Jusuf
el Karadavi

ISLAM I SIROMAŠTVO

Kada siromaštvo krene u neko mjesto, nevjerstvo mu veli - povedi i mene sa sobom,,. " ovako su Ljudi nekada rezonovali... a čovječanstvu je problem siromaštva poznat još od davnina.
Islamsko shvatanje siromaštva i života uopće razlikuje se od svih ostalih mišljenja.
Niti je socijalističko, niti kapitalističko... niti je istočnjačko, niti zapadnjačko... nego hožansko. humanističko...
Ovo djelo pojašnjava metode i sredstva kojima se islam hori protiv siromaštva, a među kojima su na prvom mjestu rad, zatim obvezivanje imućnih da se brinu o svojoj rodbini, zekat, zatim druga sredstva državne blagajne...
Sve su to sredstva kojima se štiti ugled čovjeka, njegova čast, vjerovanje...
Autora ovoga djela, velikog islamskog
mislioca i šerijatskog pravnika širokih vidika nije potrebno posebno predstavljati.
O njemu dovoljno govori njegov rad na polju islamske misli te djela koja je u vezi s tim objavio...

Naslov originala:
MUŠKILA AL-FAQR WA KAYFA YU ALIGUHA AL-ISLAM YUSUFAL-QARADAWI
Prijevod sa arapskog:
Amrudin Hajrić
Izdavač:
Prevodilac
Lektor:
Tarik Jakubović
Recenzenti:
Prof.dr. Mehmed Kico Mr. Zuhdija Hasanović
Tehničko uređenje:
Fikrel Kekić
Štamparija:
"BEMUST" Sarajevo
Za tampariju:
Mesud Smajić
Tiraž:
800 kom.
CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo
297.15:364.65-058-34
al-QARADAWI. YUSUF
Islam i siroma tvo / Jusuf el Qaradawi;

(prijevod sa arapskog Amrudin Hajrić). - Sarajevo : Hajrić A., 2003. - 175 str. ; 21 cm
Izv. stv. nasl. na arap. jeziku. - Bibliografske i druge bilje ke uz tekst
COB1SS / BiH - 1D 12056326
Rje enjem Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke broj: 03-15-1820/03 od 29.05.2003.god. ovaj proizvod oslobođenje poreza na promet i usluge, a u skladu sa članom 18. tačkom 10. Zakona o porezu na promet proizvoda i usluga (Sl. novine FBiH 49/02)

JUSUF EL-KARADAVI
ISLAM
I
SIROMAŠTVO

Sarajevo, 1424. h.g./2003. god.

Uvod

Ovo djelo ne govori o ekonomskoj organizaciji u islamu, jer to zahtijeva više prostora i vremena kako bi se detaljno sagledali svi propisi (islamski) i odredbe glede ljudske aktivnosti na planu stjecanja bogatstva i njegove potrošnje, a koji osiguravaju pravdu i ravnotežu između interesa pojedinca i interesa zajednice.

Proučavanje islamskog ekonomskog sistema je dug proces, na kome radim već godinama, počev od izučavanja institucije zekata u islamu, koje sam, hvala Allahu, priveo kraju.

Međutim proučavanje ekonomske organizacije u cjelini još uvijek nisam završio te se nadam da će me Allah, u tome pomoći, jer pomoć stiže samo od Allaha.

Što se tiče ovoga djela, ono se odnosi na samo jedan dio tog sistema vezano za problem siromaštva i njegovo suzbijanje, zaštitu prava siromašnih, osiguravanje njihovih potreba i zaštitu njihove časti u islamskom društvu pod okriljem islamskog vjerozakona.

Siromaštvo je prisutno među ljudima još od davnina, a raznorazne religije i filozofije pokušavale su riješiti ovaj problem i umanjiti patnje siromašnih nekada poukom, savjetom, poticanjem pa i prijetnjom, a nekada imaginarnim putovanjem u neki idealni svijet u kome nema rivalstva niti klasa medu ljudima i gdje nema siromaštva niti ekskomuniciranja.

To je svijet koji je opisan u knjigama, ali nije prisutan među ljudima. Najbolji primjer je Platonovo djelo “Država”, koje je nastalo nekoliko

stoljeća prije rođenja Isaa, a.s.

Nekada se pokušavalo ovaj problem riješiti i nekim ekstremnim pokretima koji su se borili protiv ove nepravde gorom od nje. Takav je bio Mazdekov pokret u Perziji, u 5.stoljeću nakon rođenja Isaa, a.s., koji je zagovarao ideju da imovina i žene budu opće dobro.

U ovo naše doba problem siromaštva i uopće ekonomske krize zauzima posebno mjesto kod svih ljudi, a saboteri i ostali destruktivni elementi društva koriste ga kao instrument za huškanje narodnih masa i njihovo privlačenje bezvrijednim ateističkim pokretima (Jehovini svjedoci i sl. o.p.) i partijama, obmanjujući ih da su oni ti koji su na strani potlačenih i u službi siromašnih. Naravno, tome doprinosi i nepoznavanje islama od strane muslimana i utjecaj zabludjele propagande koja vrijeđa i ismijava islam, koristeći žalosno stanje muslimana i pogrešna shvatanja nekih njihovih učenjaka u doba slabljenja i dekadence islamskog svijeta.

Zato je dužnost svakoga onoga koji poznaje islam da objašnjava ljudima propise sa kojima je Allah, poslao Poslanika a koji iz korijena rješavaju probleme, kako pojedinca tako i zajednice. Dakle, ne radi se o površnom rješenju uz pomoć nekog umirujućeg sredstva koje ublažava bol samo na određeno vrijeme, ali ne uništava i korijen bolesti.

Ono što smo kazali i naveli u ovome djelu temelji se na čistim islamskim izvorima, a to su Kur'an i Hadis, te riječi vodećih islamskih pravnika, tako da nas konzervativci i pristrasni ljudi ne mogu optuživati da predstavljamo ljudima novi islam, islam koji nisu poznavali ashabi Allahovog Poslanika Ebu Hanifa, Malik i drugi imami, kao što tvrde neki orijentalisti za ono što danas pišu oni koji pozivaju u islam.

Onaj koji pročita ovo djelo shvatit će kako islam gleda na problem siromaštva, na koji način i kojim mehanizmima se bori protiv istog, kako štiti prava siromašnih i osigurava njihove osnovne moralne (duhovne) i materijalne potrebe, a što ga čini učenjem koje se razlikuje od onih koje danas šire propagatori u našoj i van naše sredine. Shvatit će isto tako da postoji opravdana bojazan da se islam poistovjeti sa nekim od tih učenja ili da se neko od tih učenja poistovjeti sa islamom, te da se sretnemo sa tvrdnjom da, naprimjer, socijalizam vodi porijeklo od islama i obrnuto ili, pak, daje islam kapitalistički, odnosno da je kapitalizam islamski.

Islam ima svoje gledanje na život i čovjeka, na rad i imetak, na pojedinca i društvo, koje se razlikuje od drugih učenja, desno ili lijevo orijentisanih. Islamsko shvatanje je jedinstveno i nezavisno, niti je obilježeno kao istočnjačko niti kao zapadnjačko, nego kao božansko, humanističko: “Njegovo ulje skoro da sija a da ga vatra i ne dotakne, to je svjetlost nad svjetlošću! Allah vodi ka svjetlosti Svojoj onoga koga On hoće. ”[1]

Sačuvajmo originalnost i sveobuhvatnost islama, njegovu temeljitost i

uravnoteženost, prednosti i nadmoći. Neka nam islam bude najvredniji i ne dovodimo ga u vezu sa nekom filozofijom ili nekim drugim učenjem. Hrabro i s pouzdanjem tražimo u islamu rješenje za sve naše probleme i nedoumice, jer je on lijek za svaku bolest i svjetlo u svakoj tmini. Sva druga načela i sistemi su samo zablude i mišljenja koja se međusobno sukobljavaju te bezvrijedna iskušenja. Dovoljno je reći da su ona velikim dijelom ili u cjelini djelo pokvarenih Židova i lukavih nevjernika: "A djela nevjernika su kao varka u ravnici u kojoj žedan vidi vodu, ali kad do tog mjesta dode ništa ne nade, a zateći će da ga čeka kraj njega Allahova kazna i On će mu potpuno isplatiti račun njegov; jer Allah veoma brzo obračunava. Ili su kao tmine nad dubokim morem koje prekrivaju talasi sve jedan za drugim, iznad kojih su oblaci, sve tmine jedne iznad drugih, prst se pred okom ne vidi, a onaj kome Allah ne da svjetlo neće svjetla ni imati. "[2]

Različita gledanja na problem siromaštva

Ljudi su od davnina zauzimali različite stavove prema siromaštvu, pa ćemo neke od njih ovdje i spomenuti.

1.Shvatanje siromaštva kao nečeg svetog

Ovu skupinu čine askete i isposnici koji smatraju da siromaštvo nije zlo kojeg se treba riješiti, nego da je to blagodat kojom Allah, obasipa onoga koga voli od svojih robova kako bi srcem ostao vezan za ahiret, a prezirao dunjaluk, kako bi u kontinuitetu bio svjestan Allahovog prisustva i kako bi bio blag u ophođenju sa ljudima, za razliku od bogatstva koje nas zaokuplja i čini nepravednim, grješnim i obijesnim.

U ovoj skupini ima i onih koji kažu daje ovaj svijet u cjelini zlo, nesreća i porok, a da je najveće dobro u insistiranju na njegovoj propasti i što kraćem trajanju ili, u najmanju ruku, na što kraćem čovjekovom boravku na njemu. Shodno tome svi oni koji su obdareni razumom trebali bi da se odreknu svih dobara ovozemaljskog života te da bojkotuju učešće u njemu, osim u onoj mjeri u kojoj je to neophodno.

I u idolopokloničkim i u objavljenim religijama nalazimo one koji pozivaju veličanju i uzdizanju siromaštva, budući daje
to jedan od načina mučenja (iscrpljivanja) tijela, a mučenje tijela je jedna od metoda uzdizanja duše. Ovaj način razmišljanja zavladao je i među nekim "sufijama" pod utjecajem stranih kultura koje su poremetile i ukaljale izvornu islamsku kulturu i pomutile njenu jasnost i bistrinu. Radi se, uglavnom, o indijskom misticizmu, perzijskom manihejstvu, kršćanskom monaštvu (kaluđerstvu) i njima sličnim sektama među muslimanima.

Još se uvijek sjećam jednog teksta koji sam pročitao u jednoj od knjiga za koje oni tvrde da su od Boga objavljene, a u kome stoji: "

Kada vidiš da dolazi siromaštvo, reci: ’Dobro došla, odliko pravovjernih’, a kada vidiš da dolazi bogatstvo, reci: ’Ovo je grijeh za koji kazna brzo stiže.’” Beskorisno je da kod onih koji ovako rezonuju tražimo rješenje za problem siromaštva, jer ga oni, ustvari, i ne smatraju problemom.

2. Fatalističko (determinističko) shvatanje siromaštva

Ovdje imamo jednu drugu skupinu čije se shvatanje siromaštva razlikuje od prethodnog. Oni, naime, u siromaštvu vide zlo i nesreću, ali i sudbinu na koju ne djeluju niti lijekovi niti medicina, jer su i siromaštvo i bogatstvo Allahova volja i određenje, a daje On htio sve bi ljude učinio bogatim i podario im Karunove riznice. Međutim Allah, htio je da neke od ljudi uzdigne iznad ostalih darujući opskrbu onome kome hoće, kako bi ljude doveo u iskušenje. Njegova volja je neumitna i nesalomiva....

Sve su ovo istinite riječi kojima se želi poduprijeti laž i neistina.

Rješenje siromaštva koje oni predlažu svodi se na savjetovanje siromaha da budu strpljivi i zadovoljni sudbinom koja ih je snašla, jer je skromnost nepresušno blago i bogatstvo koje ne gubi svoju vrijednost. Dakle, po njihovom mišljenju, skromnost je zadovoljstvo stvarnošću ma kakva ona bila.

Ova skupina se ne osvrće na bogataše i njihov luksuzni i raskošni život, niti ih savjetuje. Ona upućuje savjet samo siromašnima, a on glasi: “Ovo je Allahova volja, pa budite zadovoljni njome, ne tražite ništa više niti pokušavajte da tu volju izmijenite.”

3. Oni koji pozivaju na individualno dobročinstvo

Ova treća skupina dijeli mišljenje sa drugom skupinom. Dakle, u siromaštvu vide zlo i nesreću i smatraju ga problemom koji zahtijeva rješenje. Međutim ova skupina se, za razliku od prethodne, ne ograničava samo na savjetovanje siromaha da budu zadovoljni svojom sudbinom nego čini i neke druge korake. Ona preporučuje bogatašima darežljivost, dobročinstvo i pružanje sadake (milostinje) siromasima te im obećava lijepu nagradu kod Allaha, ukoliko se odazovu ovom pozivu. S druge strane, upozorava ih na teške posljedice i brzu kaznu ukoliko budu nemilosrdni prema siromasima.

Ovo rješenje ne precizira konkretne obaveze bogataša prema siromasima, ne predviđa neku posebnu kaznu za one koji ih ne budu realizovali, niti određuje mehanizam koji će nadzirati dotok pomoći onima koji tu pomoć traže i trebaju. Oslanjaju se, dakle, samo na savjest vjernika, dobročinitelja koji očekuju nagradu, a strahuju od kazne: “Nagrada onoga svijeta pripada onima koji udjeljuju i dobra djela čine, a kazna je za one koji su bogati, a škrtare.”

Ovakvim razmišljanjem odlikovale su se religije koje su prethodile islamu.

Oslanjanje na individualno dobročinstvo i dobrovoljne priloge u rješavanju siromaštva, ne uzimajući u obzir teorije o njegovoj svetosti i predodređenosti koje su prevladavale kod mnogih vjerskih službenika i njihovih pristalica, jeste shvatanje koje je dominiralo u Evropi u srednjem vijeku. Prema tom shvatanju, siromasi
nisu imali neko određeno pravo niti neki zakonom određeni udio. Imali su samo ono što bi im udijelili Allahovi dobri robovi.

4. Gledanje kapitalista na ovaj problem

Kapitalisti, također, smatraju daje siromaštvo zlo i problem, ali kažu daje za to odgovoran sam siromah, životna sreća, odnosno nesreća, sudbina ili nešto drugo, ali nikako zajednica u kojoj živi, država ili bogataši. Svakoje odgovoran za samoga sebe i slobodan da se ponaša, da živi i troši imetak po svojoj volji.

Najpoznatiji predstavnik ove skupine je Karun, koji je pripadao Musaovom narodu, kome je nanosio zlo i nepravdu. Allah, dao mu je toliko blaga da je najjači među ljudima s teškom mukom nosio ključeve njegovih riznica. Nakon što mu se narod obratio riječima: “I nastoj da time što ti je Allah dao stekneš onaj svijet, a ne zaboravi ni svoj udio na ovom svijetu i čini drugima dobro kao što je Allah tebi dobro učinio i ne čini nered po Zemlji, jer Allah ne voli one koji nered čine. ”[3], odgovorio je: “Ovo što imam stekao sam znanjem svojim ”[4]

Tako svi sljedbenici ove Karunove teorije smatraju da je ono što su stekli rezultat njihove oštroumnosti, da imaju najviše prava na tu imovinu, te da su slobodni činiti s njom sve što žele. Nadalje kažu da, kada i udijele nešto siromahu, zasluga pripada samo njima. Dovoljno je da zajednica, po njihovom mišljenju, svakome pruži priliku da zarađuje i da se bogati, pa ako neko u tome i ne uspije, društvo nije odgovorno za njega niti su bogataši dužni da pomažu i izdržavaju takve osobe, osim dobrovoljno iz samilosti, sažaljenja ili želje za pohvalom na ovome svijetu ili nagradom na budućem za onoga koji u budući svijet vjeruje.
[3] El-Kasas, 77. ajet.

Ovo kapitalističko shvatanje siromaštva dominiralo je u Evropi početkom 20. stoljeća.

Nema sumnje da siromasi u takvom društvu, društvu koje ih zanemaruje i zaboravlja, nemaju nikakvih prava niti utočišta.

Ne treba, onda, da čudi ni činjenica da se kapitalizam na svome početku odlikovao surovošću i pretjeranim egoizmom koji nije imao milosti prema djeci, ženama i bolesnima niti sažaljenja prema siromasima i beskućnicima. Takav odnos primoravao je žene i još nedoraslu djecu da idu u fabrike i rade za minimalnu nadnicu kako ih ne bi pregazilo nemilosrdno društvo i moćnici medu kojima su vladali zakoni džungle i čija su srca bila poput kamena, pa i tvrđa.

Međutim ovakav kapitalizam bio je primoran da se pod pritiskom određenih okolnosti: revolucija, ratova, napretka socijalističkih ideja i pravaca u cijelom svijetu, odrekne nekih svojih stavova i prizna neka prava siromasima i beskućnicima koja su vremenom, intervencijama države i razvojem prava, rasla i dostigla ono što danas zovemo socijalnim osiguranjem i socijalnom zaštitom. Socijalno osiguranje podrazumijeva da građani daju određeni dio svojih prihoda za slučaj svoje trajne ili privremene radne nesposobnosti. Od visine tih doprinosa zavisi i visina naknade koju ljudi primaju od socijalnog osiguranja.

Tako se, naprimjer, može desiti da oni koji imaju veće potrebe dobijaju niže naknade od onih čije su potrebe manje.

Sa druge strane, kada je u pitanju socijalna zaštita, država je ta koja pruža povremenu pomoć iz svoga budžeta onima kojima je ta pomoć potrebna, a nisu uplaćivali nikakve doprinose.

5. Shvatanje siromaštva od strane socijalista marksista

Ova skupina smatra da je moguće suzbiti siromaštvo samo atakom na klasu bogatih i konfiskacijom njihove imovine i bogatstva bez obzira na koji način je ta imovina stečena. U tom smislu
potrebno je druge društvene klase huškati protiv njih, izazivati zavist i mržnju u njihovim srcima i raspirivati borbu među njima kako bi na kraju pobijedila ona klasa koja je najbrojnija, a koju nazivaju proletarijatom.

Socijalistima-marksistima nije dovoljno samo uništavanje bogataša i konfiskacija njihove imovine nego se bore i protiv načela privatnog vlasništva nad ljudima (bez obzira na njihovo porijeklo), zemljom, fabrikama, mašinama i svime onim što nazivamo proizvodnim dobrima. Ovdje se radi o onima koji pozivaju komunizmu i revolucionarnom socijalizmu.

Postoji nešto što je zajedničko svim socijalističkim pravcima (i onim ekstremnim i onim umjerenim), a to je nijekanje ideje privatnog vlasništva i borba protiv istog kao izvora svakog zla. Međutim načini na koje se spomenuti socijalistički pravci bore protiv ove ideje su različiti. Jedni se koriste demokratskim, zakonskim sredstvima, a drugi pokušavaju da svoje ciljeve ostvare revolucionarnim pokretima i promjenama.

Žorž Boržan i Pjer Rampir u djelu “Ovo je socijalizam” navode kako neki tvrde da socijalizam predstavlja slobodu pojedinca i njegovo uvažavanje, dok drugi odgovaraju i kažu da socijalizam podrazumijeva vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju od strane naroda i pokušaj da se uspostavi diktatura radničke klase.

Mi se nećemo dugo zadržavati na ovim raspravama, budući da su starijega datuma.

Maksim Louro u svome djelu “Vođe francuskog socijalizma” primjećuje: “Nema sumnje da postoje mnogi socijalistički pokreti. Babov

socijalizam se uveliko razlikuje od Prudonova socijalizma, a socijalistički pokreti Sen Simona i Prudona su drugačiji od Blankovog socijalističkog pokreta. Svi ovi skupa ne slažu se, sa druge strane, sa idejama Luisa Blana, Kajea, Furijea i Pikura.

Između ovih skupina vode se oštre i ogorčene prepirke, ali postoji samo jedan faktor koji objedinjava sve ove socijalističke pokrete i samo jedan cilj koji ih prožima i međusobno približava, a to je ukidanje privatnog vlasništva, izvora svake nepravde, nasilja i štete u društvu."[5]

Između revolucionarnog, teoretskog ili marksističkog socijalizma sa jedne strane i komunizma sa druge postoje samo neke beznačajne razlike. Oba ova pravca zastupaju materijalističko shvatanje života i čovjeka, preziru religiju, izoluju je od naroda i pozivaju sekularističkoj, a ne državi prožetoj religijom. Oba se zasnivaju na nasilju, krvavoj borbi i prisilnom rušenju postojećih prilika.

Profesor Muhammed Abdullah Anan kaže: "Komunizam teži istome cilju kao i socijalizam. Čisti (izvorni) socijalizam ima za konačni cilj komunizam, a revolucionarni socijalizam je u osnovi komunizam, od koga se razlikuje samo u nekim formalnostima. Komunizam je, pak, revolucionarni pokret, jedinstven po porijeklu i metodama kojima se koristi, a od kojih se niti jedna ne može okarakterizirati kao miroljubiva i dinamična kakve, sa druge strane, preferira umjereni socijalizam. To znači da se komunizam u ostvarivanju svojih ciljeva bazira samo na revoluciji i pobunama."[6]

[5] Hazihi hije el-i tirakijje, prijevod Muhammed Itani, str. 13.

[6] El-Mezahib el-idžtima ijje el-hadise, str.95.

Islam odbacuje gledanje na siromaštvo i život uopće predstavnika prve skupine. Odbacuje isto tako i ideje koje su neke "sufije" preuzele iz perzijskog manihejstva, indijskog misticizma, kršćanskog monaštva i sličnih ekstremnih sekti, jer ne postoji niti jedan ajet u Kur'anu niti hadis Allahovog Poslanika koji hvali siromaštvo.

Hadisi koji hvale umjerenost i skromnost na ovome svijetu ne podrazumijevaju uzdizanje siromaštva, jer umjerenost podrazumijeva posjedovanje određene imovine prema kojoj je skroman čovjek ravnodušan. Istinski skroman i umjeren čovjek je onaj koji posjeduje imovinu, ali je ona u njegovim rukama, a ne u srcu.

Islam smatra da je bogatstvo blagodat kojom Allah, pomaže onoga koga hoće i zauzvrat traži zahvalnost. Sa druge strane, siromaštvo je problem, a možemo slobodno reći i nesreća protiv koje treba tražiti pomoć od Allaha, a za koju islam nudi niz različitih rješenja. Dobro bi bilo da spomenemo kako je Allah, učinio Poslanika imućnim: "I siromah si bio, pa te je imućnim učinio. "[7], te kako je imetak učinio ovozemaljskom nagradom pravovjernim Allahovim, robovima: "Tražite od Gospodara svoga oprosta, jer On, doista, mnogo prašta. On će vam kišu obilatu slati

i pomoći vas imanjima i sinovima, i daće vam bašče, i rijeke će vam dati. ”[8]

Allahov PoslanikJH, pak, veli: “Divan li je dobar imetak u rukama poštenog čovjeka.”[9]

[7] Ed-Duha, 8. ajet.
[8] Nuh, 10.-12. ajet.
[9] Prenose Ahmed i et-Taberani.

Allah, obraća se Poslaniku u vezi sa zarobljenicima sa Bedra i kaže: “O vjerovjesniče, reci sužnjima koji se nalaze u rukama vašim - ako Allah zna da u srcima vašim ima bilo šta dobro, daće vam bolje od onoga što vam je uzeto. ”[10]

Nakon toga im je data odšteta za imovinu koju su izgubili kao nagrada za ono što je u srcima njihovim.

U hadisima Allahovog Poslanika, siromaštvo se smatra opasnim zlom koje djeluje i na pojedinca i na društvo, i na vjeru i na vjerovanje, i na moral i na ponašanje, i na mišljenje i na kulturu, i na porodicu i na zajednicu.

Krenut ćemo redom:

- Siromaštvo je opasno po vjerovanje

Nema sumnje daje siromaštvo jedna od najvećih opasnosti po vjerovanje, a naročito ako se radi o krajnjoj bijedi naspram koje stoji ogromno bogatstvo, ili siromahu koji je veliki radnik i trudbenik nasuprot koga stoji bogataš koji je veliki besposličar i danguba. U tom slučaju siromaštvo izaziva sumnju u pravednost božanske organizacije svijeta i raspodjele dobara što je ponukalo jednog starog pjesnika da kaže:

Koliko je učenjaka koji su od gladi malaksali,
I neznalica koji su veliku opskrbu vidjeli;
To je ono što razum zbunjenim čini,
A marljivog učenjaka heretikom načini.

Ako stvari i ne krenu u ovom pravcu, krenut će u smjeru jednog fatalističkog shvatanja koje se nazire u sljedećim stihovima:

Opskrba je medu ljudima poput kiše raspoređena,
Jedni se dave, drugi za kišom vape;
Uzalud pokušava jaki i snažni,
Uspijeva onaj slabi i nesposobni.

Ovo vjersko odstupanje koje je rezultat siromaštva izazvanog nepravednom raspodjelom dobara, nagnalo je neke naše pretke da kažu: “Kada siromaštvo krene u neko mjesto, nevjerovanje mu veli - povedi i mene sa sobom!!”

U tom smislu sufija Zunnun el-Misri kaže: “Najveći nevjernik je siromah koji nije strpljiv, a malo je strpljivih ljudi.” Ne treba onda da čudi to što je Allahov Poslanik, rekao: “Siromaštvo je zamalo postalo

nevjerstvo"[11], ili što je tražio od Allaha, zaštitu protiv siromaštva, uporedujući ga sa nevjer- stvom najednom mjestu gdje kaže: "Gospodaru moj, utječem ti se od nevjerstva i siromaštva."[12]

Na drugom mjestu veli: "Gospodaru moj, utječem ti se od siromaštva, oskudice, poniženja i nepravde prema meni i drugome."[13]

- Siromaštvo predstavlja opasnost po moral i ponašanje

Ako je siromaštvo opasno po vjerovanje, ništa manje nije opasno ni po moral i ponašanje. Vrlo često nesretnog siromaha oskudica i neimaština tjeraju na ponašanje (posebno kada je usmjereno prema sitim i bezbrižnim susjedima) koje nema ništa zajedničko sa dostojanstvom i plemenitim karakterom. Otuda i izreka: "Glas trbuha je jači od glasa razuma."

11 Prenosi Ebu Nu ajm od Enesa.

[12] Prenosi Ebu Davud i drugi.

[13] Prenose Ebu Davud, en-Nesa i, ibn Madže i el-Hakim od Ebu Hurejre.

Nekada, pak, ta oskudica i neimaština izazivaju skepticizam u same moralne vrijednosti i njihova mjerila, kao što je to slučaj i sa vrijednostima same religije.

Allahov Poslanik, pojašnjava snagu kojom siromaštvo vrši pritisak i utječe na ponašanje onoga koga zadesi neimaština i kaže: "Dozvoljeno vam je da prihvatite poklon, a kad taj poklon postane mito ne uzimajte ga. Međutim vi postupate drugačije, a na to vas prisiljava potreba i neimaština."[14]

Objašnjavajući utjecaj duga na dužnika Allahov Poslanik, veli: "Kada je čovjek dužan, kaže pa slaže, obeća pa iznevjeri."[15] Ukazujući na vezu između siromaštva i bogatstva sa jedne strane, te poroka i vrlina sa druge, Allahov Poslanik navodi priču o čovjeku koji je noću udijelio sadaku nekom čovjeku za koga se ispostavilo daje kradljivac, pa su ljudi o tome govorkali. Drugi put udijelio je sadaku jednoj ženi za koju se ispostavilo da je prostitutka, pa su ljudi i o tome počeli govoriti. Onda mu je jednom prilikom u snu rečeno: "Što se tiče sadake koju si udijelio kradljivcu, možda će ona biti povod da on zatraži oprost za krađu kojom se bavio, a što se tiče sadake koju si dao prostitutki, možda će je ona navesti da traži oprost za svoje grijehe."[16]

Ovdje se, dakle, radi o utjecaju bogatstva na pokajanje kradljivca i bludnice.

-Siromaštvo ie opasno po ljudsku misao

Siromaštvo nije opasno po čovjeka samo u duhovnom i moralnom pogledu, nego i u misaonom, jer kako može čovjek- siromah, koji nije u stanju da prehrani sebe i svoju porodicu, razmišljati ispravno, a pogotovo ako u susjedstvu živi neko čije su riznice i skladišta puna zlata i namirnica.

[14] Prenose Ebu Nu ajm i et-Taberani.
[15] Prenosi el-Buhari.

Od Muhammeda bin el-Hasana el-Šejbanija, učenika Ebu Hanife, prenosi se da gaje robinja jednoga dana obavijestila da je nestalo brašna u kući, na što joj je on odgovorio: “Ubio te Bog, istjerala si mi 40 fikhskih pitanja iz glave.”

A od Ebu Hanife se prenosi da je rekao: “Ne traži savjeta od onoga u čijoj kući nema brašna, jer je on rastresen, rasijan, zabrinut i uznemiren tako da njegovo rasuđivanje ne može biti ispravno.”

U tom smislu psihologija tvrdi da snažne emocije utječu na razboritost i oštroumnost, a u vezi s tim u jednom hadisu stoji: “Neka ne sudi sudija kada je srdit.”

Islamski pravnici srdžbu i gnjev dovode u vezu sa glađu i žeđi, kao i drugim snažnim emocijama.

U vezi s tim jedan pjesnik veli:

Kada čovjeku ponestane imetka,
i dostojanstvo se smanji;
Postanu mu tijesni i nebesa i zemlja,
i zaboravi, iako je znao, kud treba da hodi.

-Siromaštvo - opasnost po porodicu

Siromaštvo je opasno po porodicu na više načina.

Opasno je po njeno formiranje, kompaktnost i opstanak.

Kada je u pitanju formiranje porodice, siromaštvo je jedna od najvećih prepreka koje stoje između omladine i braka te svega onoga što taj brak podrazumijeva: mehr, izdržavanje porodice i ekonomska neovisnost.

U Kur’anu se takve osobe obavezuju da budu strpljive i da čuvaju čast i poštenje dok ekonomski ne ojačaju: “I neka se suzdrže oni koji nemaju mogućnosti da se ožene, dok im Allah iz obilja svoga ne pomogne. ”[17]

Vidimo isto tako da neke djevojke i njihovi staratelji odbijaju prosca ako je siromašan. To je jedan stari problem o kome govori i Kur’an koji savjetuje roditelje da ublaže svoje kriterije u izboru mladića te da ih vrednuju ne samo prema imovini nego i po poštenju i čestitosti: “Udajite neudate i ženite neoženjene, i čestite robove i robinje svoje; ako su siromašni, Allah će im iz obilja svoga dati. Allah je neizmjerno dobar i sve zna. ”[18]

Kada je u pitanju opstanak porodice, siromaštvo često nadvlada moralne principe i razdvoji muža od žene protiv njegove, a vrlo često i protiv njene volje. Ovo je slučaj koji razmatra i islamsko pravo koje dopušta sudiji da rastavi ženu od muža zbog njegove neimaštine i nemogućnosti daje izdržava, otklanjajući na taj način nevolju i bijedu od nje shodno šerijatskom pravilu: “Nema štete ni po tebe ni po druge.”

Siromaštvo vrlo često zagorčava život i ostalim članovima porodice, štaviše suzbija ljubav među njima. Kur'an bilježi jednu strašnu historijsku činjenicu, a to je da su neki roditelji ubijali svoju vlastitu djecu zbog siromaštva ili straha od siromaštva. Ovaj zločin predstavlja sramotu i žalost cijeloga čovječanstva, a Kur'an ga oštro osuđuje i upozorava na njega: "I djecu svoju zbog neimaštine ne ubijajte, Mi i vas i njih hranimo. „[19]

U drugom ajetu stoji: "Ne ubijajte djecu svoju iz straha od neimaštine, i njih i vas Mi hranimo, jer je ubijati njih doista veliki grijeh. "[20]

Riječ imlak upotrijebljena je u značenju riječi siromaštvo, pa u prvom ajetu stoji min imlak ukazujući na to da siromaštvo u ovom slučaju zaista postoji. U drugom ajetu imamo konstrukciju hašjete imlak, koja ukazuje na to da se pribojavamo siromaštva, ali da ono u stvarnosti ne postoji.

18 En-Nur, 32.ajet.

19 El-En am, 151.ajet.

Bez obzira na to da li siromaštvo stvarno postoji ili predstavlja samo prijetnju, nedopustivo je da bude povodom za ovaj teški zločin koji je Allahov Poslanik,okarakterizirao kao najveći grijeh nakon širka. Jednom prilikom Allahov Poslanik, je upitan: "Koji je grijeh najveći?" On, je odgovorio: "Da Allahu ravnog pripisujete, a On vas je stvorio." "A koji je sljedeći", upitaše. "Da ubijate svoju djecu iz straha da jedu s vama", odgovori Poslanik.[21]

Ovim islam priznaje utjecaj ekonomskih faktora na ljudsko ponašanje, štaviše nekada ovi faktori, nažalost, nadvladaju kod lļudi urođene instinkte, kao što je očinska ljubav, naprimjer.

Međutim ovi izuzeci nisu mjerilo za sve ljude, u bilo kom vremenu i na bilo kom prostoru, budući da postoje i mnogi drugi faktori koji utječu na odnose među ljudima i njihovo ponašanje, kao što su: psihološki, vjerski, moralni i društveni faktori koji imaju svoju težinu i koji efektivno utječu na sve ljude.

Ono što želimo ovdje da podvučemo jeste činjenica da siromaštvo može dovesti neke ljude u situaciju da iz gluposti i neznanja ubiju svoju djecu.

Siromaštvo kao opasnost za društvo i njenov opstanak

Pored svega navedenog siromaštvo predstavlja opasnost i po društvo, njegovu sigurnost i opstanak.

Od Ebu Zerra se prenosi daje rekao: "Čudim se onome koji u kući nema hrane kako ne napada na druge ljude?!"

Čovjek se može strpjeti kada je siromaštvo rezultat nedostatka sredstava u društvu koje ima veliki broj članova, ali kada se javi kao rezultat nepravedne raspodjele tih sredstava i luksuznog života manjine na račun većine, onda ono pobuđuje emocije, izaziva nemire i pobune i potkopava temelje ljubavi

i bratstva među ljudima. Sve dok postoje vile i kolibe, veliki i mali, mučnina u stomaku (usljed prejedanja) i malokrvnost (usljed nedostatka hrane), mržnja i prezir će izazivati u srcima ljudi požar koji sve uništava, a razdor između bogataša i siromaha će se povećavati.

Otuda i destruktivni elementi društva svoje utočište nalaze u žrtvama siromaštva, neimaštine i bijede.

Siromaštvo je opasno i po vlast, njenu slobodu i nezavisnost, jer siromah nema volje za odbranu svoje domovine i zaštitu njenih vrijednosti, budući da ona nije učinila ništa da ga spasi gladi te da ga izbavi iz ponora bijede i siromaštva. Dakle, nije isključeno da će siromah ostati po strani kada je u pitanju odbrana domovine koja je bila nemilosrdna prema njemu i koja mu je okrenula leđa, a i zašto da je on brani, a da drugi uživaju?! I kako to daje pozvan u odbranu domovine, a kada je u pitanju podjela ratnog plijena, biva zaboravljen?!

Kada se ratuje, najpozvaniji je, A kada se jelo skuha, posljednji je.

Siromaštvo može biti opasno i po opće zdravstveno stanje, budući da ga obično prati loša ishrana i neadekvatan smještaj, kao i po psihičko zdravlje, s obzirom na to da je siromaštvo neodvojivo od osjećanja neraspoloženja, tjeskobe, zabrinutosti i srdžbe.

Kroza sve ovo prisutna je i evidentna opasnost i po proizvodnju, ekonomiju itd.

2.Islam odbacuje fatalističko shvatanje siromaštva

Kao što odbacuje gledanje prve skupine na siromaštvo, materijalno oskudijevanje i kažnjavanje tijela kao nešto sveto, islam se suprotstavlja i fatalističkom shvatanju siromaštva
od strane druge skupine koja smatra daje siromaštvo, odnosno bogatstvo, neizbježna sudbina protiv koje se ne možemo boriti.

Dalje smatraju kako su i bogatstvo i siromaštvo Allahova, volja, a Njegova volja podrazumijeva Njegovo zadovoljstvo. Zato i čovjek treba biti zadovoljan svojim stanjem i ne težiti njegovoj promjeni i transformaciji.

Ovo shvatanje je kamen spoticanja kada je u pitanju bilo kakav pokušaj da se ispravi nepravda, izvrši reforma postojećeg stanja i uspostavi priželjkivana međuljudska solidarnost.

Dužnost islama bi bila da izvrši svoju misiju na planu oslobađanja čovjeka iz okova siromaštva i neimaštine, osiguravanja prava svakog pojedinca na jedan sretan i čovjeka dostojan život, te učvršćivanja temelja društvene solidarnosti. Dužnost islama je da se bori protiv ovog opasnog fatalističkog shvatan- ja koje se razgranalo i ovladalo srcem i umom mnogih ljudi još u davna vremena.

Ono što je interesantno jeste da ovo shvatanje podmuklo propagiraju bogataši, a prihvataju prevareni i neiskusni siromasi kao i neki teolozi iz

nehata ili, pak, licemjerja.

Kur'an je zatekao ovo shvatanje i pozvao bogataše da od onoga čime ih je Allah , opskrbio udjeljuju onima kojima je to potrebno, precizno odredivši dio njihovog imetka koji pripada siromahu i beskućniku. Kada su se bogataši ovome suprotstavili navodeći kao izgovor Allahovu, volju i odredenje, našli su se, kako to Allah, veli, u velikoj zabludi: "A kad im se kaže udjeljujte od onoga što vam Allah daje, onda nevjernici govore vjernicima zar da hranimo onoga koga je Allah, da je htio, mogao nahraniti? Vi ste, uistinu, u pravoj zabludi. "[22]

A ima li veće zablude od toga da se Allahova, volja dovodi u vezu sa slijepim ljudskim strastima.

Po njihovom mišljenju, ako Allah, želi da nahrani siromaha, spustit će mu sa nebesa hljeb i začine, med i mlijeko itd. A da pameti imaju i da su pravedni, znali bi da Allah, daje opskrbu ljudima, jednima preko drugih, te da bogataš, kada pomaže siromaha, čini to Allahovom, voljom.

Jedno od najvećih načela sa kojima dolazi islam jeste da svaki problem ima i svoje rješenje, svaka bolest svoj lijek, jer je Onaj Koji je stvorio bolest, dao i lijek za nju. Tako su i bolest i lijek Allahovo, određenje, a pravi vjernik se jedne Allahove, odredbe oslobađa uz pomoć druge, kao što je slučaj sa glađu i hranom, žeđi i vodom itd.

Tako je i hzr. Omer, vraćajući se iz Šama sa onima koji su bili s njim iz straha od kuge, a nakon stoje bio upitan da li to bježi od Allahove, odredbe, rekao: "Da, od jedne Allahove, odredbe bježimo drugoj."

Prije toga Allahov Poslanik, je, nakon što je bio upitan da li lijekovi kojima se ljudi liječe i bogobojaznost utječu na Allahovo, određenje, rekao: "Pa, oni i jesu Allahovo, određenje."[23]

Ako je siromaštvo bolest, Allah, je odredio i lijek za nju. Ako je siromaštvo Allah ova, odredba, onda je i borba protiv siromaštva i oslobađanje od istog Allahova, odredba.

-Zadovoljstvo Allahovim određenjem

Kada su u pitanju hadisi koji podstiču na zadovoljstvo Allahovim, određenjem, treba znati da oni ne podrazumijevaju zadovoljstvo siromaha jadnim i bijednim životom, odustajanje od pokušaja da se na dozvoljen način stekne bogatstvo i ostvari udoban i bezbrižan život te prepuštanje bogatašima
da se kroz luksuz rasipnički ponašaju i druge omalovažavaju. Dakle, zadovoljstvo Ailahovim, određenjem ne podrazumijeva ništa od ovoga što smo spomenuli, jer je i sam Allahov Poslanik, molio Allaha, da ga učini imućnim, kao i bogobojaznim: "Gospodaru moj, uputi me, učini me bogobojaznim, imućnim i skromnim."[24]

Obraćao se Allahu, i za svoga prijatelja i kućnog pomoćnika Enesa bin Malika riječima: "Gospodaru moj, uvećaj mu imetak."[25], a hvalio je i

Ebu Bekra es-Siddika kazavši: “Ničiji imetak nije mi koristio kao imetak Ebu Bekra.”[26]

Šta se onda podrazumijeva pod zadovoljstvom -, određenjem? Ono podrazumijeva dvije stvari:

Čovjek je po svojoj prirodi pohlepan i gramziv. Ne može da se zasiti ovoga svijeta, a Allahov Poslanik, o tome veli: “Kada bi čovjek imao dvije doline (pune) zlata, poželio bi i treću. Oči njegove može napuniti samo zemlja.”[27]

Stoga bi dužnost vjere bila da uputi čovjeka na umjerenost i skromnost u stjecanju bogatstva i imetka, čime bi se uspostavila ravnoteža u njegovome životu i u njemu samome, kao i mir koji je ključ sreće i blagostanja.

Sa druge strane, čovjek bi se riješio neumjerenosti i pretjerivanja koji opterećuju, kako dušu tako i tijelo. S tim u vezi Allahov Poslanik, je rekao: “Džibril me nadahnuo da niko neće umrijeti prije nego potroši svoju nafaku. Zato se Allaha bojte i umjereni budite.”

Kada bi se čovjek prepustio svojoj pohlepi i gramzivosti, postao bi opasan po samoga sebe i po društvo u kojem živi.

[24] Prenosi Muslim.

[25] Prenosi el-Buhari.

[26] Prenose Ahmed i ibn Madže od Ebu Hurejre.

Zato ga je potrebno usmjeravati na više i dugotrajnije vrijednosti što je zadatak vjere i religije: “I nikako ne gledaj dugo ljepote ovoga svijeta koje Mi kao užitak raznim sortama nevjernika pružamo, da ih time na kušnju stavimo, ta nagrada Gospodara tvoga je bolja i vječna. ”[28]

“Ljudima se čini da je lijepo samo ono z.a čim žude-žene, sinovi, gomile zlata i srebra, divni konji, stoka i usjevi. To su blagodati u životu na ovom svijetu, a najljepše mjesto povratka je u Allaha. Reci - hoćete li da vam kažem šta je bolje od toga ? Oni koji se budu Allaha bojali i grijeha klonili imaće u Gospodara svoga džennetske bašče, i čiste žene, i Allahovu naklonost - a Allah dobro poznaje robove svoje. ”[29]

Dužnost vjere je da odbije napade pohlepe i gramzivosti na ljudsku dušu, kako je ne bi savladale i učinile da živi u stalnoj bojazni, ne zadovoljavajući se niti sa malo, niti sa mnogo. Takvoj duši nije dovoljno ono što ima, te je pohlepa tjera da tuđu imovinu gleda. Nije zadovoljna onim što je halal, pa traži haram. Ovakva duša je poput Džehennema, koji milione proguta, pa upitan biva: “Jesi li pun?”, a on pitanjem ovim odgovara: “Ima li još?”

Dužnost vjere je da ukazuje ljudima na trajne moralne i duhovne vrijednosti, vječno boravište na onome svijetu i Allaha, Koji je živi i Koji ne umire. Dužnost vjere je da pouči vjernika (ukoliko za bogatstvom žudi) kako bogatstvo nije u velikom imetku, nego u samoj ljudskoj duši. Otuda i sljedeći hadis: “I nije bogatstvo u ovosvjetskim dobrima, ono je u

bogatstvu duše."[30]

Međusobno natjecanje ljudi u stjecanju imetka je, kao i natjecanje u dobročinstvu, moralnim i duhovnim odlikama

Ta-ha, 131. ajet.

[29]Alu Imran, 14. i 15. ajet.

i vrlinama, stalna praksa koju iziskuje priroda života na ovome svijetu, uloga čovjeka u njemu, volja i htijenje koje mu je Allah, podario te iskušenja i nedaće sa kojima se susreće.

Allah, veli: "Allah opskrbljujući vas daje jednima više nego drugima. "[31]"Gospodar tvoj pruža obilnu opskrbu onome kome hoće, a i ograničava je, jer zna i vidi robove Svoje. "[32]

"On čini da jedni druge na Zemlji smjenjujete i On vas po položaju jedne iznad drugih uzdiže da bi vas iskušao u onome što vam daje. "[33]

Kako među ljudima ima niskih i visokih, lijepih i ružnih, glupih i pametnih, slabih i jakih, tako među njima i onih koji su bogati i onih koji su siromašni. To je suština života i Allahovo, određenje koje komunisti nisu uspjeli izmijeniti, iako su se hvalili time da su uspostavili jednakost i ukinuli ekonomske razlike među ljudima.

Islam traži od muslimana da bude realan i da prihvati život onakav kakav jeste, te da, sa druge strane, ne živi sa velikim ambicijama koje zahtijevaju stalno naprezanje, povodeći se za lažnim pretpostavkama i predrasudama. Islam zabranjuje muslimanu da se bavi razmišljanjem o blagodatima koje su date drugim ljudima, poput neprijateljski raspoloženog špekulanta čije srce izjeda zavist i koga potresa pohlepa i gramzivost, jer se time samo bezuspješno zamara i muči. Bolje bi bilo da razmišlja o onome što je njemu dato i onima koji nemaju čak ni toliko, pa će biti sretan, zadovoljan i smiren.

Dakle, zadovoljstvo Allahovim, određenjem u ovom slučaju podrazumijeva zadovoljstvo onim što je Allah, dao čovjeku, a što nije moguće izmijeniti, imajući u vidu da čovjeka čine i određeni fizički, psihički i mentalni nasljedni elementi, uvjeti i okolina u kojoj živi. U tim granicama koje su mu određene treba da postavlja ciljeve i da ih ostvaruje, a ne da priželjkuje nemoguće i traži ono što je drugom dato, jer bi to bilo poput starca koji priželjkuje snagu mladića, ili ružne žene koja sa zavišću i ljubomorom gleda onu koja je lijepa, ili niskog mladića koji žalosno i tužno gleda visokoga, ili beduina koji živi u pustinji, a žudi za udobnim životom i blagostanjem itd.

[31] El-Nahl, 71. ajet.

[32] El-Isra , 30. ajet.

Tako su u doba Poslanika, žene poželjele da se izjednače sa muškarcima (u imetku), pa je Allah, objavio sljedeći ajet: "I ne poželite ono čime je Allah neke od vas odlikovao. Muškarcima pripada nagrada

za ono što oni urade, a ženama nagrada za ono što one urade. I Allaha iz obilja Njegova molite. "[34]

U slučaju bijede i neimaštine kojih nije lišen život na Zemlji, u slučaju krize koja se javlja kao rezultat rata i sličnih pojava, u državama koje oskudijevaju prirodnim bogatstvima i u kojima mnogi ljudi ne nalaze puta do opskrbe, a nisu u stanju ni da se isele, zadovoljstvo Allahovim, određenjem i raspodjelom dobara je djelotvoran i efikasan lijek.

Međutim ljudi obično teže nekim daleko postavljenim ciljevima i neostvarivim ambicijama, što na kraju rezultira jedino tugom i razočarenjem. Oni treba da znaju da sreća nije u mnoštvu ovosvjetskih dobara, nego u samome čovjeku. Takvima je najpreče reći: "Budi zadovoljan onim što ti je Allah odredio, bićeš najbogatiji čovjek."[35]

"Spašen je onaj koji je na Pravome putu i koji je zadovoljan onim što mu je Allah odredio."[36]

[34] El-Nisa , 32. ajet.

[35] Prenosi ibn Madže.

"Ono čega je malo, a dovoljno bolje je od onoga čega je mnogo, a što čovjekom ovlada. "

"Bogataš je onaj bogate duše,
makar i potpuno nag bio,
inače, ni sve nad zemljom dovoljno nije,
tek kad si zadovoljan, i malo - dovoljno je. "

Dakle, zadovoljstvo Allahovim, odredbama znači ne biti pohlepan, gramziv i zavidan, i ne težiti onome što nam ne pripada i čemu nismo dorasli.

Tako neki ljudi žive zdravim i veselim životom koji je Allah, učinio nagradom za prave vjernike: "Onome ko čini dobro,' bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da proživi lijep život. "[37]

Ali ibn ebi Talib je konstrukciju "lijep život" tumačio kao "zadovoljstvo, skromnost i umjerenost".

3. Islam odbacuje i ograničavanje na individualno dobročinstvo i dobrovoljnu milostinju u suzbijanju siromaštva

Iako se islam slaže sa trećom skupinom kada je u pitanju podsticanje bogataša na dobročinstvo i milostinju s ciljem da se pomogne siromasima, on, ipak, odbacuje ograničavanje samo na ovaj aspekt i smatra da je prepuštanje siromaha na milost i nemilost bogataša i ono što oni iz sažaljenja i saosjećanja udijele, propast za njih i sve ostale koji pomoć trebaju, a posebno ako srca poput kamena postanu, vjerovanje oslabi, egoizam i škrtost čovjekom ovladaju, a imetak i bogatstvo od Allaha, i Poslani ka, Njegova draži postanu. Takvo je bilo pagansko "prijeislamsko" društvo o kome u Kur'anu stoji: "A nije tako! Vi pažnju siročetu ne ukazujete, i da se puki siromah nahrani - jedan drugog ne

nagovarate, a nasljedstvo pohlepno jedete i bogatstvo pretjerano volite.„[38]

Osnovni nedostatak ovog načina suzbijanja siromaštva svodi se na suštinu same ideje o dobrovoljnoj milostinji i individualnom dobročinstvu koju je analizirao prof. dr. Ibrahim el-Liban u jednoj svojoj studiji o pravima siromaha gdje kaže: “Ideja o dobročinstvu i dobrovoljnoj milostinji je najstarije sredstvo kojim su se koristile objavljene religije u suzbijanju siromaštva u društvu. Čovječanstvo se dugi niz vjekova oslanjalo na ovu ideju u borbi protiv siromaštva i neimaštine i pokušajima da se pomogne siromasima i beskućnicima.

Međutim, uprkos njenim dobrim namjerama, ova ideja, ipak, nije uspjela da iskorijeni siromaštvo i da životni standard siromaha podigne na nivo dostojan čovjeka. To nas opet vraća na suštinu same ideje koju ćemo analizirati kako bi upoznali njene osnovne karakteristike i odredili njene mahane i nedostatke.

To će nam omogućiti da ukažemo na razloge njenog neuspjeha na planu liječenja društva od siromaštva i oskudice.

Životne obaveze obično imaju dva lica: sa jedne strane one su, dakle, dužnost, a sa druge strane one su pravo.

Tako, naprimjer, cijena u kupoprodaji onome koji kupuje predstavlja obavezu koju mora izmiriti, a onome koji prodaje predstavlja pravo koje će njemu pripasti. Ovo pravo svoju snagu crpi iz dva faktora. Prvi faktor je sam pretendent na to pravo koji insistira na njemu i ne dozvoljava da ono propadne, a drugi faktor je država koja se bori da svakome osigura njegova prava.

Možemo sa sigurnošću reći daje osnovni faktor koji osigurava uspjeh robno-novčane razmjene postojanje, pored osjećanja obaveze, i osjećanja prava. Osjećanje dužnosti i obaveze ne bi
moglo samo osigurati uspjeh robno-novčane razmjene, tako da je svijest o cijeni kao svome pravu na kome se uporno insistira osnovni faktor za uspjeh ovog procesa. Isto tako, jasno je daje intervenisanje države neophodno kako bi prava bila osigurana, a obaveze izmirene.

Ovaj uvod bio je neophodan kako bi shvatili ideju dobročinstva, zato što ono, po mišljenju većine, predstavlja dužnost i obavezu, a ne pravo. Tako siromasi u tom periodu (periodu u kome je dominirala ideja dobročinstva) nisu znali da imaju pravo na dio imetka bogatih ljudi, a sa druge strane, bogataši su mogli da ignorišu dobročinstvo, ne bojeći se da će siromasi zahtijevati svoj dio ili da će ga država uzeti ispred njih.

Ideja dobročinstva podrazumijeva još neke okolnosti koje sprečavaju intervenisanje države u korist siromaha, a među kojima su:

- stepen obaveznosti

Ljudi nisu bili svjesni da se dobročinstvo odlikuje visokim ste- penom obaveznosti. Još u davna vremena bilo je poznato da se urođene

(prirodne) obaveze razlikuju po stepenu obaveznosti od onih koje to nisu, pa tako ni dobročinstvo nije bilo visoko na ljestvici obaveza;

- država može da ubire porez u određenoj mjeri i pod određenim okolnostima, ali ne može da sakuplja sadaku (milostinju), zato što ne postoji tačno određen iznos, niti jasno i precizno objašnjenje ko treba da daje sadaku i kada. Dakle, milostinja ostaje jedna apstraktna obaveza i gubi snagu kojom se odlikovala. A kada bi kojim slučajem stigla do stepena na kojem postaje pravo i predstavljala tačno odleđen iznos, država bi je mogla ubirati i dijeliti.

Ovakva situacija je jedan od razloga slabosti i neuspjeha ideje dobročinstva, budući da je cijela stvar prepuštena bogatašima i njihovoj savjesti koju vrlo često nadvlada urođena ljubav prema imetku, sa jedne strane, te averzija prema njegovom trošenju, sa druge. Kao rezultat toga ljudi se postepeno udaljavaju od dobročinstva i milostinje, a siromasi padaju u ponor oskudice i neimaštine, bez nade da će im pomoć ili zaštitu pružiti neka društvena ustanova ili institucija.

Rezime

Dobročinstvo je u osnovi slab temelj i ono nije u stanju da efikasno riješi problem siromaštva, zato što, sa jedne strane, ne određuje precizno iznos koji bi odgovarao potrebama siromaha u društvu, dok, sa druge strane, ne zauzima visoko mjesto na ljestvici obaveza koje bi joj osiguralo kontinuitet i postojanost. Otuda je njegov efekat slab i beznačajan.

Da bude stvar gora, dobročinstvo i milostinja su individualne obaveze prepuštene volji pojedinca, a država nema pravo da interveniše u njenom prikupljanju i dijeljenju, budući da ne postoji mehanizam koji bi osigurao redovno provođenje ovog procesa.

Zbog svega navedenog, ubrzo će se u čitavom ljudskom društvu osjetiti slabost i stagnacija na ovom planu.[39]

4. Islam odbacuje i kapitalističko gledanje na siromaštvo

Islam negira mišljenje kapitalista kako su bogataši pravi i jedini vlasnici svoga bogatstva koje udjeljuju onome kome hoće ili, ukoliko žele, bivaju škrti i tu imovinu troše samo na svoje prohtjeve.

Takvog je mišljenja bio i Karun, koji je sve bogatstvo prisvojio sebi, negirajući daje ono blagodat Allaha, i čineći nepravdu svome narodu. Zbog toga je Allah, učinio da on i njegov dvorac propadnu u zemlju: “I mi smo njega i dvorac njegov u zemlju utjerali, i niko ga od Allahove kazne nije mogao odbraniti, a ni sam sebi nije mogao pomoći. ”[40]

[39] Madžma’ el-buhus el-islamijja, str. 242 i 243.

Islam u potpunosti odbacuje ovo mišljenje i smatra da je pravi posjednik samo Allah, Koji je stvorio imetak i dao ga onome kome je On

htio. Bogataši su samo zastupnici i upravnici, odnosno zamjenici pravog Vlasnika, koji nadziru, razvijaju i troše taj imetak u skladu sa Njegovom voljom i instrukcijama. U vezi s time Allah, veli:

"Udjeljujte od onoga što vam On stavlja na raspolaganje. "[41] "I dajte im nešto od imetka koji je Allah vama dao."[42] "Udijelite dio od onoga čime vas Mi darujemo. " [43] Dakle, ono što je u rukama bogataša je, ustvari, Allahovo, vlasništvo i svojina. Otuda, Allah, Stvoritelj svega onoga što je na nebesima i na zemlji, nameće bogatašima određene obaveze u imetku koji im je darovao i nad kojim ih je učinio, ne vlasnicima, nego zastupnicima. Pri tome islam se ne zadovoljava samo savjetovanjem, poticanjem, prijetnjom i pozivom na dobročinstvo i milostinju, zato što to nije dovoljno, posebno kada srca otvrdnu, duše obole, a iman oslabi. Islam insistira i na intervenisanju države Šerijatom, a oni koji mu se budu suprostavljali i protivili, ipak će mu se na kraju, htjeli to oni ili ne, pokoriti.

Dakle, islam objedinjava dvije metode:

-moralno i vjersko upućivanje i savjetovanje,

-zakonska sredstva i prisila.

Allah, onoga na koga ne djeluje kur'ansko savjetovanje i upućivanje podstiče prisilom. Ovaj aspekt je ono što je najvrijednije kada je u pitanju mišljenje treće skupine, a što predviđa i četvrta koja smatra neophodnim intervenisanje države (zakona) pri osiguravanju socijalne zaštite i osiguranja. U ovom pravcu se razvija i umjereni kapitalizam te njemu slični sistemi koji se kite ruhom socijalizma, iako je u njihovoj osnovi kapitalizam, kao što je slučaj npr. sa državnim socijalizmom.

[41] El-Hadid, 7. ajet.

[42] En-Nur, 33. ajet.

Međutim islamu pripada najveća zasluga i očigledna prednost u odnosu na ove modeme sisteme (tokove), budući da se u odnosu na njih odlikuje sljedećim:

- islam ima vremensku prednost, zato što je utemeljio i osigurao prava siromaha još prije 14 stoljeća, a poznata je izreka: "Zasluga pripada začetniku, pa makar sljedbenik i bolji bio.";
- islam je originalan, što znači da islamom propisana prava i obaveze nisu dopune i ispravke koje su ušle u islam stjecajem raznih okolnosti, ratova, revolucija itd., nego su to osnovni principi koji čine srž Šerijata i predstavljaju njegove velike temelje i osnove;
- islamom propisana prava i obaveze su trajnija i postojanija, zato što ono što postane dio nekog sistema pod utjecajem nekih vanrednih okolnosti, i nestaje njihovom promjenom. A što se tiče islama, on je vječni Allahov, zakon i Allahova, posljednja riječ upućena ljudima, koja se niti briše, niti mijenja sve dok Allah, ne uništi ovaj svijet i sve što je na njemu;

- islam je savršen i univerzalan, a to su vrline kojima se odlikuje samo onaj sistem koji je od Allaha, objavljen, koji je čist od ljudskih nedostataka i strasti koje zasigurno utječu na vrednovanje stvari i pojava oko nas. Ovo savršenstvo se očituje kroz dvije stvari:

a) socijalno osiguranje koje uspostavlja savremeni zapadni sistem zasniva se na visini doprinosa koje je osiguranik uplaćivao u toku svoga radnoga vijeka. Dakle, osiguranik prima naknadu i pomoć shodno uplaćivanim doprinosima, a ne njegovim stvarnim potrebama koje mora da zadovolji. Onaj koji je uplaćivao veće doprinose, primaće veću naknadu i pomoć, a onaj čiji su doprinosi bili manji, i njegova naknada će biti manja bez obzira na veličinu njegovih potreba, a logično je da su oni koji su imali manja primanja uvijek manje i uplaćivali. Kada je, pak, u pitanju socijalno osiguranje koje utemeljuje islam,

ono nije uvjetovano visinom doprinosa koji su ranije uplaćivani. Ono ne pruža pomoć svome štićeniku u skladu sa njegovim doprinosima, nego u skladu sa njegovim potrebama, te na taj način rješava njegovu brigu i krizu;

b) socijalna zaštita na zapadu je nepotpuna iz sljedeća dva razloga:

- ne obuhvata sve osobe kojima je potrebna pomoć,
- pomoć koju pruža je nedovoljna, za razliku od islama koji kroz instituciju zekata i na neke druge načine osigurava dovoljnu količinu pomoći, o čemu ćemo poslije opširnije govoriti.

Zapadnjačka socijalna zaštita zadovoljava se pružanjem ograničene pomoći koja je nekad dovoljna, a nekad nije.

5. Islam odbacuje mišljenje socijalista-marksista

Ova posljednja skupina jedino rješenje problema siromaštva vidi u uništavanju klase bogatih, konfiskaciji njihove imovine, zabrani načela privatnog vlasništva, huškanju drugih društvenih klasa na bogataše i raspirivanju klasne mržnje i neprijateljstva kako bi do izražaja došla radnička klasa i kako bi se uspostavila diktatura proletarijata.

Islam u potpunosti negira ovo mišljenje, budući da otvoreno proturječi njegovim načelima i temeljima:

- Ako medu bogatašima ima onih koje je imetak zaveo i pokvario, pa čine nepravdu drugim ljudima i uskraćuju pravo siromasima i beskućnicima, treba reći da ima i onih koji zahvaljuju Allahu, na blagodatima koje im je dao i koji izvršavaju obaveze prema Njemu i drugim ljudima. Zato islam ne dozvoljava kažnjavanje cijele skupine zbog grijeha pojedinih njezinih članova, jer je svaki čovjek odgovoran samo za sebe i onoga koji je pod njegovom zaštitom:

“Svaki čovjek je odgovoran za ono što sam čini. ” [44] “Šta god ko uradi, sebi uradi, i svaki grješnik će samo svoje breme nositi. ”[45]

Kur’an nas obavještava da su ovaj princip njegovale i prijašnje

religije:

“Zar on nije obaviješten o onome što se nalazi u listovima Musaovim. I Ibrahimovim, koji je obaveze potpuno ispunjavao. Da nijedan grješnik tuđe grijehe neće nositi i da je čovjekovo samo ono što sam uradi. ”[46]

To je načelo čiji je pristalica svaki zdrav razum i ispravan zakon.

- Islam priznaje načelo privatnog vlasništva, jer ono zadovoljava temeljni, ljudski, urođeni nagon, utječe na razvoj društva i ekonomije i predstavlja materijalno osiguranje za očuvanje političke i građanske slobode. Naravno, islam postavlja i određene granice privatnom vlasništvu, o čemu ovdje nećemo detaljno govoriti, ali uopće rečeno islam poštuje ovo načelo, štiti ga svojim propisima i uputama i čini ga osnovom svoga ekonomskog sistema.

Nepravedno eksploatisanje i tiraniziranje ljudi zbog njihovog imetka ne rješava problem privatnog vlasništva, jer se taj problem (ukoliko ga uopće ima) nalazi u samim ljudima. Ako su ljudi čestiti i pošteni, njihov imetak će biti uzrokom sreće i blagostanja i obrnuto. U tom smislu je i hadis Allahovog Poslanika, “Divan li je dobar imetak u rukama poštenog čovjeka.”

Zato islam na prvo mjesto stavlja reformisanje ljudi, ali se ne zadržava samo na tome, nego dodaje i utjecaj države i zakona.

[44] Et-Tur, 21. ajet.

[45] El-En’am, 164. ajet.

- Islam uspostavlja vezu između pojedinca i društva na osnovama bratstva i saradnje, a ne izaziva neprijateljstvo među ljudima i sukob među klasama. Islam smatra da su mržnja, pakost i zavist zla koja uništavaju dobra djela i vjeru u ljudima kao što vatra uništava drvo. Allahov Poslanik, ih je nazvao “bolešću naroda” ukazujući time na štetnost i opasnost koju predstavljaju po ljude i njihove duše.

Kada se pojavi neprijateljstvo i razdor među ljudima, islam zahtijeva od društva da interveniše na planu izmirivanja i sređivanja prilika, smatrajući to boljim djelom od namaza, posta i zekata, a na što nas obavezuje vjera i bratstvo među ljudima koje propisuje islam: “Vjernici su samo braća, zato pomirite vaša dva brata. ”[47] Zato islam kategorično odbija sva ona mišljenja koja pozivaju neprijateljstvu i sukobu između bogataša i siromaha, i između različitih društvenih klasa. A kako i ne bi kada je bratstvo među ljudima na istom nivou sa vjerovanjem u islamu. Tako su svi vjernici jedni drugima braća i po Kur’anu i po hadisu Allahovog Poslanika, - “I budite, o Allahovi robovi, jedni drugima braća.”[48]

Abdurrahman bin Avf, Osman bin Affan i drugi bogati ashabi bili su rame uz rame sa Ebu Hurejrom, Ebu Zerrom, Bilalom i drugim siromašnim muhadžirima. Siromah nije mrzio bogataša niti se bogataš smatrao boljim od siromaha. Sjedinio ih je islam u svome okrilju, pa su,

kao što je naredio Allah, bili braća.

- Islam ne prihvata rješenje koje će rješavajući jedan stvoriti drugi, veći problem. Komunisti i socijalisti pokušavaju da riješe problem siromaštva i ekonomije uopće, gušeći slobodu naroda i uspostavljajući okrutnu, autokratsku diktaturu koja bi samovoljno raspolagala njihovom imovinom i bogatstvom, a, sa druge strane, ne bi dozvoljavala privatno vlasništvo te slobodu djelovanja i ponašanja. Drugim riječima, uspostavili bi sistem u kome bi svi građani bili robovi jednog vladara, partijskog aparata koji bi vladao narodom uz pomoć policije, špijuna, zatvora i logora. Narod bi nasiljem i terorom bio primoran na poslušnost, pa čak i podršku i odobravanje ovoj vlasti, ne usuđujući se da postavlja pitanja ili da kaže "ne". A kako bi se i suprotstavljali onome koji raspolaže njihovom i imovinom njihove djece.

[47] El-Hudžurat, 10. ajet.

U Kur'anu stoji: "Allah navodi kao primjer roba u tuđem vlasništvu, koji ništa nema, i onoga koga smo mi bogato obdarili i koji udjeljuje iz toga i javno i tajno, zar su oni jednaki?!"[49] Kur'an opisuje roba i kaže: "On nije ničemu dorastao", zato što ništa ne posjeduje, a imetak je taj koji daje vlasniku jednu vrstu sposobnosti i energije za akciju i djelovanje.

Za slobodnog i nezavisnog čovjeka Kur'an veli: "To je onaj kome smo mi dali dobru opskrbu, pa je on troši javno i tajno", tj. bogataš je onaj koji posjeduje određeni imetak i troši ga javno i tajno, shodno tome kako mu nalažu srce i vjera.

- Komunisti i socijalisti-marksisti, koji oduzimaju slobodu ljudima, upravljaju njihovom sudbinom, broje im zalogaje i nacionalizuju njihovu imovinu i sredstva za proizvodnju u ime narodnog interesa i interesa narodne vlasti, nisu uspjeli da riješe problem siromaštva i da podignu siromahe na nivo dostojan čovjeka kao što su se na početku hvalili. Sve što su postigli jeste da su bogataše doveli na nivo siromaha, a siromahe ostavili tamo gdje su i bili.

Ako je širenje i popularizacija siromaštva, te srozavanje životnog standarda dobro kojem treba težiti, onda je to ostvario komunizam i njegova pomajka revolucionarni socijalizam. Nizak životni standard i nedostatak životnih dobara je ono što primjećuje svaki onaj koji posjeti Rusiju, Kinu ili neku drugu marksističku državu.[50].

Tajna zaostalosti u procesu proizvodnje i niskog životnog standarda u socijalističkim zemljama nije u lošoj primjeni proizvodnih sredstava, nego u prirodi samog sistema koji zabranjuje privatno vlasništvo, guši ambiciozne i talentovane ljude, ruši nade i uspjehe pojedinaca, ne pridaje ljudima nikakvu važnost i ne dozvoljava slobodu u proizvodnji i potrošnji. Ovo neminovno vodi slabljenju proizvodnje u kvalitetu i kvantitetu što je čini nižom u odnosu na kapitalističku proizvodnju koja se

odlikuje slobodom, tom pokretačkom snagom koja ne jenjava.

Zaostalost u procesu proizvodnje u odnosu na slobodne sisteme je nešto što priznaju i same komunističke vode koje pokušavaju da je se oslobode, udaljavajući se od suštine marksističkog učenja i približavajući se sistemima koje su do jučer odbacivali.

- Marksisti ne poklanjaju nikakvu pažnju siromasima, beskućnicima i nemoćnim članovima društva, nego klasi proletarijata, tj. radnicima i seljacima koji predstavljaju snagu i instrument za svrgavanje drugog društvenog sistema i grupacija.

Kakva je, onda, sudbina siromaha, staraca, nemoćnih te psihički i fizički nesposobnih pojedinaca u marksističkom društvu koje nagrađuje ljude shodno njihovom radu i koje se drži maksime: "Ko ne radi, ne treba ni da jede." Njihova sudbina su, ukoliko sudbine uopće imaju, mrvice popraćene ponižavanjem i uvredama.[51]

[50] Ured za statistiku pri UN-u objavio je prije nekoliko godina službenu statistiku prosječnih godi njih prihoda jedne osobe u nekim od država svijeta, a koja izgleda ovako: Amerika-1453 $; Kanada-875 $; Švicarska-749 $; Švedska-780 $; Britanija-773 $; Danska-689 $; Australija-679 $; Belgija-582 $; Holandija-502 $; Francuska-482 $; "ehoslovačka-371 $; Rusija-308 $; Poljska-300 $; Madarska-269 $; Kina-27 $

[51] Ovdje nismo govorili o stavu marksističkog socijalizma prema vjeri, o poricanju i negiranju vjere te ismijavanju i progonjenju svih onih koji pozivaju vjeri od strane socijalista-marksista, koji se pozivaju na svoju heretičku materijalističku filozofiju. Ograničili smo se samo na kritiku njihovog gledanja na siroma tvo i način njegovog suzbijanja.

Rezime

Islam siromaštvo smatra problemom koji iziskuje neko rješenje, štaviše, smatra ga opasnim zlom protiv koga se treba boriti. Islam pojašnjava daje suzbijanje siromaštva moguće, te da to rješenje nije borba protiv Allahovog, određenja i volje.

Islam odbacuje mišljenje onih koji siromaštvo smatraju svetim, raduju se njegovom dolasku i bogatstvo smatraju grijehom za koji kazna brzo stiže. Islam odbacuje i mišljenje onih koji siromaštvo smatraju sudbinom od koje se ne može pobjeći i čije je jedino rješenje zadovoljstvo njime.

Islam odbacuje i mišljenje onih koji se u rješavanju siromaštva ograničavaju samo na dobrovoljnu milostinju i individualno dobročinstvo. Isto tako, odbacuje i gledanje kapitalista na siromahe i njihova prava u odnosu na bogataše i državu te svojim rješenjem premašuje ono što predlaže umjereni kapitalizam i njemu slični sistemi.

Islam oštro odbacuje i mišljenje onih koji se bore protiv bogatstva i privatnog vlasništva pa makar bilo stečeno na zakonski dozvoljen način,

pa tako rješenje siromaštva vide u uništavanju klase bogatih i izazivanju sukoba između bogataša, sa jedne, te siromaha i drugih društvenih klasa, sa druge strane.

Islam, dakle, odbacuje ova ekstremna mišljenja koja su skrenula sa Pravoga puta i koja su sklona pretjerivanju i neumjerenosti te kao rješenje siromaštva predlaže realne i pozitivne korake i sredstva o kojima ćemo više govoriti u narednim poglavljima.

Islam je objavio rat siromaštvu, postavio mu zasjede i nametnuo opsadu, otklanjajući na taj način opasnost po vjerovanje, moral i ponašanje te štiteći porodicu, društvo, njegov kontinuitet, kompaktnost i osjećaj bratstva medu ljudima.

U tom smislu islam zahtijeva da svaki član islamskog društva ima ono što je potrebno za dostojan ljudski život u kome će, u najmanju ruku, biti zadovoljene njegove osnovne životne potrebe za hranom, pićem, prebivalištem, odjećom (kako zimskom, tako i ljetnom), stručnom literaturom i opremom neophodnom za njegovu profesiju te brakom (ukoliko za brakom bude imao volje).

Dakle, svakome čovjeku mora biti dostupan i ostvariv njemu prikladan nivo života, života koji će ga navesti na izvršavanje Allahovih, naredbi, preuzimanje odgovornosti koju život sa sobom donosi i zaštititi ga od siromaštva, lutanja, propasti i ekskomuniciranja. Nije dozvoljeno da bilo koji član islamskog društva (pa makar bio i nemusliman) bude gladan, žedan, go i bos, zanemaren i lišen bilo kakvog prebivališta ili, pak, mogućnosti da sklopi brak i formira porodicu.

Međutim šta je to što osigurava čovjeku ovakav život u islamskom društvu? I koja su to sredstva i metode kojima se koristi islam u ostvarivanju tog cilja?

Islam to postiže sljedećim sredstvima i metodama:

- rad,
- obavezivanje imućnih da se brinu o svojoj rodbini,
- zekat,
- uloga državne blagajne,
- nametanje (drugih) obaveza mimo zekata,
- dobrovoljna milostinja i individualno dobročinstvo.

Rad

Svaki čovjek u islamskom društvu dužan je da radi, da se kreće i koristi blagodatima koje je Allah, dao: “On vam je zemlju pogodnom učinio, pa hodajte predjelima njezinim i hranite se onim što On daje. ”[52]

Pod radom se podrazumijeva trud koji čovjek, samostalno ili u društvu, svjesno ulaže kako bi ostvario neku korist ili proizveo neki artikal. Ovakav rad je osnovno oružje u borbi protiv siromaštva, jedini način za stjecanje bogatstva i temeljni faktor u izgradnji i unapređivanju

zemlje na kojoj je Allah, učinio čovjeka namjesnikom.

U tom smislu Allah, preko Saliha, a.s., obraća se ljudima i kaže:

“O narode moj, klanjajte se samo Allahu, vi drugog boga osim Njega nemate. On vas od zemlje stvara i daje vam da živite na njoj!”[53]

1. Islam širom otvara vrata rada pred muslimanima kako bi odabrali ono za što su nadareni, u čemu imaju iskustva i za čim imaju volje. Islam nikome ne nameće neki određeni posao, osim ako je to u interesu zajednice i društva u kojem živi. Isto tako, islam zatvara vrata rada pred njima samo u slučaju kada taj rad donosi štetu (bilo materijalnu, bilo duhovnu) pojedincu ili zajednici, a svi u islamu zabranjeni poslovi su takvi.

2. Rad donosi čovjeku određenu nagradu, dobit i zaradu koja mu omogućava da zadovolji svoje osnovne potrebe i ostvari korist za sebe i svoju porodicu sve dok islam usmjerava i upravlja političkim, ekonomskim i društvenim životom u skladu sa svojim pravilima i propisima. Ovakav sistem ne uskraćuje radniku nagradu za njegov rad i trud, nego ga isplaćuje prije nego mu znoj sa lica nestane i u skladu sa njegovim učinkom i vještinom, jer ako mu da manje nego što je zaradio, čini nepravdu, a nepravda je medu najstrožijim zabranama u islamu.

[52] El-Mulk, 15. ajet.

Islam ne zabranjuje ni privatno vlasništvo, tj. ne zabranjuje da čovjek, ukoliko ima mnogo novca, kupi neku pokretnu ili nepokretnu imovinu koja će mu donositi prihode, poboljšati životne uvjete, koristiti mu u slučaju bolesti i starosti, ili koja će koristiti njegovoj porodici i nasljednicima nakon njegove smrti.

Islam otklanja i sve psihičke i fizičke prepreke i smetnje koje sprečavaju čovjeka da radi, da se zalaže i kreće u potrazi za opskrbom:

- Neki ljudi izbjegavaju rad i zalaganje uzdajući se samo u Allaha, i čekajući da im opskrba padne sa neba. Islam to smatra pogrešnim, zato što pouzdanje u Allaha, ne isključuje rad i trud. Allahov Poslanik, je kazao jednom Arapu koji je pustio svoju devu, uzdajući se u Allaha, sljedeće: “Sveži je, pa se onda uzdaj u Allaha.”[54]

S tim u vezi je i moto muslimana: “Posij sjeme, a Allaha, moli za plodove.”

Sufije pripovijedaju da je jedan čovjek po imenu el-Belhi krenuo na poslovno (trgovačko) putovanje po svijetu uzdajući se u Allahovu, pomoć. Budući daje očekivao da će se na putovanju dugo zadržati, prije nego što je krenuo pozdravio se sa svojim prijateljem, poznatim asketom Ibrahimom bin Edhemom. Međutim, tek što je prošlo nekoliko dana, on se vratio kući. Kada gaje Ibrahim vidio u džamiji začuđeno gaje upitao: “Zašto si se tako brzo vratio?” Trgovac odgovori: “Vidio sam jedno čudo, pa sam odustao od puta.” Ibrahim reče: “Dobro, a šta si to vidio?”

Trgovac odgovori: “Stao sam da se odmorim najednom pustom mjestu gdje nađoh pticu koja je bila i ćorava i sakata.
Začudih se i pomislih kako ova ptica živi na ovako pustom mjestu, a niti vidi, niti se kreće. Ne prođe mnogo kada dođe jedna druga ptica koja je donosila hranu nekoliko puta dnevno sve dok se ona sakata ptica nije najela. Tada rekoh: “Onaj koji je nahranio ovu pticu, na ovakvom mjestu u stanju je da opskrbi i mene”, te se smjesta vratih. Ibrahim doda: “Čudim se tebi, brate. Zašto bi ti volio da budeš poput te ćorave, sakate ptice koja živi od tuđe pomoći, a ne poput one druge koja privređuje i za sebe i za one koji su ćoravi i nepokretni. Zar ti ne znaš da je bolja ruka koja daje od one koja prima?!” Nakon toga trgovac ustade, poljubi Ibrahima u ruku i reče: “Ti si naš učitelj, o Ebu Ishače!!”, i ponovo krenu na putovanje.

Neki od prisutnih pozvaše se na hadis Allahovog Poslanika, u kome stoji: “Kada bi se vi iskreno u Allaha uzdali, i vas bi poput one ptice koja osvane praznog, a omrkne punog stomaka nahranio.” Odgovor im daje sam hadis, zato što nije sigurno da će ptica omrknuti sita ako jutrom ne porani, odnosno ako ne krene rano u potragu za hranom.

Dakle, ovaj hadis podstiče na trud i zalaganje.

Ahmedu bin Hanbelu je rečeno: “Šta ti veliš za onoga koji sjedi u kući ili džamiji i kaže da neće ništa raditi dok mu ne stigne opskrba?” Ahmed odgovori: ‘Takav čovjek je neznalica. Zar on nije čuo za riječi Allahovog Poslanika, - moja opskrba je u sjeni (pod zaštitom) moga koplja[55], ili njegov govor o ptici koja osvane praznog, a omrkne punog stomaka, gdje je pojasnio da ona jutrom porani u potrazi za hranom, ili to da su ashabi Allahovog Poslanika, trgovali i na kopnu i na moru te obrađivali palme. Oni su uzor.”

Kada je Allah, stvorio zemlju, blagoslovio ju je i opskrbio blagodatima kojima će se Allahovi, robovi u izobilju koristiti: “Mi smo vas na Zemlji smjestili i na njoj vam sve što je potrebno za život dali. A kako vi malo zahvaljujete. ” [56]

“Mi smo sinove Ademove doista odlikovali, dali smo im da kopnom i morem putuju i opskrbili ih ukusnim jelima. ”[57]

“Allah vam je učinio Zemlju prebivalištem, a nebo zdanjem i On vam obličje daje i likove vaše čini lijepim i jelima vas opskrbljuje ukusnim. To je Allah, Gospodar vaš i neka je uzvišen Allah, Gospodar svjetova. ” [58]

Allah, osigurao je opskrbu za sve svoje robove, štaviše, za svako živo biće na ovome svijetu: “Na Zemlji nema nijednog Živog bića, a da ga Allah ne hrani. ” [59]

“Opskrbu daje jedino Allah, Moćni i Jaki. ” [60] Međutim Allah, učinio je da hrana i opskrba koju daje bude dostupna samo onome koji radi i koji se zalaže:

“Hodajte predjelima njezinim i hranite se onim što On daje. ”[61]

Dakle, oni koji se kreću (rade), oni će i jesti, a oni koji mogu da se kreću, ali to ne rade, ne zaslužuju ni da jedu. Allah, veli: “A kada se molitva obavi, onda se po zemlji raziđite i Allahovu blagodat tražite. ”[62]

Ko se, znači, trudi i kreće tražeći od Allaha, pomoć i opskrbu, dobit će je, a ko bude lijen i ne bude se zalagao, bit će mu i uskraćena. Prenosi se da je hzr. Omer jednoga dana nakon namaza vidio nekoliko ljudi koji su ostali u džamiji i počeli pozivati na pouzdanje u Allaha, Hzr. Omer ih je udario bičem i izgovorio svoje dobro poznate riječi: “Neka niko od vas ne odustaje od potrage za opskrbom uzvikujući - Gospodaru moj, opskrbi me - a znate da sa neba ne pada niti zlato niti srebro te da Allah, veli - A kada se molitva obavi, onda se po zemlji raziđite i Allahovu blagodat tražite. ”

[57] El-Isra’, 70. ajet.
[58] Gafir, 64. ajet.
[59] Hud, 6. ajet.
[60] Ez-Zarijat, 58. ajet.
El-Mulk, 15. ajet.

Hzr. Omerov bič je simbol moći zakona te vladinog nadzora i kontrole nad izvršavanjem islamskih propisa i uputstava, pa koga ne obuzda kur’anska uputa, obuzdat će zakonska kazna.

- Neki ljudi ne rade pod izgovorom da se žele potpuno posvetiti Allahu, pozivajući se na kur’anski ajet: “I džine i ljude stvorio sam samo zato da Me obožavaju. ”[63] Po njihovom mišljenju nije dozvoljeno da ljudi zbog ličnog interesa zanemare obaveze prema Allahu, koje zahtijevaju da im se čovjek potpuno posveti poput monaha u manastiru ili Allahovih, robova na nekom pustom mjestu.

Allahov Poslanik, nas uči da u islamu nema isposništva te da je bilo koji ovosvjetski posao čiji je nijet dobar i koji se pridržava islamskih propisa, ustvari, ibadet. Čovjekovo zalaganje i privređivanje s ciljem da ostane pošten i prehrani svoju porodicu, da učini dobro svojoj rodbini i komšijama ili da učestvuje u nekom drugom dobrom djelu i doprinese pobjedi istine i pravde je jedna vrsta borbe na Allahovom putu. Allah, poredi ove dvije stvari i kaže: “On zna da će medu vama biti bolesnih i onih koji će po svijetu putovati i Allahove blagodati tražiti i onih koji će se na Allahovom putu boriti. ”[64]

Hzr. Omer veli: “Nakon borbe na Allahovom putu, najviše bih volio da me smrt zadesi dok tragam za Allahovim blagodatima.”[65], a nakon toga je citirao gore navedeni ajet: “On zna da će medu vama ...”

[63] Ez-Zarijat, 56. ajet.
[64] El-Muzzemmil, 20. ajet.

Allahov Poslanik, je, potičući na trgovinu, rekao: “Iskren i pouzdan trgovac biće u društvu poslanik , šehida i iskrenih i pouzdanih ljudi.”[66]

Vezano za poljoprivredu i voćarstvo kazao je: “Svaki musliman koji posije sjeme ili zasadi biljku, pa dio toga pojede čovjek, ptica ili neko drugo živo biće, imat će nagradu kao da je dao sadaku.”[67]

Govoreći o zanatstvu i proizvodnji rekao je: “Niko neće pojesti bolju hranu od one koju sam zaradi.”[68]

“Ko zanoći sa žuljevima od halal (dozvoljenog) rada, biće mu oprošteni grijesi.”[69]

U drugoj verziji stoji: “Ko zanoći sa žuljevima od vlastitog rada, biće mu oprošteni grijesi.”[70]

Ibrahim en-Neha’i, jedan od tabiina, nakon što su ga upitali da li mu je draži iskren i pouzdan trgovac ili čovjek koji se posveti samo ibadetu, odgovorio je sljedeće: “Draži mije iskren
i pouzdan trgovac, zato što je on u jednoj vrsti džihada. Opsjeda ga šejtan pri mjerenju i vaganju, uzimanju i davanju a on mu se suprotstavlja.”

Šejh eš-Ša’rani, jedan od sufijskih prvaka, više je cijenio zanatlije nego one (Allahove,) robove koji se posvete samo ibadetu, zato što ibadet koristi samo onome koji ga upražnjava, dok zanatstvo koristi svim ljudima. U tom smislu kazao je: “Divno li je kada krojač svoju iglu, ili stolar svoju pilu učine tesbihom !”

- Neki ljudi omalovažavaju i potcjenjuju rad, kao što je bio slučaj sa mnogim Arapima koji su omalovažavali zanatstvo

[66] Prenose et-Tirmizi i el-Hakim.
[67] Prenosi el-Buhari.
[68] Prenosi el-Buhari.
[69] Prenosi ibn Asakir od Enesa.

i ručni rad. Čak je i jedan pjesnik ismijavao svoga suparnika navodeći daje neki njegov predak bio kovač, čime je, navodno, nanio sramotu plemenu za sva vremena.

Neki ljudi su više voljeli da prose nego da rade nešto što je, po njihovom mišljenju, ponižavajuće i nedostojno.

Kada je došao islam izmijenio je ova pogrešna shvatanja, vrijednost rada (bez obzira na negovu vrstu) podigao na viši nivo, odbacio besposlenost i oslanjanje na druge ljude, te pojasnio da je svaka halal-zarada veliko i časno djelo, iako ga neki ljudi potcjenjuju i omalovažavaju.

El-Buhari prenosi od el-Zubejra bin el-Avvama daje Allahov Poslanik, rekao: “Da neko od vas uzme uže i donese snop drva te ga proda, pa mu Allah time izmijeni stanje (sačuva mu ugled i čast), bolje mu je nego da prosi od ljudi, bez obzira na to da li mu oni dali ili ne.” Ovaj hadis pojašnjava daje sakupljanje drva, uprkos naporu koji prati taj posao te poniženju i maloj zaradi, bolje od prosjačenja i besposlenosti.

Allahov Poslanik, se nije zadovoljio samo ovim teoretskim

objašnjenjem, nego je naveo i primjer Allahovih poslanika koji su mu prethodili, pa je rekao: “Allah, nije poslao nijednog poslanika, a da nije čuvao stoku.”Ashabi ga upitaše: “A ti, Allahov Poslaniče?” On odgovori: “I ja, čuvao sam stoku nekim Mekelijama za nekoliko karata.”[71]

U jednom drugom hadisu stoji: “Niko od vas neće pojesti bolju hranu od one koju zaradi svojim rukama, a i Allahov Poslanik Davud, a.s., živio je od vlastitog rada.”[72]

El-Hakim spominje da je ibn Abbas rekao: “Davud, a.s., pravio je pancire, Adem, a.s., bio je zemljoradnik, Nuh, a.s., stolar, Idris, a.s., krojač, a Musa, a.s., pastir.”[73]

[71] Prenosi el-Buhari. Vrijednost jednog karata je 1/16 dirhema ili 1/20 dinara, (o.p.)

[72] Prenosi el-Buhari.

Nije ni čudo, onda, što se mnogi islamski prvaci i veliki učenjaci o kojima svi govore i koje su ovjekovječila njihova naučna i književna djela, ne spominju po imenima svojih očeva, djedova ili plemena, nego se spominju po svojim djelatnostima i profesijama od kojih su živjeli oni i njihove porodice. Oni, kao ni islamsko društvo kroz dugi niz vjekova, nisu u tome vidjeli nikakvu sramotu i poniženje, a mi se i dan-danas susrećemo sa imenima kao što su: el-bezzaz - trgovac tekstilom el-havvas trgovac palminim lišćem el-kaffal bravar el-hajjat -krojač el-zeddždžadž - staklar el-sabbantrgovac sapunom

el-harraz obućar el-kattan trgovac pamukom

el-džessas - zidar i druga koja su nosili poznati islamski pravnici i autori, te drugi učenjaci koji su bili upućeni u razne aspekte arapsko-islamske kulture.

- Neki ljudi odustaju od rada i zalaganja zato što im ne polazi za rukom u njihovom rodnom kraju i zavičaju, gdje živi njihova porodica, rodbina, prijatelji i druge drage osobe, a mrze tuđinu i seljakanje, te se plaše lutanja po svijetu. Više vole da ostanu u rodnom kraju, izlažući se siromaštvu i besposličarenju nego da se isele u potrazi za poslom i opskrbom. Islam podstiče takve ljude na iseljavanje u druge krajeve i pojašnjava da je Allahova, zemlja prostrana te da blagodati i opskrba nisu ograničeni samo na jedno mjesto.

A kada nekoga zadesi smrt van rodnog mjesta i daleko od porodice, u Džennetu mu bude dodijeljeno shodno rastojanju od mjesta rođenja do mjesta preseljenja (na ahiret). Allahov Poslanik, je rekao: “Putujte, bićete imućni.”[74]

Allah, u vezi sa ovim veli: “Onaj koji se iseli Allaha radi, naći će na zemlji mnogo mjesta i slobodu. ”[75]

“On zna da će medu vama biti bolesnih i onih koji će po svijetu putovati i Allahove blagodati tražiti. ”[76]

Od Abdullaha bin Omera se prenosi daje umro neki čovjek u Medini,

gdje je i rođen, pa mu je Allahov Poslanik, klanjao dženazu i rekao: “Kamo sreće da je umro van mjesta rođenja.” Onda ga je jedan čovjek upitao: “A zašto, o Allahov Poslaniče?” Allahov Poslanik, je odgovorio: “Čovjek koji umre u tuđini, u Džennetu bude nagrađen shodno rastojanju od mjesta rođenja do mjesta smrti.”

U drugom rivajetu stoji da je Allahov Poslanik, stajao pored mezara nekog čovjeka iz Medine, pa je rekao: “Kamo sreće da je umro u tuđini.”

Postoji li jasnije ohrabrivanje i podsticanje ljudi na putovanje i iseljavanje iz bilo kog dozvoljenog razloga od ovog Poslanikovog?

Povodeći se za ovim hadisima i primjerima prvi muslimani su se razišli na sve strane svijeta, šireći islam, tragajući za opskrbom i naukom i boreći se na Allahovom, putu.

Kada su pitali Ummu Mesleme o odlasku i smrti njenih sinova na dvije različite strane svijeta, ona je odgovorila: “Razdvojile su ih ambicije.”

- Neki ljudi zanemaruju rad oslanjajući se na ono što sakupe od drugih ljudi u vidu zekata, sadake i drugih priloga bez ikakvog truda i umora. Na taj način oni prisvajaju tuđe pravo i pružaju ruku, ponižavajući se i sramoteći, iako su snažni, zdravi i sposobni za rad kao i većina prosjaka koje viđamo u islamskom svijetu.

[75] En-Nisa’, 100. ajet.

Islam nas uči da takvim ljudima ne pripada zekat ili neka druga vrsta milostinje sve dok su u snazi i sposobni za rad i zarađivanje. Allahov Poslanik, je dvojici ljudi koji su tražili od njega dio zekata rekao sljedeće: “Zekat ne pripada bogatašu, niti snažnom i imućnom čovjeku.”[77]
U drugom hadisu stoji: “Sadaka ne pripada bogatašu, snažnom i zdravom čovjeku koji može stjecati.”[78] Allahov Poslanik, besposličarima i dangubama nije dao pravo na sadaku, kako bi one koji su sposobni podstakao na rad u okvirima dozvoljenog, o čemu ćemo više govoriti u poglavlju o zekatu.

Islam pokušava da odvrati ljude od prosjačenja, upozorava ih i opominje, a el-Buhari i Muslim prenose od ibn Omera daje Allahov Poslanik, rekao: “Čovjek će neprestano prositi, tako da će na Sudnjem danu doći, a na njegovom licu neće biti ni komad mesa.”

Prenosi Muslim od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, kazao: “Ko traži (prosi) da bi uvećao svoj imetak (dakle, ne iz potrebe), traži vatru (Džehennem), pa neka umanji imetak ili neka ga uveća.” (Umanjiće ga ako prestane prositi, a uvećati ako nastavi, dakle, mogli smo reći i ovako: pa neka prestane prositi, ili neka nastavi, pa će se suočiti sa posljedicama, o.p.).

El-Buhari i Muslim prenose od ibn Omera da je Allahov Poslanik, govoreći na minberi o sadaki (milostinji), pro- sjačenju te skromnosti i poštenju, rekao: “Gornja ruka (ruka koja daje) je bolja od donje ruke (ruke koja prima).”

Muslim prenosi od Ebu Hurejre daje Allahov Poslanik, kazao: “Da neko od vas jutrom porani i na leđima drva prenosi, kako bi milostinju dao ili od ljudi neovisan postao, bolje je nego da prosi, zato što je gornja ruka bolja od donje ruke.”

[77] Prenose Ahmed, Ebu Davud i en-Nesa’i.

Prenosi Ahmed od Sevbana, r.a., da je Allahov Poslanik, rekao: “Ko bespotrebno prosi, biće obilježen na Sudnjem danu.” Od Abdurrahman bin Avfa se prenosi da je Allahov Poslanik, kazao: “Nijedan Allahov rob ne otvori vrata pros- jačenja, a da mu Allah ne otvori vrata siromaštva.”

En-Nesa’i prenosi od Aiz bin Amra da je jedan čovjek došao kod Allahovog Poslanika, proseći, pa mu je Allahov Poslanik udijelio sadaku, a kada je čovjek stao na prag (krenuo, o.p.), Allahov Poslanik je rekao: “Kada bi znali šta predstavlja prosjačenje, niko se njime ne bi bavio.”

Ebu Davud, en-Nesa’i i et-Tirmizi prenose da je Allahov Poslanik, kazao: “Prosjačenje je nešto čime čovjek svoje lice izobliči, pa ko želi takav će i ostati, a ko ne želi, toga će se i proći, izuzev u slučaju kada čovjek ne nađe drugog izlaza i traži od onoga u čijoj ruci je vlast.”

Prosjačenje pogađa najosjetljiviji dio čovjekove ličnosti, a to je njegova čast i njegov ugled. U vezi sa ovim postoje samo dvije situacije koje nisu pokuđene:

a) kada čovjek traži od svoga skrbnika i staratelja, odnosno od onoga koji je dužan da se brine o njemu;

b) kada se čovjek nalazi u situaciji iz koje nema drugog izlaza i koja ga prisiljava na prosjačenje. Dakle, ovdje se radi
o krajnjoj nuždi.

Sva ova upozorenja i opomene ukazuju na to da je prosjačenje, kako veli ibn el-Kajjim, nepravda prema Allahu, prema onome od koga se prosi i prema samom prosjaku.

Prosjačenje je nepravda Allahu, zbog toga što se prosjak obraća nekome drugom mimo Allaha, što predstavlja jednu vrstu robovanja i obožavanja, a time se narušava ideja monoteizma i čistog vjerovanja.

Ono je nepravda i prema onome od koga se prosi, zato što biva izložen neprijatnostima i u slučaju da d milostinju
i u slučaju da ne da, jer ako da, daje nerado i mrzovoljno, a ako je uskrati, radi to stidljivo i sramežljivo.[79]

Proseći, čovjek nanosi nepravdu i samome sebi, jer se ponižava i pokorava pred nekim drugim mimo Allaha, svoga Stvoritelja. Spušta se na najniži nivo, gubi čast, ugled i samopouzdanje te postaje ovisan o drugim ljudima. Ovo je suština nepravde koju čovjek, proseći od drugih, nanosi samome sebi.

Na osnovu svega ovoga, vlastodržac (u islamskoj državi) ima pravo da kazni i preodgoji svakog zdravog i za rad sposobnog pojedinca koji želi da živi na račun zajednice, smatrajući prosjačenje svojom

profesijom, a zekat svojim pravom. Zekat je takvim ljudima haram, a prosjačenje grijeh.

Međutim ne postoji odredba niti propis u vezi sa ovim grijehom na osnovu koga bi ga vlastodržac suzbio ili prikladno kaznio onoga koji ga počinjava.

Ovdje treba spomenuti i to da prosjačenje ima različite oblike i metode koje su u opticaju među ljudima koji ih smatraju vrstom rada i privređivanja, iako je to, ako bolje razmislimo, puko prosjačenje, samo u drugom ruhu.

Nema boljeg i ispravnijeg tumačenja ove nevaljale "profesije" od onog koje je dao el-Gazali u djelu "Ihja' ulum ed-din", gdje je naziva "prosjačenjem".

U istom djelu, nakon što je kazao nešto o potrebi da se radi i bori za život, te nakon što je naveo razne vrste tog rada, spomenuo je i to da se nekim profesijama ljudi mogu baviti tek nakon školovanja te teškog i mukotrpnog početka. Neki mladi ljudi ignorišu ovu činjenicu ili ih u tome neko ili nešto spriječi, pa ostaju nesposobni za rad i privređivanje. Kao rezultat toga oni ubiru plodove tuđeg rada ili krađom ili prosjačenjem.[79] Ovo je u slučaju kada traži od čovjeka ne to to mu ovaj nije dužan dati, a ako traži ne to na to ima pravo, onda se tu ne radi o nepravdi.

Naravno, ljudi nastoje da zaštite sebe i svoju imovinu od takvih ljudi koji su onda primorani da traže neko drugo rješenje. Što se tiče kriminalaca, neki od njih se udružuju sa onima koji imaju određenog udjela u vlasti, pa zajedno sa njima čine kriminal, dok oni slabiji među njima pribjegavaju lukavstvu, koristeći ljudski nemar i nepažnju, ili primjenjujući neku drugu vrstu savremenog kriminala.

Sa druge strane, kada prosjak prosi, pa mu bude rečeno da radi kao i ostali i ne dobije ništa, on pribjegava trikovima kako bi opravdao svoj nerad i na taj način izmamio nešto od ljudi. Tako se nekad pretvara daje slijep, paralizovan, nenormalan ili glumi neku drugu bolest, objašnjavajući da ga je ta nesreća zadesila na pravdi Allaha, Nekada, pak, izvode neke pokrete ili govorne predstave koje djeluju na ljude toliko da u tom zanosu počnu da udjeljuju milostinju zbog koje se kasnije kaju. Međutim tada kajanje više ne vrijedi.

Tu se uglavnom radi o imitiranju i ismijavanju drugih ljudi, nekim mađioničarskim trikovima, čudnim frizurama, melodično izvedenoj rimovanoj prozi ili, na ljude još utjecajnijoj, ritmičnoj poeziji, a posebno ako obiluje fanatizmom (pristrasnošću) prema nekim pravcima ili tokovima, ili poeziji koja pokreće ljubav u srcima ljubavlju opsjednutih ljudi.

Ovdje treba spomenuti i one koji prodaju hamajlije i talismane za koje tvrde da imaju iscjeliteljsko djelovanje, obmanjujući na taj način djecu i neznalice. Zatim su tu i gatari, vračari, astrolozi te propovjednici koji nisu

potkovani znanjem i čiji je jedini cilj stjecanje naklonosti naroda i prisvajanje njihovog imetka na jedan od načina prosjačenja kojih ima više od jedne ili, čak, dvije hiljade.[80]

Ovo je jedno sjajno el-Gazalijevo zapažanje u kome on na isti nivo stavlja i povezuje krađu i prosjačenje kroz njihove različite oblike i vrste kojih ima, kako on veli, više od jedne, pa čak i dvije hiljade.

Zašto ih stavlja na isti nivo?

Stavlja ih na isti nivo zato što obje ove pokuđene profesije prisvajaju imovinu drugih ljudi i plodove tuđeg rada, služeći se raznim trikovima i sredstvima koje ne odobrava niti razum, niti zakon, osim šejtanovog zakona, naravno. Ovdje je el-Gazali ukazao i na različite vrste skrivenog, tj. neprimjetnog prosjačenja, što ukazuje na dubinu njegove misli te njegovu pronicljivost i upućenost u bolesti društva. On, također, i one koji se bave kitnjastom rimovanom prozom te nakićenim, a ustvari površnim predavanjima koja nisu naučno utemeljena, smatra pokuđenim prosjacima. Složit ćemo se da su ova njegova razmišljanja ispravna i tačna.

- Neki ljudi odustaju od rada i zalaganja zato što su nevješti i nesposobni da se organizuju i prihvate nekog posla te zato što su nedovoljno upućeni u načine na koje se može zarađivati i stjecati sredstva neophodna za život ljudi. U tom slučaju najlakše rješenje jeste odustajanje i prebacivanje odgovornosti za sebe i svoju porodicu na vlast koja je dužna da pruži pomoć i zadovolji osnovne potrebe te porodice.

Islam zahtijeva da se takvim ljudima osigura njima odgovarajući posao, u čemu će im pomoći svi članovi društva, a posebno vlast. Svi autori zbirki "Sunen" prenose od Enesa bin Malika da je jedan ensarija došao kod Poslanika, i upitao ga: "Zar ti nemaš ništa u kući?" Allahov Poslanik, je odgovorio: "Da, imam. Imam jedan ogrtač kojim se nekad ogmem, a nekad ga i prostrem (pa sjedim na njemu, o.p.), te jednu drvenu čašu za vođu." Na to čovjek reče: "Daj ih meni." Ja (Enes bin Malik) sam ih donio, a onda ih je uzeo Allahov Poslanik, i rekao: "Ko će kupiti ove dvije stvari?" Čovjek reče: "Ja dajem jedan dirhem za njih." Allahov Poslanik, doda: "Ko daje više? Dva, tri dirhema?" Čovjek opet dobaci: "Ja dajem dva dirhema." Onda mu ih Poslanik, dade, uze dva dirhema pa mu ih opet vrati i reče: "Za jedan dirhem kupi hrane i odnesi svojoj porodici, a za drugi kupi sjekiru i donesi je meni..." Allahov Poslanik, joj učvrsti držalicu pa reče: "Idi i sakupljaj drva, pa ih prodaji... i neću da te vidim petnaest dana."

Čovjek je otišao da sakuplja i prodaje drva, a kada je ponovo došao za petnaest dana, već je bio zaradio deset dirhema. Za nekoliko dirhema kupio je odjeću, a za ostalo hranu. Allahov Poslanik, tada reče: " Ovo je bolje za tebe nego da na Sudnjem danu budeš obilježen zbog

prosjačenja. Prosjačenje je dozvoljeno samo trojici: onome koji živi u krajnjoj bijedi, onome koji ima opterećujuće dugove i onome koji treba dati veliku krvarinu”

Kao što vidimo iz ovog hadisa, Allahov Poslanik ne smatra da je u interesu za rad sposobnog čovjeka da prima dio zekatom sakupljenih sredstava. Takvom čovjeku ova sredstva nisu dozvoljena sve dok pred njim ima makar jedan izlaz ili način da se zaradi.

Sa druge strane, ovaj hadis ukazuje i na to da je dužnost vlastodržaca da pruže čovjeku priliku da zarađuje na dozvoljen način, te da ga upute na posao koji bi mogao obavljati. Ovaj hadis ukazuje na mjere i metode za suzbijanje siromaštva, a kojima islam prethodi svakom drugom sistemu koji se pojavio tek nekoliko stoljeća nakon pojave islama. Kroz ovaj hadis jasno je da islam ne rješava, kao što mnogi misle, problem siromaha pružajući im samo povremenu materijalnu pomoć, savjetujući ga i odvraćajući od prosjačenja. Islam siromahu pruža pomoć kojom će on samostalno i uspješno riješiti svoj problem. Poučava čovjeka da se koristi svim raspoloživim potencijalom i sredstvima, makar mala i neznatna bila, te da ne pribjegava prosjačenju ukoliko posjeduje išta što bi mu omogućilo uspjeh u poslu koji bi ga učinio imućnim.

Ovaj hadis uči čovjeka daje svaki posao koji donosi halal- zaradu častan i plemenit, pa makar to bilo sakupljanje i prodaja drva, jer time Allah, štiti čovjeka od poniženja i sramote kojima se izlaže proseći.

Ovaj hadis upućuje čovjeka da se bavi poslom koji odgovara njegovoj ličnosti, sposobnostima, uvjetima i sredini u kojoj živi te da osigura za taj posao neophodna sredstva i opremu. Dakle, ni u tom segmentu ga ne ostavlja zbunjenog i smetenog.

Nadalje, u ovom hadisu Allahov Poslanik, daje čovjeku rok od petnaest dana, što je period nakon kojeg je moguće sagledati da li taj posao odgovara tom čovjeku ili ne, te da li dobit koju ostvaruje zadovoljava njegove osnovne potrebe ili ne. Ukoliko se taj posao ne pokaže odgovarajućim, bira se neki drugi itd.

Nakon toga, ova kratka, ali rječita i djelotvorna teoretska studija ukazuje čovjeku na zabranu prosjačenja i odreduje granice u kojima je ono dozvoljeno (za onoga koji živi u krajnjoj bijedi, koji ima opterećujuće dugove i koji treba dati veliku krvarinu).

Dobro bi bilo da i mi slijedimo ovaj ispravni Poslanikov put i način te da, umjesto da o siromaštvu samo pričamo i dijelimo savjete, učinimo nešto konkretno i osiguramo posao svakome onom koji je nezaposlen.

Rezime

Iz svega što smo kazali proizlazi da svaki musliman mora raditi i privređivati kako bi osigurao opskrbu, bez obzira o kakvom poslu je riječ:

poljoprivreda, zanatstvo, trgovina, administracija, nauka ili neka druga korisna profesija, bilo da radi za svoj interes, interes nekog drugog pojedinca ili interes zajednice. Radeći, čovjek postaje neovisan, biva sposoban da podmiri svoje i potrebe svoje porodice, ne dolazi u situaciju da traži pomoć od drugih ljudi, ustanova ili države, štiti se od siromaštva i učestvuje u razvoju cijeloga društva.

Kome bude nedostajalo opskrbe zbog malog nacionalnog dohotka, a velikog broja stanovnika i rasta nezaposlenosti, treba da putuje svijetom u potrazi za Allahovim, blagodatima, jer je Allah, svakom čovjeku odredio mjesto na ovome svijetu.

Islamsko društvo dužno je da pomogne svakog za rad sposobnog čovjeka kako bi pronašao posao kojim bi osigurao lijep i ugodan život, imajući u vidu Allahove, , riječi: “Jedni drugima pomozite u dobročinstvu i čestitosti. ”[81]

Vladar u islamskoj državi je dužan da svakom čovjeku osigura posao, budući da je on odgovoran za one koji su u njegovoj vlasti. Ako je čovjeku potrebno da se posebno pripremi i obuči za njemu odgovarajući posao, društvo i vlada su dužni da ga i u tome pomognu. Ako mu je potreban određeni kapital da otvori dućan (trgovinu) ili pokrene neki drugi koristan projekat, ako mu je potreban komad zemlje kako bi se bavio zemljoradnjom ili sredstva za proizvodnju, vlast je dužna da mu to osigura sredstvima ubranim zekatom ili na neki drugi način iz državne kase ili budžeta.

Islamsko društvo (kako vlada, tako i narod) dužno je da mobilizira sve raspoložive potencijale kako bi nadvladalo siromaštvo i uništilo njegove izvore, jer nema sumnje da povećanje proizvodnje i izvora prihoda uopće ima veliki utjecaj na borbu protiv siromaštva. Svi članovi islamskog društva treba da rade i da se međusobno potpomažu u izgradnji svoje države, treba da tragaju za poslovima, projektima i onom vrstom proizvodnje koja je potrebna zajednici na svakom planu te da za te poslove obuče ljude koji će ih uspješno obavljati.

Ovo je farzi-kifaje (kolektivna obaveza) za sve pripadnike islamskog društva, što znači da, ako neki to učine, pada obaveza i sa ostalih, a ako se niko time ne pozabavi, grijeh obuhvata cijelu zajednicu, a posebno njene prvake.

Obvezivanje imućnih da se brinu o svojoj rodbini

Osnovni temelj islamskog zakonodavstva jeste da se svaki čovjek bori protiv siromaštva svojim vlastitim oružjem, a to je rad i zalaganje.

Međutim šta je sa onim ljudima koji su nesposobni za rad, šta je sa hudovicama koje su ostale bez igdje išta, šta je sa malom djecom i oronulim starcima, šta je sa invalidima, bogaljima i hroničnim bolesnicima, šta je sa onima koji su doživjeli neku nesreću i postali

nesposobni za privređivanje? Hoće li biti prepušteni vremenu i ubrzanom tempu života da ih pregazi, smrvi i ostavi ustranu poput prašine koju vjetar nosi?

Ne, islam izbavlja ljude iz pandži siromaštva i neimaštine, čini ih neovisnim i štiti od poniženja koje prati prosjačenje.

U tom smislu, prvo na čemu islam insistira jeste međusobno potpomaganje i solidarisanje članova jedne porodice kao osnovne ćelije ljudskog društva. Dakle, rodbina treba da se potpomaže, da jači podiže slabijega, bogati siromašnoga, sposoban nesposobnoga itd., zato što su oni povezani krvnom vezom, vezom saosjećanja i samilosti, a taje veza najjača i najčvršća. Ovo je suština postojanja koju podržava i Šerijat: "A rođaci su, prema Allahovoj Knjizi, jedni drugima preči. "[82]

Islam insistira na održavanju rodbinskih veza

Islam podstiče ljude na održavanje rodbinskih veza i dobročinstvo među srodnicima, a onima koji kidaju rodbinske veze ili loše postupaju sa svojom rodbinom obećana je žestoka kazna o čemu u Kur'anu stoji: "Allah zahtjeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini i da se bližnjima udjeljuje. "[83]

[82] El-Enfal, 75. ajet.

[83] En-Nahl, 90. ajet.

"I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte! A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, i siročadima, i siromasima, i komšijama bližnjim, i komšijama daljnjim, i drugovima, i putnicima-namjemicima, i onima koji su u vašem posjedu. Allah, zaista, ne voli one koji se ohole i hvališu. "[84] "I Allaha se bojte - s imenom čijim jedni druge molite - i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vama bdi. "[85]

"Daj bližnjem svome pravo njegovo, i siromahu, i putniku- - namjerniku, ali ne rasipaj mnogo. "[86]

"Zato podaj bližnjemu pravo njegovo, i siromahu i putniku- namjemiku! To je bolje za one koji nastoje da se Allahu umile, ti će postići šta žele. "[87]

Allahov Poslanik, veli: "Ko bude vjerovao u Allaha i Sudnji dan, neka održava rodbinske veze."88

"Krvna (rodbinska) veza je povezana sa Aršom i kaže - ko mene (rodbinsku vezu) spaja, i Allah će uspostaviti vezu sa njime (Allah će ga nagraditi), a ko mene kida, i Allah će prekinuti vezu sa njime."[89]

Allahov Poslanik, je obavezao ljude na dobročinstvo prema roditeljima i rođacima: "Tvoja majka, otac, sestra, brat
i oni koji slijede su tvoja obaveza, i rodbina, o kojoj moraš voditi računa."[90]

Sve ovo ukazuje na to da čovjek ima više prava kod svoga rođaka od drugih ljudi s obzirom na rodbinske veze medu njima.

[84] En-Nisa', 36. ajet.

[85] En-Nisa', 1. ajet.
[86] El-Isra', 26. ajet.
[87] Er-Rum, 38. ajet.
[88] Prenose el-Buhari i Muslim.
[89] Prenose el-Buhari i Muslim.

A šta bi drugo ovo pravo podrazumijevalo nego potpomaganje i izdržavanje u slučaju nemoći i nesposobnosti da se čovjek sam o sebi brine, jer ako neki čovjek nasljeduje svoga rođaka nakon njegove smrti, onda bi bilo pošteno da ga i izdržava kada onemoća.

Ako neko kaže da se ovim želi ukazati na neobavezno dobročinstvo i pažnju prema rodbini suprotstavlja mu se činjenica daje to naredio i učinio obavezom Allah, o čemu je obavijestio i Poslanika, što sve skupa otvoreno ukazuje na to da je to naša dužnost.

Rodbinska veza ništa ne znači ukoliko se ne izdržavaju siromašni srodnici

Neko će reći da se pod pravom srodnika podrazumijeva neprekidanje rodbinskih odnosa sa njime. Kao odgovor ponudit ćemo dvije ibn el-Kajjimove misli:

- Zar ima goreg prekida rodbinskih odnosa od toga da gledamo svoga rođaka (brata, amidžu ili tetku, koja je poput majke) kako se pati gladan, žedan, go i bos, a da mu pri tome ne pružimo zalogaj hljeba, gutljaj vode, najnužniji dio odjeće ili krov nad glavom koji bi ga štitili od hladnoće ili žege. Ako ovo nije pokazatelj prekida rodbinskih odnosa, mi onda ne znamo šta bi to moglo biti.

- Kakva je to veza i kakvi su to odnosi na kojima se toliko insistira i čiji se prekršitelj toliko kudi i kritikuje? I u kojoj mjeri prava srodnika nadmašuju prava bilo kojeg drugog čovjeka?

Allahov Poslanik, je izjednačio prava brata i sestre sa onima oca i majke: "Na prvom mjestu dolaze vaša majka, otac, sestra i brat, a zatim svi ostali."

Šta je to što je učinilo da se ovo ne poštuje medu ljudima? Ili šta je to što je prvi dio spomenutog hadisa učinilo obavezom, a drugi poželjnim i preporučljivim djelom?

Islamski pravnici su se složili da je muž dužan izdržavati ženu, roditelj žensko dijete i ono koje je još uvijek maloljetno, daje sin dužan izdržavati roditelje, ali su se razišli u mišljenju kada su u pitanju, od ovih spomenutih, svi dalji rođaci i granica do koje se smije ići u prisiljavanju ljudi na izdržavanje svoje rodbine, iako im je, po mišljenju ovih pravnika, održavanje rodbinskih veza i dobročinstvo prema rodbini obaveza i dužnost.

Dakle, islamske pravne škole su se razišle u vezi s tim mišljenjem, tako da na jednoj strani imamo školu Ebu Hanife i školu Ahmeda bin Hanbela, koje podržava i ibn el-Kajjim, navodeći kao

dokaze kur'anske ajete i hadise Allahovog Poslanika, o ovoj temi.

Od hadisa treba spomenuti sljedeće:

Ibn el-Kajjim navodi da Ebu Davud u svome djelu "Sunen" prenosi od Kulejba bin Menfe'a el-Hanefija da je njegov djed došao kod Allahovog Poslanika, i rekao: "O Allahov Poslaniče, kome da činim dobročinstvo?" Allahov Poslanik, odgovori: "Čini dobro svojoj majci, ocu, sestri i bratu te onome koji iza njih slijedi. Oni su tvoja obaveza i rodbina koju moraš da paziš." En-Nesa'i prenosi od Tarika el-Muharibija da je kazao: "Stigao sam u Medinu kad Allahov Poslanik, stoji na minberi
i govori ljudima - ruka koja daje je viša (bolja), a ti počni od onih koje si dužan izdržavati (majka, otac, sestra, brat, a zatim oni koji dalje slijede)."

El-Buhari i Muslim prenose od Ebu Hurejre da je rekao: "Došao je jedan čovjek kod Allahovog Poslanika, M, i kazao -
O Allahov Poslaniče, koje najpreči da sa njime lijepo postupam?
- Allahov Poslanik, M, odgovori - Tvoja majka. - A ko onda - upita čovjek. Allahov Poslanik, opet reče - Tvoja majka. - Čovjek ponovo upita - A onda ko? -Allahov Poslanik, M, opet odgovori - Tvoja majka. - Čovjek upita i po četvrti put - A onda ko - našto Poslanik, reče -Tvoj otac, pa rođaci koji dalje slijede."

"Et-Tirmizi prenosi od Mu'avije bin el-Kušejrija daje rekao: "Pitao sam Allahovog Poslanika, kome da činim dobročinstvo našto je on odgovorio - Svojoj majci. Onda sam upitao - Kome dalje? - Allahov Poslanik, opet reče - Svojoj majci. - Ponovo upitah - A kome onda? -Allahov Poslanik, odgovori - Svome ocu, a zatim onim rođacima koji slijede iza njega."

Allahovog Poslanik, je rekao Hindi: "Uzmi onoliko koliko je po običaju dovoljno tebi i tvome djetetu.

Ebu Davud u svome djelu "Sunen" prenosi od Amra bin Šu'ajba, ovaj od svoga oca, a on od svoga djeda daje Allahov Poslanik, rekao: "Najbolje od onoga što pojedete je ono što sami zaradite, a i djeca vaša su rezultat vašeg truda[91], pa raspo- ložite time sa užitkom"

En-Nesa'i prenosi od Džabira bin Abdullaha da je Allahov Poslanik, rekao: "Počnite od sebe u davanju milostinje, pa ako išta ostane udijelite svojoj porodici, pa ako opet ostane udijelite svojim rođacima, pa ako ponovo ostane nastavite tako dalje." Allahov Poslanik, se u davanju uputa u vezi s ovim pitanjem pridržavao Kur'ana, u kome stoji: "I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte! A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, "[92]

"Daj bližnjem svome pravo njegovo. "[93] "I bližnjem svome pravo njegovo daj. "[94] Dakle, Allah, odredio je da u pravima roditelje slijede rođaci, kao što je učinio i Poslanik, koga je Allah, obavijestio da siromašni ljudi imaju pravo kod svojih rođaka te je naredio da im se to pravo da.

Ako se pod ovim pravom ne podrazumijeva njihovo izdržavanje, onda

mi ne znamo o kakvom se pravu radi.
91 Misli se na trud uložen na planu odgajanja djece.(o.p.)
[92] En-Nisa’, 36. ajet.
[93] El-Isra’, 26. ajet.

Allah, naredio je da se rodbini čini dobročinstvo, a jedan od najvećih grijeha bio bi da čovjek umre gladan, žedan, go i bos a rođaci koji su mogli pomoći nisu mu pružili nikakvu pomoć.

Poslanikove, odredbe u vezi sa ovim pitanjem su u skladu sa Allahovom, Knjigom, u kojoj stoji: “Majke neka doje djecu svoju pune dvije godine onima koji žele da dojenje potpuno bude. Otac djeteta je dužan da ih prema svojim mogućnostima hrani i odijeva. Niko neka se ne zadužuje iznad mogućnosti svojih: majka ne smije da trpi štetu zbog djeteta svoga, a ni otac zbog djeteta svoga. I nasljednik je dužan sve to. ”[95]

Dakle Allah, je, i nasljednika (dijete) zadužio podjednako kao i njegovog oca.

I halifa Omer bin el-Hattab je donosio određene propise vezano za ovu problematiku. Tako Sufjan bin Ujejne prenosi od Džurejdža, ovaj od Amra bin Šu’ajba, a ovaj od Se’ida bin el-Musejjeba da je hzr. Omer naredio da još maloljetno dijete (siroče) izdržavaju njegovi muški srodnici - nasljednici (dakle, izuzeo je žensku rodbinu).

Ibn ebi Šejbe prenosi od Ebu Halida el-Ahmera, ovaj od Hadždžadža, a ovaj od Amra, daje Se’id bin el-Musejjeb rekao: “Došao je kod hzr. Omera skrbnik nekog siročeta koji je tražio da se pomogne tom siročetu, pa je hzr. Omer naredio da se on pobrine za njega (da ga izdržava), a zatim je kazao - kada bi našao makar i najdaljeg njegovog rođaka, naredio bi mu da ga izdržava.” Ibn ebi Šejbe prenosi od Humejd bin Abdurrahmana, ovaj od Hasana, ovaj od Mutarifa, ovaj od Isma’ila, a ovaj od el-Hasana da je Zejd bin Sabit kazao: “Ako su živi i majka i amidža, onda je majčina obaveza srazmjerna njenom, a amidžina njegovom dijelu nasljedstva.”[96]
95 El-Bekara, 233. ajet.
[96] U pitanju je siroče koje je ostalo bez oca (o.p.)

Nije poznato da se hzr. Omeru ili Zejdu bin Sabitu u vezi s ovim usprotivio bilo ko od ashaba.

Kada je u pitanju mišljenje selefija o ovoj problematici, navest ćemo slučaj kada je ibn Džurejdž upitao el-Ata’a
o značenju onog dijela gore spomenutog ajeta u kome se kaže: “I nasljednik je dužan sve to.”

El-Ata’ je odgovorio: “To znači da su nasljednici onoga koji je ostao bez jednog ili oba roditelja dužni da ga izdržavaju, kao što ga i nasljeđuju.”

Ibn Džurejdž je ponovo upitao: “Jesu li ga dužni izdržavati

i ako nema nikakvog imetka?”

El-Ata’ odgovori: “Zar će ga pustiti da umre?”

El-Hasan je prokomentarisao ovaj dio ajeta sljedećim riječima: “Onaj koji nasljeduje siroče dužan je da ga izdržava sve dok ne postane neovisan i dok se ne mogne sam o sebi brinuti.”

Medu selefijama koji na ovaj način tumače ovaj dio ajeta su: Katade, Mudžahid, ed-Dahhak, Zejd bin Eslem, Šurejh el-Kadi, Abdullah bin Utbe bin Mes’ud, zatim u sljedećoj generaciji: Sufjan es-Sevri, Abdurrezzak, Ebu Hanifa te Ahmed, Ishak i Davud iz generacije koja dolazi iza njih.

Zatim ibn el-Kajjim spominje mišljenje islamskih pravnih škola o izdržavanju rodbine te navodi da je najograničenije Malikovo mišljenje, zatim Šafijino, a najšire je mišljenje Ebu Hanife i Ahmeda bin Hanbela.

Mišljenje Ebu Hanife

Po mišljenju Ebu Hanife svako je dužan da izdržava svoju rodbinu. Ako se radi o djeci, unucima, roditeljima, djedu ili nani, dužni smo ih izdržavati bez obzira na to da li su naše vjere ili ne (dakle, makar bili i nevjernici). Ako se radi o nekoj od spomenute dalje rodbine, dužni smo ih izdržavati samo ako su muslimani.

Naravno, to izdržavanje je uvjetovano mogućnostima onoga koji nekoga izdržava i potrebama onoga koga se izdržava.

Ako se radi o maloljetnoj osobi, dovoljno je da bude siromašna pa da postane jednom od kategorija koje zaslužuju izdržavanje, kao što je slučaj sa punoljetnom ženskom osobom. Ako se, pak, radi o odrasloj muškoj osobi, siromaštvo nije dovoljan razlog da seje izdržava. U ovom slučaju, pored siromaštva uvjet je i radna nesposobnost (slijepe ili paralizovane osobe) kako bi ta osoba imala pravo na izdržavanje. Ako se, dakle, radi o odrasloj muškoj osobi koja je zdrava i radno sposobna, i pored njenog siromaštva njeno izdržavanje nije obavezno.

Kod Ebu Hanife izdržavanje je uređeno prema nasljedstvu (visini i prioritetima nasljeđivanja), osim kada je u pitanju izdržavanje djeteta, što je, po njegovom mišljenju, isključivo očeva dužnost, a od Zijada el-Lu’lu’ija se prenosi daje, suprotno kijasu, dužnost oba roditelja u vezi sa izdržavanjem djeteta srazmjema njihovom nasljedstvu (od tog djeteta).

Mišljenje Ahmeda bin Hanbela

Po mišljenju Ahmeda bin Hanbela obavezno je izdržavanje osobe koja pripada pravoj rodbinskoj liniji, bez obzira da li se radi o nasljedniku ili ne. Međutim, ako se ne radi o pravoj rodbinskoj liniji, izdržavanje je uvjetovano međusobnim nasljeđivanjem. Ako je u pitanju rodbina koja se međusobno ne nasljeđuje, izdržavanje nije obavezno. Neki njegovi sljedbenici se u vezi sa ovim pitanjem razilaze s njim u mišljenju i kažu daje izdržavanje i u ovom slučaju obavezno, pozivajući

se opet na njegovo učenje o nasljeđivanju, prema kome je izdržavanje jedan vid nasljeđivanja.
On, također, smatra daje za izdižavanje neophodno da onaj koji nekoga izdržava i onaj koga se izdržava budu iste vjere, osim, naravno, u slučaju srodstva po vertikali (uzlazna i silazna rodbina). Dalje on veli da ako je neko dužan da izdržava nekog čovjeka,
dužan je da izdržava i njegovu ženu, a kada se radi o srodstvu po vertikali, dužan je da ih pomaže i na planu očuvanja časti i poštenja na taj način što će im, ukoliko to zahtijevaju, omogućiti da sklope brak.

Ebu Ja'la kaže: "Tako je sa svakim onim koji je dužan da izdržava bratića, amidžića ili nekog drugog kome je potrebno pomoći u očuvanju časti i poštenja."

Ako je, dakle, čovjek dužan da pomogne nekoga u očuvanju časti i poštenja, a jedini načinje sklapanje braka, onda je nakon što pomogne u sklapanju tog braka dužan da izdržava i njegovu ženu.

Ovo je mišljenje Ahmeda bin Hanbela, koje je, kada je u pitanju ova problematika, opsežnije od mišljenja Ebu Hanife, dok je Ebu Hanifino mišljenje dalekosežnije u drugom pogledu, budući da on izdržavanje rodbine smatra obavezom i to potkrepljuje odgovarajućim dokazima, a na što ukazuju i navodi ibn Hanbela kao i šerijatski propisi te sama rodbinska veza, čije je održavanje naredio a kidanje zabranio Allah,

Izdržavanje rodbine je, dakle, obavezno i prema Allahovoj, Knjizi i prema Sunnetu Allahovog Poslanika,

Uvjeti pod kojima je izdržavanje rodbine obavezno

Islamski pravnici su postavili dva osnovna uvjeta koja izdržavanje rodbine čine obavezom:

- daje onaj koga se izdržava siromašan. Neoskudijevanje u imetku i zaradi ne iziskuje izdržavanje, zato što je ono jedan vid pomoći i potpore koja nije potrebna imućnim ljudima;
- da onaj koji nekoga izdržava ima više sredstava nego što je potrebno njemu i njegovoj porodici, budući daje dužan prvo podmiriti svoje potrebe, o čemu Allahov Poslanik, veli: "Počni od sebe, a zatim se pobrini za one koje treba da izdržavaš."[97]

Izdržavanje rodbine je pomoć te zato treba da postoji višak imovine nakon zadovoljenih svojih i potreba svoje porodice.

Šta to izdržavanje podrazumijeva?

Islam je odredio jasne granice kada je u pitanju izdržavanje rodbine, zato što se ljudske potrebe razlikuju shodno vremenu i prostoru u kome se živi, kao što se razlikuje i finansijska moć onih koji izdržavaju druge. Sve što islam zahtijeva jeste da se uzmu u obzir i mogućnosti pokrovitelja, kao i potrebe njihovih štićenika, te da se te njihove potrebe zadovolje na odgovarajući način koji će odrediti ljudi zdravog razuma i karaktera te sami dobročinitelji.

Allah, veli: “Neka imućan prema bogatstvu svome troši, a onaj koji je u oskudici prema tome koliko mu je Allah dao, jer Allah nikoga ne zadužuje više nego što mu je dao. ”[98]

“I velikodušno ili darujte darom, zakonom propisanim, imućan prema svome stanju, a siromah prema svome.

“Otac djeteta je dužan da ih prema svojoj mogućnosti hrani i odijeva. „[100]

A i Allahov Poslanik, je naredio Hindi, ženi Ebu Sufjana, da uzme od svoga supruga onoliko koliko će biti dovoljno njoj i njenom djetetu.[101]

Islamski pravnici su utvrdili da izdržavanje podrazumijeva sljedeće:

- osiguravanje hrane i pića,
- osiguravanje odjeće (zimske i ljetne),
- osiguravanje prebivališta sa osnovnim namještajem i prostirkom,
- osiguravanje sluge onome koji nije u stanju da se sam služi,

[98] Et-Talak, 7. ajet.
[99] El-Bekara, 236. ajet.
El-Bekara, 233. ajet.

- osiguravanje uvjeta za stupanje u brak onome koji to želi,
- izdržavanje njegove supruge i porodice.

Šejh el-islam ibn Kuddame u svome djelu “el-Kafi” veli: “Izdržavanje treba da bude, po mogućnosti, što potpunije. Ako postoji neka potreba treba osigurati ono što će tu potrebu zadovoljiti, ako je potreban neko ko će tu osobu služiti treba osigurati poslugu, ako ta osoba ima suprugu i nju treba izdržavati. To bi bio puni efekat.”

Zatim kaže daje čovjek dužan oženiti svoga oca, djeda ili sina koji su pod njegovom zaštitom, a koji tome teže, budući da im je taj brak potreban i da im šteti to što nisu oženjeni. Pomaganje na tom planu je poput izdržavanja u smislu osiguravanja hrane, pića
i odjeće. Međutim nije dovoljno oženiti ih nekom starom i odbojnom osobom, zato što taj brak ima za cilj uživanje, prisnost
i intimu, što u ovom slučaju ne bi bilo zadovoljeno.

Ibn Kuddame veli da se od ashaba prenosi da je čovjek dužan omogućiti svome štićeniku da stupi u brak (ako želi), zato što se time postiže puni efekat (izdržavanja).

Islamski pravnici liječenje (troškove pregleda i lijekova) nisu smatrali dijelom izdržavanja, pozivajući se na činjenicu da ono nije stalno, nego privremeno i prolazno, te da je medicina nauka koja se često odlikovala pretpostavkama i nagađanjem. Mnogi islamski pravnici ni liječenje samoga sebe nisu smatrali obavezom, nego dobrovoljnim činom, pa se postavlja pitanje: ako liječenje samoga sebe nije obaveza, kako će to onda biti liječenje neke druge osobe?

Međutim danas je situacija drugačija. Dijagnosticiranje većine bolesti je lahko, lijekovi su otkriveni, a neosiguravanje lijekova bolesniku

predstavlja patnju i mučenje. Obaveza liječenja odgovara onome što stoji u hadisu Allahovog Poslanika: “O robovi Allahovi, liječite se, jer Onaj Koji je stvorio bolest, stvorio je i lijek.”

Izdržavanje rodbine odlika je islama

Islam je osiguravanjem siromaha na račun njihovih bogatih rođaka postavio temelje društvene solidarnosti. Ovdje se ne radi o dobrovoljnom činu, nego o pravu siromaha koje je Allah, učinio obavezom.

Jedan od ogranaka islamskog prava su i propisi o izdržavanju siromašne rodbine, kakve nisu sadržavali stari, a niti sadrže oni savremeni zakonski sistemi. Tako je pravo svakog muslimana da zahtijeva pomoć od svoje imučne rodbine, pozivajući se na islamsko zakonodavstvo, čiji se tragovi i djelovanje još uvijek osjete u šerijatskim sudovima. Međutim to što mi smatramo normalnim i prirodnim, učeći o tome kroz religiju i nasljeđujući to kroz tradiciju, ostali narodi koje vidimo naprednijim u civilizacijskom pogledu sve to smatraju krajnje čudnim i iznenađujućim.

Prof. dr. Muhammed Jusuf Musa, r.a., govoreći o pažnji koju islam posvećuje porodici u svome djelu “Potrebe čovječanstva za islamom”, kazao je sljedeće: “Možda bi bilo dobro da spomenem ovdje da sam u toku boravka u Francuskoj stanovao neko vrijeme kod jedne porodice čija je služavka bila plemenitog porijekla, pa sam jednom upitao gazdaricu: “Zašto ova djevojka radi kao služavka? Zar nema nijednog rođaka koji bi je spasio ovoga posla i pružio joj ono što bi sredilo njen život?” Odgovorila je: “Ona je iz dobre porodice. Ima vrlo bogatog amidžu, ali se on ne brine o njoj niti o situaciji u kojoj se ona nalazi.” Ponovo sam upitao: “Zašto se ne obrati sudu koji će ga natjerati da joj pomogne?” Gazdarica se začudila, pa me upoznala s time da ona nema pravo na to (da joj zakon to ne dozvoljava). Onda sam ja njoj objasnio islamske propise u vezi s time, nastoje ona rekla: “Mi nemamo takvog zakona. Daje to kod nas zakonom dozvoljeno, ne bi bilo nijedne djevojke ili žene koja bi išla da radi u nekoj kompaniji, fabrici, radionici ili državnoj kancelariji.”

Zekat

Zašto je naređen zekat?

Islam naređuje svakom sposobnom čovjeku da radi i da se zalaže kako bi osigurao ono što će zadovoljiti njegove i potrebe njegove porodice te kako bi dao udjela u pomaganju nekih drugih ljudi.

Za onoga koji nije sposoban i ne može da radi, a nema ni imetka koji je eventualno naslijedio ili prije svoje nesposobnosti ostvario, zaduženi su njegovi bogati rođaci. Međutim nema svaki siromah bogate i imućne

rođake koji bi njega izdržavali. Šta onda da rade takve osobe koje nemaju nikoga ko bi ih mogao pomoći? Šta da rade u tom slučaju siromašne i nemoćne osobe poput djeteta-siročeta, žene-hudovice, nemoćne starice ili oronulog starca? Šta da rade slaboumne, paralizovane, slijepe, hronično bolesne ili sakate osobe? Šta da rade oni koji su sposobni za rad, ali ne nalaze posla, ili oni koji imaju posao, ali primanja nisu dovoljna da zadovolji svoje i potrebe svoje porodice? Hoće li biti prepušteni okrutnom i nemilosrdnom siromaštvu da ih slomi i uništi, dok društvo u kome ima i onih koji bi im mogli pomoći sve to samo nijemo posmatra?

Islam nije zaboravio niti zanemario ove osobe. Allah, predvidio im je tačno određen dio imetka bogatih ljudi, a to je zekat, čiji je osnovni cilj pomaganje siromaha. Siromasi i nevoljnici su prva kategorija kojoj se dodjeljuju sredstva ubrana zekatom, štaviše, Allahov Poslanik, je u nekim prilikama spominjao samo njih u vezi sa zekatom. Tako je naredio Muazu da ide u Jemen da ubire zekat od imućnih te da ga dijeli siromasima. Ebu Hanifa i njegove pristalice su otišli tako daleko da su zekat smatrali isključivim pravom siromaha.

Zekat predstavlja ogroman potencijal za suzbijanje siromaštva

Zekat nije beznačajan i bezvrijedan. On uzima deseti ili peti dio poljoprivrednih proizvoda: žitarica, voća i povrća, što je u skladu sa Allahovim, riječima: "O vjernici, udjeljujte od lijepih stvari koje stječete i od onoga što vam mi iz zemlje dajemo"[102], i hadisom Allahovog Poslanika: "Od usjeva koje zalijeva i natapa kiša deseti dio, a od onih koji se natapaju vještačkim putem dvadeseti."[103]

U ovo naše doba sa poljoprivrednim zemljištem mogu se uporedivati zgrade, fabrike i druge dragocjenosti koje konstantno donose prihode i predstavljaju veliki kapital mnogih ljudi.

Zatim su tu proizvodi životinjske prirode kao što su: svilena buba, farme peradi, mljekare itd. A uporedivanje (kijas - izvođenje zaključaka i šerijatskih propisa na osnovu analogije) je, po mišljenju islamskih učenjaka, jedan od temelja islamskog prava koga je Allah, ispunio pravdom i istinom, pa se ne može praviti razlika između dvije identične pojave, odnosno izjednačavati ono što je različito.

Zekatom se uzima i 2,5% novca ili trgovačkih dobara svakog muslimana, pod uvjetom da ima Šerijatom određenu količinu imetka (nisab), da nije zadužen te da ima više od svojih osnovnih potreba. Ovaj procenat odnosi se, otprilike, i na životinjsko blago koje daje mlijeko i služi za priplod kao što su: deve, krupna (goveda) i sitna (bravi) stoka, pod uvjetom da broj životinja dostiže Šerijatom određeni minimum (nisab) te da su životinje veći dio godine provele na slobodnoj ispaši, za razliku od imam-i Malika koji smatra daje zekat na goveda obavezan makar ih vlasnik hranio cijelu godinu.

102 El-Bekara, 267. ajet.

Neki ashabi i tabiini smatraju obaveznim i zekat na konje predviđene za uzgoj, što je mišljenje i Ebu Hanife.

Kada su u pitanju blaga (starih naroda) koja se otkriju, priznati islamski pravnici smatraju da na zekat otpada petina kao i na rudna bogatstva, mada se razilaze u tome da li ta sredstva treba izuzeti u ime zekata ili u ime cijele države kao što je slučaj sa porezom.

Zekat el-fitr

Govorili smo o zekatu na imovinu, a sada ćemo nešto reći o jednoj drugoj vrsti zekata koji se daje po glavi (članu) porodice, a ne na imovinu. Radi se, dakle, o zekat el-fitru (sadaka el-fitru) koji se daje prilikom privođenja kraju ramazanskog posta
i dočeka Ramazanskog bajrama.

Ova vrsta zekata je propisana:

- da popravi bestidnim govorom eventualno pokvareni post;
- da se počaste siromasi, da im se ukaže na to da njihovi prijatelji i cijelo islamsko društvo vodi računa o njima te da ih se uključi u tokove društva i datog trenutka.

Ibn Abbas veli: “Allahov Poslanik, je naredio zekat el-fitr kako bi se postač očistio od bestidnog i besramnog govora te kako bi se nahranili siromasi.”[104]

Ova godišnja obaveza ima neke svoje specifične odlike:

- daje se po glavi (članu) porodice, a ne na imetak kao što smo već objasnili;
- nije obaveza samo onih koji posjeduju određenu visinu imetka (nisab) kao što je to slučaj kod zekata koji se daje na imovinu, nego ju je Allahov Poslanik, -H, učinio obavezom svakog muslimana: slobodnjaka i roba, muškarca i žene, bogataša i siromaha pod uvjetom da na dan Bajrama ima onoliko sredstava iznad svojih i potreba svoje porodice koliko iznosi obaveza sadaka el-fitra.

104 prenose Ebu Davud, ibn Madže i el-Hakim.

Islam time želi da navikne muslimana na darežljivost
i žrtvovanje, i u dobru i u zlu, pa makar on bio od onih siromaha kojima pripada zekat el-fitr, jer tako on daje sa jedne strane, a prima sa nekoliko strana.

U jednom hadisu stoji: “Što se tiče imućnih (koji daju zekat el-fitr), Allah će ga očistiti tom sadakom, a siromahu će dati više nego što je on žrtvovao.”

U ovome se slažu svi islamski pravnici, osim Ebu Hanife, koji i zekat el-fitr uvjetuje posjedovanjem određenog imetka (nisaba).

- nije obaveza koju punoljetan musliman mora izmiriti samo za sebe, nego i za svoju djecu i sve one koji su pod njegovom zaštitom i pokroviteljstvom;

- islam je visinu ove obaveze sveo na minimum kako bi većina (ako ne svi) članova zajednice mogla da je izmiri. Allahov Poslanik, je odredio tu vrijednost kao određenu količinu datula, pšenice, grožđica ili neke druge poljoprivredne kulture koja je zastupljena u dotičnoj zemlji.

Ta mjera iznosi: četiri pregršta prosječnog čovjeka čemu bi danas odgovarala 2 kilograma i 176 grama pšenice.

Omer bin Abdulaziz, el-Hasan, el-Ata' i drugi prenose da su umjesto hrane davali zekat el-fitr u novcu što se podudara i sa mišljenjem Ebu Hanife. Danas je to možda i korisnije siromahu, budući daje cilj zekat el-fitra da mu se pomogne, a on će novcem ostvariti i postići više nego nekim drugim vidom pomoći.

U svakom slučaju, o zekatu se ima dosta toga reći: zašto je zekat obavezan i neophodan, koje dužan davati zekat, imovina na koju se daje zekat, količina imetka koja je potrebna da bi se dao zekat, ubiranje zekata i njegova raspodjela, ko je odgovoran za ubiranje i raspodjelu zekata, ko daje a ko prima zekat, ciljevi i posljedice ubiranja i raspodjele zekata, razlika između zekata i poreza itd.

Ko želi da se podrobno informiše o zekatu neka pročita djelo "Fikh el-zekat", koje je u tom pogledu dovoljno, budući da detaljno izlaže propise o zekatu, poredeći ih i analizirajući u svjetlu Kur'ana i Sunneta.

Ovdje ćemo se zadovoljiti rasvjetljavanjem samo nekih nepoznatih aspekata ove obaveze kao što su: mjesto zekata u islamu, suština zekata onako kako ga propisuje islam, odgovornost države u vezi sa pitanjem zekata (ubiranje i raspodjela), ko su osobe kojima se dodjeljuje zekat i na koji način se dodjeljuju sredstva ubrana zekatom itd.

Mjesto zekata u islamu

Jedno od čuda ove vjere te dokaza da je od Allaha objavljena i da je posljednja Allahova, objava, jeste to što je nadmašila vrijeme i nadvladala mnoga stoljeća, te se prihvatila rješavanja problema siromaštva i zaštite siromaha bez pobuna, ustanaka ili zahtjeva (siromaha) upućenih nekoj osobi ili društvu u cjelini. Ova briga o siromasima nije površna, nebitna ili sekundama u islamskom učenju, nego je jedan od temelja i osnova islamskog učenja, tako da ne treba da čudi to što je zekat, kojim je Allah, osigurao prava siromaha kroz imovinu zajednice i u okrilju države, jedna od velikih islamskih obaveza i ibadeta.

Od ibn Omera se prenosi dobro poznati hadis u kome Allahov Poslanik, kaže: "Islam počiva na pet temelja: svjedočenju da nema drugog Boga osim Allaha, klanjanju pet dnevnih namaza, davanju zekata, postu i obavljanju hadža, ukoliko za hadž smognemo sredstava."[105]

Kur'an je, pored tevbe zbog učinjenog širka i namaza, zekat učinio uvjetom za prihvatanje islama, za pripadnost muslimanima i islamskoj zajednici.

Allah, za mušrike, neprijateljski raspoložene veli: “Pa ako se pokaju i budu molitvu obavljali i zekat davali, ostavite ih na miru, jer Allah zaista prašta i samilostan je. ” [106]

“Ali ako se oni budu pokajali i molitvu obavljali i zekat davali, braća su vam po vjeri. ”[107]

Nevjernik ostvaruje pripadnost islamu, islamskoj zajednici i bratstvu među muslimanima koje predstavlja neraskidivu vezu, samo prekidanjem svake veze sa širkom i njegovim sljedbenicima, obavljanjem namaza i davanjem zekata koji predstavljaju vjersku, društvenu i ekonomsku vezu muslimana. Kur’an i Sunnet Allahovog Poslanika, uvijek povezuju namaz i zekat, apostrofirajući vezu medu njima i ukazujući na to daje čovjek musliman tek kada obavlja namaz i daje zekat. Namaz je stup vjere. Ko ga bude obavljao smatraće se vjernikom, a ko ga bude izbjegavao prekida vezu sa vjerom. Zekat je most u islamu. Ko ga bude prešao spasit će se, a ko ga zaobide propast će.

Abdullah bin Mes’ud kaže: “Naređeno vam je da obavljate namaz i dajete zekat, pa ko ne bude davao zekat neće mu vrijediti ni namaz.”[108]

Džabir prenosi daje Zejd kazao: “Namaz i zekat su zajedno naređeni i medu njima nema nikakve razlike, a onda je proučio kur’anski ajet: “Ali ako se oni budu pokajali, molitvu obavljali i zekat davali, braća su vam po vjeri. ”[109]

Namaz bez zekata nije smatrao vrijednim pa je rekao: “Neka se Allah smiluje Ebu Bekru, nije bilo većeg islamskog pravnika od njega, imajući u vidu njegove riječi: “Allaha mi, ja ću se zaista oružano boriti protiv onoga koji pravi razliku između namaza i zekata.”

[106] Et-Tevba, 5. ajet.

107 Et-Tevba, 11. ajet.

[108] Tefsir el-Taberi, tom 14, str. 15.

Kur’an davanje zekata smatra odlikom vjernika, dobročinitelja, poštenih, čestitih i bogobojaznih ljudi, a njegovo uskraćivanje odlikom nevjernika i licemjera. Zekat je ispit vjere i dokaz čistog vjerovanja kao što stoji u jednom hadisu: “Sadaka (zekat) je dokaz.”

Zekat je prava razlika između vjerovanja i licemjerstva, islama i kufra, bogobojaznosti i grijeha. Čovjek koji ne daje zekat ne ubraja se među muslimane kojima je Allah, $£., obećao spas i utočište u Džennetu i kojima je poslao radosnu vijest i uputu: “Ono što žele, vjernici će postići, oni koji molitvu svoju ponizno obavljaju, i koji ono što ih se ne tiče izbjegavaju, i koji milostinju udjeljuju.” [110]

U drugom ajetu stoji: “Upute i radosne vijesti onima koji vjeruju, koji molitvu obavljaju i milostinju udjeljuju i koji u onaj svijet čvrsto vjeruju. [111]

Čovjek koji ne bude davao zekat ne može se smatrati dobročiniteljem ili osobom koja je na Pravom putu i za koju se u Kur’anu kaže: “Upute i

milosti onima koji budu dobro činili, onima koji molitvu budu obavljali i zekat davali i koji u onaj svijet budu čvrsto vjerovali. ”[112]

Onaj koji ne bude davao zekat nije od ljudi koji su pošteni, čestiti, iskreni i bogobojazni: “Nije čestitost u tome da okrećete lica svoja prema istoku i zapadu, čestiti su oni koji vjeruju u Allaha, i u Onaj svijet, i u meleke, i u knjige, i u vjerovjesnike i koji od imetka, iako im je drag, daju rođacima i siročadi, i siromasima, i putnicima-namjernicima, i prosjacima, i za otkup iz ropstva, i koji molitvu obavljaju i zekat daju oni su iskreni vjernici i oni se Allaha boje i ružnih postupaka klone. ”[113]

[110] El-Mu’minun, 1-4. ajet.

111 En-Neml, 2-3. ajet.

112 Lukman, 3-4. ajet

[113] El-Bekara, 177. ajet.

Oni koji ne daju zekat ne razlikuju se od nevjernika za koje Allah, veli: “A teško onima koji Njemu druge ravnim smatraju, koji zekat ne daju i koji u Onaj svijet ne vjeruju. ”[114] Oni koji ne daju zekat ne razlikuju se ni od licemjera koje Allah, opisuje na sljedeći način: “I ruke su im stisnute. ”[115], ili “ I što samo preko volje udjeljuju. ”1[16]

Oni koji ne daju zekat ne zaslužuju ni Allahovu, milost, koju je On obećao samo onima koji vjeruju, koji su bogobojazni i koji zekat daju:

“A milost Moja obuhvata sve, daću je onima koji se budu grijeha klonili i zekat davali i onima koji u dokaze Naše budu vjerovali. ”[117]

“A vjernici i vjernice su prijatelji jedni drugima, traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćaju, i molitvu obavljaju i zekat daju, i Allahu i Poslaniku Njegovu se pokoravaju. To su oni kojima će se Allah, sigurno, smilovati. ”[118]

Oni koji zekat ne daju ne zaslužuju prijateljstvo i zaštitu Allaha, Poslanika, i vjernika: “Vaši zaštitnici su samo Allah i Poslanik Njegov i vjernici koji ponizno molitvu obavljaju i zekat daju. ”[119]

Oni koji zekat ne daju ne zaslužuju Allahovu, pomoć koju je On obećao samo onome koji Njegovu vjeru bude pomagao: “A Allah će, sigurno, pomoći one koji vjeru Njegovu pomažu, ta Allah je zaista Moćan i Silan. One koji će ako im damo vlast na zemlji, molitvu obavljati i milostinju udjeljivati i koji će tražiti da se čine dobra djela, a odvraćati od nevaljalih. A Allahu se na kraju sve vraća. ”[120]

114 Fussilet, 6-7. ajet.

115 Et-Tevba, 67. ajet.

116 Et-Tevba, 54. ajet.

117 El-E’araf, 156. ajet.

118 Et-Tevba, 71. ajet.

119 El- Ma’ida, 55. ajet.

Islam prijeti žestokom kaznom i na ovom i na budućem svijetu svima onima koji ne budu davali zekat. Što se tiče ahiretske kazne Allah,

prijeteći onima koji gomilaju zlato i srebro, a ne ispunjavaju obaveze prema Njemu, veli: "Onima koji zlato i srebro gomilaju i ne troše ga na Allahovom putu - navijesti bolnu patnju. Na dan kada se ono u vatri džehennemskoj bude usijalo, pa se čela njihova i slabine njihove i leđa njihova budu žigosala. Ovo je ono što ste za sebe zgrtali, iskusite zato kaznu za ono što ste gomilali. "[121]

El-Buhari prenosi od Ebu Hurejre daje Allahov Poslanik, rekao: "Kome Allah da imetak, a ne bude davao zekat, Allah će mu ga na Sudnjem danu prikazati u vidu šugave zmije sa dvije crne mrlje iznad očiju koja će mu se omotati oko vrata te ga uhvatiti za vilicu i reći - Ja sam tvoje blago."

Tom prilikom Allahov Poslanik, je proučio kur'anski ajet: "Neka oni koji škrtare u onom što im Allah iz obilja svoga daje nikako ne misle da je to dobro za njih, ne, to je zlo za njih. Na Sudnjem danu biće im o vratu obješeno ono čime su škrtarili. "[122] A o ovozemaljskoj kazni Allahov Poslanik, veli: "Nijedan narod nije uskraćivao zekat a da ga Allah nije stavio na kušnju sušom i gladu."[123]

U drugom hadisu stoji: "Niko nije uskratio zekat a da mu nije bila uskraćena kiša. I da nije životinja ne bi je ni dočekali."[124]

U jednom drugom hadisu stoji: "Sadaka (zekat) se nikad nije pomiješala sa imetkom, a da ga nije upropastila."[125]

[121] Et-Tevba, 34-35. ajet
[122] At Imran, 180. ajet.
[123] Prenosi et-Taberani.
[124] Prenosi ibn Madže, el-Bezzar i el-Bejheki.

Ovo bi značilo da će imetak onoga koji ne izdvoji i ne dadne zekat propasti. Ovdje se, dakle, radi o suđenoj (predodređenoj) univerzalnoj kazni, odnosno kazni koju sprovodi viša sila. Postoji i druga vrsta ovozemaljske kazne, a to je zakonska kazna koju sprovodi vlast u islamskoj (šerijatskoj) državi.

O ovoj kazni u jednom hadisu se kaže: "Ko da zekat tražeći nagradu (ahiretsku) dobit će je, a ko ga uskrati ja ću mu uzeti dio (imetka) koji otpada na zekat, ali i još pola imetka od čega, prema odredbi našeg Gospodara, ništa nije dozvoljeno porodici Poslanika."[126]

Dakle, ovim hadisom se dozvoljava vlastima (u islamskoj državi) da uzmu polovinu imetka od onoga koji ne daje zekat, što je jedna vrsta kazne koja se preduzima po potrebi kako bi se disciplinirali oni koji uskraćuju i izbjegavaju davanje zekata. To nije obligatna i konstantna kazna, nego kazna koju propisuje i sprovodi vlast i druge mjerodavne institucije i ličnosti u islamskoj državi. Kažnjavanje onih koji izbjegavaju davanje zakata nije ograničeno samo na oduzimanje imetka, nego se vlastima dozvoljava da, po potrebi, hapse i fizički kažnjavaju takve osobe. Štaviše, islam propisuje da se posegne i za sabljom te da se

objavi rat onima koji se pobune i ne dadnu zekat. Tako je i prvi halifa hzr. Ebu Bekr zajedno sa ashabima vodio borbu protiv onih koji nisu htjeli da daju zekat pa je tom prilikom izgovorio svoje poznate riječi: “Tako mi Allaha, oružjem ću se boriti protiv onih koji budu pravili razliku između namaza i zekata, zekat je obaveza koja se daje na imetak i tako mi Allaha, ko mi bude uskratio samo priuzu koju je davao Poslaniku boriću se protiv njega.”[127]

126 prenose Ahmed, Ebu Davud i en-Nesa’i.

Ibn Hazm veli: “Propis u vezi sa onim koji ne bude davao zekat jeste da mu se uzme, sviđalo se to njemu ili ne. Ako se suprotstavi davanju zekata postaje osoba protiv koje je dozvoljeno povesti rat, onaj koji ga bude poricao i nijekao postaje otpadnik (murted), onaj koji ga bude skrivao, a ne bude mu se suprotstavljao čini loše djelo zbog kojeg ga treba preodgojiti, pa i tjelesno kazniti dok ga ne donese ili dok ne umre kao neko ko zaslužuje Allahovo prokletstvo.” U tom smislu Allahov Poslanik, veli: “Ko od vas vidi nekoga ko čini loše djelo neka ga preodgoji svojim rukama ako bude mogao.”[128]

Sve ovo ukazuje na to kako je zekat velika obaveza te kako to nije samo neka uobičajena dužnost, nego, kako smo već rekli, jedan od pet stupova na kojima se zasniva islam. Svima je jasno da je zekat jedan od temelja islama čiju obaveznost nije potrebno dokazivati, budući da to potvrđuju brojni kur’anski ajeti i Poslanikovi, hadisi te idžma (jedan od šerijatskih izvora koji podrazumijeva saglasnost islamskih pravnika u vezi s nekim pitanjem). Neki priznati učenjaci vele da i sam razum ukazuje na njegovu obligatnost kao što to čini i Kur’an, hadis i idžma kao jedan od šerijatskih izvora. El-Kasani u djelu “El-Bedai’u” spominje zekat na sljedeći način:

- davanjem zekata pomažu se oni koji su nemoćni i kojima je ta pomoć potrebna te se isti podstiču na izvršavanje obaveza koje im je Allah, propisao;

- zekat čisti dušu od grijeha, škrtosti i tvrdičluka te čini čovjeka darežljivim i plemenitim. Duša je sklona škrtarenju pa se zekatom uvježbava i navikava na darežljivost i izvršavanje obaveza prema onima koji na to polažu pravo. U vezi s time Allah, veli: “Uzmi od dobara njihovih zekat da ih njime očistiš i blagoslovljenim učiniš. ”[129]

[128] El-Muhalla autora ibn Hazma, tom 11, str. 313.

- Allah, opskrbio je bogataše i dao im više nego što im je potrebno, pa uživaju u blagodatima i udobnom životu. Zahvalnost na blagodatima je obaveza i po zakonu i po razumu, a davanje zekata siromasima je jedan od vidova zahvalnosti koji je postao obavezom.

Budući da zekat ima ovakav značaj i položaj u islamu, učenjaci su se saglasili daje onaj koji ga poriče i negira nevjernik i otpadnik od vjere. Ibn Kuddame veli: “Ko zaniječe zekat iz neznanja i neupućenosti u islam

zbog odrastanja u pustinji koja je udaljena od naseljenog područja, ne postaje nevjernikom, budući da mu je oprošteno. Međutim, ako se radi o muslimanu koji je odrastao u islamskoj državi medu učenim ljudima, on je u tom slučaju murted i na njega se primjenjuju propisi predviđeni za tu kategoriju ljudi. Naime, tri puta se od njega zahtijeva da se pokaje. Ako to ne učini, biva ubijen, budući da dokaze o obaveznosti zekata nalazimo i u Kur’anu, i u Sunnetu i u idžmau, tako daje teško da nekome ko živi među muslimanima to bude nepoznato. Ako, dakle, i u tom slučaju zaniječe i porekne zekat, zanijekao je i Kur’an i Sunnet, te postao nevjernikom.

Zekat je tačno određena dužnost

Zekat je, po islamu, obaveza ili dužnost koju imućni imaju prema siromasima. Ovoga su svjesni i oni koji imaju obavezu da daju zekat, kao i oni koji polažu pravo na njega. Ovu dužnost propisao je i precizno odredio Allah, Koji opisuje Svoje pravovjerne robove i dobročinitelje sljedećim riječima: “A u imecima njihovim bio je dio za onoga koji prosi i za onoga koji ne prosi. ”[130]

U jednom drugom ajetu opisuje Svoje najbolje robove koji zaslužuju Džennet i kaže: “I oni u čijim imecimci bude određen dio za onoga koji prosi i za onoga koji ne prosi. ”[13]

Imami Šafija veli dalje kako je zekat povezan sa samim imetkom, tako da vlasniku tog imetka nije dozvoljeno da slobodno raspolaže njime, budući da su siromasi njegovi ortaci u visini vrijednosti zekata.

Ako imetak bude prodat nakon što je određen dio koji se odnosi na zekat, ali prije nego što je izdvojen, prodaja je bezvrijedna i ništavna u onoj mjeri koja se odnosi na zekat. U slučaju da umre siromah prije nego što je primio zekat koji je već određen, njegov dio preuzimaju njegovi nasljednici. Obaveza zekata nije nimalo neobična i čudna, ako znamo daje suština posjedovanja u islamu u tome da ljudi nisu pravi vlasnici tog imetka, nego samo Allahovi zastupnici u njemu na što ukazuje sljedeći kur’anski ajet: “I udjeljujte od onoga što vam On daje na raspolaganje. „[132]

Čovjek, dakle, nije vlasnik imetka. Njemu je taj imetak samo povjeren od strane Allaha, Koji je pravi vlasnik - On, 81, stvara taj imetak, daruje ga i opskrbljuje njime onoga koga On, hoće. Čovjek je dužan da se povinuje i pokori onome što mu Allah, naredi te obavezama koje ima u tom imetku (bile one male ili velike). Ako je zekat obaveza prema siromasima koju je propisao Allah, ne smijemo dozvoliti da propadne na taj način što će proći godina ili više dana, a da ne bude dodijeljen onome kome pripada.

U vezi s tim ibn Hazm veli: “Ko ne dadne zekat dvije ili više godina zaredom, a još je živ, taj će mu iznos biti dodan na onaj koji je dužan dati

svake godine, bez obzira da li se to desilo njegovom voljom, zbog kašnjenja nadzornika koji ubire zekat ispred države, zbog neznanja i zaborava ili nečeg drugog, bez obzira da li se radilo o novcu, poljoprivrednim proizvodima ili stoci, bez obzira da li se taj zekat odnosio na cijeli njegov imetak ili ne, bez obzira da li njegov imetak nakon što mu se uzme taj zekat ponovo podlijegao zekatu ili ne (bez obzira da li njegov imetak nakon što mu se uzme taj zekat pao ispod nivoa nisaba ili ne), a ni potražioci duga ne smiju uzeti ništa prije nego se potpuno podmire troškovi zekata." [133]

[131] El-Me'aridž, 24-25. ajet.
[132] El-Hadid, 7. ajet.

Dok po laičkom zakonu porez propada nakon nekog vremenskog perioda (dužeg ili kraćeg), zekat ostaje dugom muslimana, čije vjerovanje neće biti ispravno sve dok ne izvrši svoju obavezu, pa makar prošlo i nekoliko godina. Zekat je, kao što to tvrdi ibn Hazm i drugi, dug koji je privilegovan u odnosu na ostale dugove budući da podrazumijeva dužnost prema Allahu, siromahu i cijelom društvu. Zekat ne propada ni sa smrću vlasnika imetka, nego se izdvaja iz njegove zaostavštine, pa makar to i ne oporučio. Ovo tvrde el-Ata', el-Hasan, ez-Zuhri, Katade, Malik, Šafija, Ahmed, Ishak, Ebu Sevr, ibn Munzir, pozivajući se na kur'anski ajet koji govori o nasljedstvu: "...pošto se izvrši oporuka koju je ostavio, ili podmiri dug. "[134], gdje je Allah, generalizirao sve dugove, a zekat je (kako veli ibn Hazm) dug prema Allahu, siromasima, dužnicima i ostalima koje je Allah, spomenuo u Kur'anu govoreći o kategorijama ljudi kojima pripada zekat. Kao dokaz daje dug zekata privilegovan u odnosu na druge vrste dugova, ibn Hazm navodi hadis koji prenosi Muslim od ibn Abbasa, koji veli daje došao kod Allahovog Poslanika, neki čovjek te rekao: "Majka mi je umrla, a ostalo joj je da isposti mjesec dana. Da li da to ja učinim za nju?" Allahov Poslanik, ga upita:

[133] El-Muhalla, tom 6, str. 87.
[134] En-Nisa', 11. ajet.

"Daje tvoja majka ostala dužna (u materijalnom smislu), da li bi podmirio taj dug?" Čovjek odgovori: "Da." Onda Allahov Poslanik, $|, reče: "Pa dug prema Allahu je preči."

Ovaj hadis ukazuje na to da ni smrt ne može osloboditi čovjeka davanja zekata, pa makar ga ta smrt zadesila i u borbi na Allahovom, H-, putu na što ukazuje hadis Allahovog Poslanika, koji prenosi Muslim od ibn Omera a u kome stoji: "Šehidu su oprošteni svi grijesi osim duga."

Dakle, ovaj hadis se odnosi na dug zekata koji čovjek odgađa, pa pogine na Allahovu, putu ne izmirivši taj dug što spominje i šejh el-islam ibn Tejmije i neki drugi učenjaci. Sve ovo ukazuje na to daje zekat

temeljna dužnost u islamu koju ne dokida niti vrijeme, niti smrt, nego se u tom slučaju izdvaja iz zaostavštine. Privilegovan je u odnosu na sve obaveze i dugove i predstavlja nešto u čemu islam prethodi i nadvisuje savremene poreske regulative na osnovu kojih država ima ovlasti nad imetkom dužnika (poreskih obveznika) i ima pravo da ih kazni, ukoliko samovoljno raspolažu tim imetkom. Ovo bi bila suština zekata onako kako ga propisuje islam: to je, dakle, jasno određena obaveza koju je takvom učinio Allah, I?., Stvoritelj i Darovatelj. Kada su se socijalisti susreli s ovim problemom otišli su u krajnost i posijali razdor, govoreći siromasima da su pokradeni od strane bogatih. Huškali su siromahe protiv bogataša, pa su ih ovi zamrzili i drsko se ponašali prema njima i njihovoj imovini, opravdano ili ne.

Međutim istina je sljedeća: nije svaki siromah pokraden niti je svaki bogataš kradljivac. Imućni ljudi nisu odgovorni za stanje svakog siromaha nego su mnogi od njih i sami zaslužni za stanje u kome se nalaze. Druga istina bila bi shvatanje i gledanje umjerenih socijalista koji su, kako to veli doktor Ibrahim Selame, r.a., blizu, ali još uvijek nisu stigli do onoga što je ustanovio islam.

Oni vele: “Između bogataša i siromaha postoji nepisano pravilo koje kaže da siromah radi, a bogataš zarađuje, odnosno bogataš zarađuje zahvaljujući radu siromaha. Tako su bogataš i siromah povezani vezom kapitala i rada. Iako je vlast toga svjesna, u društvu i dalje postoje ogromne razlike između bogataša i siromaha. Bogataš ne daje siromahu ono što mu je dužan dati, pa se formira dug koji se vremenom gomila, sve dok siromah ne osjeti potrebu i ne pobuni se protiv dužnika.” Kao što vidimo, u ovome ima i istine.

Međutim, sa druge strane ono obmanjuje i podstiče siromahe protiv bogataša, te prijeti bogatašima prisilnim oduzimanjem njihove imovine. Poredeći ovo hipotetičko shvatanje sa islamskim gledanjem na ovu problematiku, dolazimo do sljedećih zaključaka:

- po islamskom shvatanju dio koji pripada siromahu je zagarantovan u smislu da je to obaveza, a ne ugovor, daje precizno određen i kao takav poznat, a ne hipotetičan i određenim okolnostima uvjetovan. Islam je zekat učinio obavezom prema Allahu, čovjekovom Stvoritelju i Opskrbitelju, Stvoritelju imetka i njegovom Darovatelju, onome koji je sve što je stvorio podredio volji čovjeka. Islam je zekat učinio obavezom bogatih prema siromasima zbog veze među njima u srodstvu, vjeri ili i jednom i drugom. Imam el-Razi spominje sve načine na koje je pravo siromaha povezano sa imetkom bogataša i kaže: “Kada čovjek stekne određenu količinu imetka koja odgovara njegovim potrebama, on ima najviše prava na njega i prednost u odnosu na ostale ljude koji, također, imaju potreba time što se trudio i zalagao u osiguravanju tog imetka, tako da su njegove privilegije u vezi s tim imetkom veće od privilegija

ostalih ljudi. Međutim, ako ima više nego što mu je potrebno, a tu je čovjek koji je siromašan, onda imamo sljedeću situaciju: svaki od njih ima pravo na taj imetak. Vlasnik imetka polaže pravo na njega, zato što se trudio i zalagao u njegovom stjecanju i osiguravanju, a tu je i jaka emotivna veza s tim imetkom koja, također, predstavlja jednu vrstu potrebe. Kada je, pak, u pitanju pravo siromaha na taj imetak, ono je rezultat njegovog teškog stanja. U ovoj situaciji presuđuje Allahova, «p-, mudrost koja štiti, onoliko koliko je to moguće, prava i jednog i drugog pretendenta na ovaj imetak. Ona daje prednost vlasniku imetka i prepušta mu veći dio, dok siromahu daje manji dio, uvažavajući argumente koji idu u prilog i jedne i druge strane.

Ako čovjek čuva u kući višak imetka, onda taj imetak ne služi svrsi koju mu je AIlah, odredio. To bi bio pokušaj da se spriječi djelovanje Allahove, mudrosti što, naravno, nije dozvoljeno, jer je AIlah, naredio da se dio imetka troši na siromahe kako bi ta mudrost došla do izražaja.

Siromasi su Allahova, “porodica” (ovise o Allahu), a bogataši njegovi rizničari, budući daje ono čime oni raspolažu Allahovo, vlasništvo. Nije, onda, čudno kada On kaže Svome rizničaru: dio od onoga što je u toj riznici daj siromašnim članovima Moje “porodice”.

- islam postupa pravedno kada je u pitanju zekat, poštuje trud koji su imućni uložili u stjecanju tog imetka, ali i prava siromaha. Ne šteti imućnim, ali ne zanemaruje ni potrebe siromaha. Ibn el-Kajjim veli daje Allahov Poslanik, upućivao ljude na zekat, da je odredio vrijeme zekata, iznos koji se daje, nisab (minimum imetka na koji se daje zekat), osobe koje su dužne davati zekat, kao i one kojima zekat pripada, štiteći pri tome interese i jednih i drugih. Zatim navodi da je AIlah, učinio zekat čišćenjem imetka i njegova vlasnika te uvjetom sreće i blagostanja imućnih ljudi. Tako oni koji daju zekat štite svoj imetak, razvijaju ga i uvećavaju, otklanjaju od njega štetu i nesreću i uživaju u blagostanju i sreći koju im taj imetak donosi. Dalje Ibn el-Kajjim kaže daje Allahov Poslanik, učinio zekat obavezom koja se ispunjava jednom godišnje. Ovo rješenje je najpravednije i za jednu i za drugu stranu, jer kada bi se zekat davao svakog mjeseca ili sedmice, to bi štetilo onima koji daju zekat, a kada bi se davao jednom u životu, štetu bi trpjeli siromasi.

To znači daje davanje zekatajednom godišnje najbolje rješenje.

Iznos zekata ovisi o trudu koji čovjek ulaže u stjecanju određenog imetka te poteškoćama i olakšicama koje to prate. Tako je za rudna bogatstva koja se otkriju u većim količinama propisana petina koja se ne daje u nekom određenom roku ili terminu, nego, jednostavno, onda kada se ta bogatstva otkriju.

Polovina tog iznosa, dakle desetina, propisana je za onu vrstu imetka za čije je stjecanje i ostvarivanje potrebno uložiti više truda i napora nego u prethodnom slučaju. To se odnosi na poljoprivredne proizvode i

usjeve koji podrazumijevaju obradu zemlje (oranje), sijanje i navodnjavanje usjeva prirodnim putem (dakle, bez zalaganja čovjeka). Ako čovjek učestvuje u navodnjavanju, onda je u tom slučaju propisana dvadesetina usjeva.

Četrdeseti dio dobara propisan je u slučaju kada njihov rast i povećanje ovisi o kontinuiranom radu čovjeka kao što je slučaj u trgovini: putovanja, administracija i upravljanje, iščekivanja itd. Nema sumnje daje zalaganje čovjeka u ovom slučaju veće od onoga u poljoprivredi, a i rast i razvoj poljoprivrednih dobara je veći i očitiji od onoga u trgovini. Zato su i obaveze u poljoprivrednim dobrima veće od onih u trgovačkim.

Isto tako, rast poljoprivrednih dobara koja se navodnjavaju prirodnim putem je veći od onoga u slučaju vještačkog navodnjavanja, a uspjeh u slučaju rudnih bogatstava koja se otkriju u velikim količinama je veći od svih ostalih.

Budući da imetak ne podnosi podjelu kada je zastupljen u malim količinama, za svaku vrstu imetka određen je nisab (minimum na koji se daje zekat) koji ne šteti vlasniku imetka, a pomaže i djeluje na siromahe.

Allah, preuzima podjelu ovih sredstava na sebe i dijeli ih na osam dijelova koje obuhvataju dvije kategorije ljudi:

a) oni kojima se daje shodno njihovim potrebama: siromasi, nevoljnici, putnici-namjernici i za otkup iz ropstva;

b) oni kojima se daje iz interesa i za dobrobit muslimana: oni koji sakupljaju ta sredstva, oni čija srca treba pridobiti, prezaduženi i oni koji se bore na Allahovom, putu.

Ukoliko onaj koji uzima ova sredstva nije siromašan, a niti je od interesa za muslimane, nema pravo na zekat.

Odgovornost države u vezi s pitanjem zekata
(ubiranje i podjela)

Zekat je od Allaha, tačno odredena i utvrđena dužnost i obaveza koja nije prepuštena volji pojedinaca od kojih će je neki izvršavati težeći Allahu, li-, i budućem svijetu, a neki ne zbog slabe vjere u budući svijet i niskog stepena takvaluka.

Zekat nije individualno dobročinstvo, nego je to društvena institucija koju nadzire država, a sprovodi organizirani upravni aparat koji ubire zekat od onih koji su dužni da daju i dodjeljujući ga onima kojima on i pripada.

Kur’anski dokazi

Najistaknutiji dokaz navedenom jeste činjenica da Allah, spominje u Kur’anu one koji sprovode ovu naredbu pod imenom “el-’amilune alejha” te im dodjeljuje dio zekatom sakupljenih sredstava, tako da nemaju potrebe za nekom drugom vrstom naknade za obavljeni posao, a čime se osigurava njihovo životno izdržavanje, sa jedne, te poštenje pri

obavljanju posla, sa druge strane.

Tako Allah, veli:

“Zekat pripada samo siromasima i nevoljnicima, i onima koji ga sakupljaju, i onima čija srca treba pridobiti, i za otkup iz ropstva, i prezaduženima, i u svrhe na Allahovom putu, i putniku- -namjerniku. Allah je odredio tako. A Allah sve zna i mudar je. ”[135] Nakon ovog jasnog kur'anskog teksta nema mjesta slobodnom djelovanju u vezi sa ovim pitanjem, nepotrebnom komen- tarisanju i pretpostavkama, a posebno zbog činjenice da su ove kategorije ljudi od Allaha, određene kao obaveza i dužnost. Ko bi se, onda, usudio zanemariti ono što je Allah, učinio obavezom?

U istoj suri Allah, veli: “ Uzmi od dobara njihovih zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim učiniš, i pomoli se za njih, molitva tvoja će ih zaista smiriti. ”[136]

Mnogi muslimani smatraju da se pod riječju “sadaka” u ovom ajetu podrazumijeva zekat, a Allah, ovim se ajetom obraća Poslaniku,i svima onima koji budu na čelu muslimana nakon njega.

Dokazi iz Sunneta Allahovog Poslanika.

El-Buhari, Muslim te neki drugi muhaddisi prenose od ibn Abbasa daje Allahov Poslanik, rekao Mu’azu kada gaje uputio u Jemen sljedeće: “Obavijesti ih da je Allah, propisao zekat, koji se uzima od imućnih, a daje siromašnim. Ako te poslušaju, pazi na njihovu najvredniju imovinu i čuvaj se kletve onoga kome je učinjena nepravda, jer između nje i Allaha nema zastora.”

Iz ovog hadisa vidimo da se zekat uzima od onih koji su imućni, a da se dodjeljuje siromašnima, da zekat ubire i dijeli za to određena osoba te da to nije prepušteno volji onoga koji je dužan da daje zekat.

135 Et-Tevba, 60. ajet.

Šejh el-islam el-Hafiz bin Hadžer veli: “Iz ovoga hadisa da se zaključiti daje voda (vladar) taj koji ubire i dijeli zekat, on lično ili njegov opunomoćenik, pa ko se usprotivi biće mu uzet silom.”[137]

Ovo je ono o čemu je govorio Allahov Poslanik, a što su potvrdila i njegova djela te djela hulefa er-rašidina nakon njega.

Pozivajući se na navedeno učenjaci vele: “Vladar je dužan da pošalje službenike da ubiru zekat, zato što su to činili Allahov Poslanik, i halife nakon njega, te zato što među ljudima ima onih koji su imućni, ali ne poznaju svoje obaveze ili su škrti, pa je potrebno poslati nekoga ko će ih obavijestiti i uzeti zekat od njih.”[138]

Ljudi treba da pomognu tim službenicima u ubiranju zekata tako što će dati ono što su dužni da daju ne skrivajući ništa od svoje imovine.

Džabir bin Atik prenosi da je Allahov Poslanik, rekao: “Doći će vam omraženi gosti (putnici), pa kada vam dođu poželite im dobrodošlicu (pozdravite ih) i predajte im ono što traže. Pravedno postupili ili ne, neka

je na njihovu dušu. Njihovo zadovoljstvo je u tome da date cijeli zekat, a onda neka za vas upute dovu Allahu?”[139]

Oni su omraženi zato što traže dio imovine, a ljudi su škrti, budući da im je ta imovina prirasla za srce.

U Kur’anu se o tome kaže: “A čovjek je uvijek tvrdica. ”[140] Enes prenosi daje neki čovjek upitao Allahovog Poslanika: “Ako dam zekat tvome izaslaniku, jesam li se odužio prema Allahu i Njegovom Poslaniku?”

[137] Feth el-Bari, tom 3, str. 231.

[138] El-Medžmu’, tom 6, str. 168.

139 prenosi £bu Davud.

Allahov Poslanik, je odgovorio: “Da, kada daš zekat mome izaslaniku, odužio si se prema Allahu i Njegovom Poslaniku. Ti ćeš imati nagradu za to, a grijeh pripada onome koji postupi drugačije.”

Fetve ashaba Allahovog Poslanika.

Sehl bin ebi Salih prenosi daje njegov otac kazao: “Sabrao sam nešto imovine koja je dostigla nisab, pa sam upitao Sa’da bin ebi Vekasa, ibn Omera, Ebu Hurejru i Ebu Se’ida el-Hudrija da li da dam zekat vladaru ili da ga podijelim siromasima, pa su mi svi odgovorili da ga trebam dati vladaru.”

U jednom rivajetu stoji: “Na to im rekoh - Zar da zekat dam vladaru koji radi ono što i sami vidite da radi (bilo je to vrijeme vladavine dinastije Emevija), pa zar da zekat dajem njemu?” Svi su odgovorili: “Da, daj ga njemu.”[141] Ibn Omer veli daje Allahov Poslanik, rekao: “Dajite zekat onome koga je Allah ovlastio nad vama. Ko učini dobro(činstvo), sebi gaje učinio, a ko se ogriješi, neka je na njegovu dušu.” El-Mugire bin Šu’be kaže da je upitao upravnika svoga imanja u Taifu: “Šta činiš sa zekatom na moj imetak?” Odgovorio je:”Dio dajem državi, a dio dijelim kao milostinju.” El-Mugire je ponovo upitao:”Zašto ti to činiš (prigovarajući mu zbog toga što on o tome odlučuje)?” Odgovorio je: “Oni kupuju zemlju i žene se uz pomoć tih sredstava.” Onda el-Mugire reče: “Dijeli ga njima, jer nam je i Allahov Poslanik naredio da ga njima udjeljujemo.”[142]

Ovi hadisi Allahovog Poslanika,i fetve njegovih ashaba ukazuju na to da je jedan od temelja islamskog zakonodavstva to, da je vlast u islamskoj državi ta koja nadzire i sprovodi

[141] Prenosi Se’id bin Mensur.

ubiranje i podjelu zekata, a da je na članovima zajednice da sarađuju i pomažu vlast u tome, potvrđujući na taj način i prihvatajući ovu instituciju (zekat), učvršćujući temelje islamskog zakonodavstva te jačajući državnu blagajnu muslimana.

U čemu je suština odgovornosti države u pogledu ubiranja i dijeljenja zekata?

Možda će neko reći: “Religije bude duše i srca te donose ljudima najjače dokaze, a zatim pokušavaju da ih vode uzdama čežnje ka Allahovoj nagradi ili straha od Njegove kazne, prepuštajući vlastodršcima da organiziraju, određuju, zahtijevaju i kažnjavaju, jer je to stvar političkog vodstva, a ne misije vjerskog usmjeravanja.”

Reći ćemo da je ovo, možda, slučaj sa drugim religijama, ali ne i sa islamom, budući da islam podrazumijeva i učenje, ali i sistem, i vjeru, ali i zakon, i Kur’an, ali i vlast.

Čovjek po islamu nije podijeljen na dva dijela: dio koji je okrenut vjeri i dio koji je okrenut ovome svijetu. Isto tako ni život nije podijeljen na dva dijela: dio za cara (vladara) i dio za Allaha, nego cijeli život, čovjek u cjelini i sva živa bića pripadaju samo Jednome i Silnome, Allahu,

Islam je došao kao sveobuhvatna rukovodeća poslanica čiji je cilj oslobađanje pojedinca i njegovo poštovanje, sreća i blagostanje cijeloga društva, usmjeravanje naroda i vladara ka istini i dobru, te poziv cijelom čovječanstvu da robuje samo Allahu, da Mu ne pripisuje druga ni u čemu, te da jedni druge ne smatraju gospodarima pored Allaha.

U ovom okviru javlja se institucija zekata koja nije stvar pojedinca, nego vlasti (u islamskoj državi), budući da islam ubiranje i podjelu zekata prepušta državi, a ne volji pojedinaca, imajući u vidu nekoliko razloga:

1. Mnogi ljudi izgube razum ili ih spopadne neka bolest iz ljubavi prema ovome svijetu i samome sebi, tako da nije sigurno da bi siromah ostvario svoja prava kod takvih ljudi.
2. Uzimajući svoje pravo od države, a ne od bogatih pojedinaca, siromah ne dolazi u situaciju da se sramoti prosjačenjem, te da bude izložen uvredama i prigovaranju, i na taj način štiti svoju čast, ugled i poštovanje.
3. Prepuštanje zekata na volju pojedincima dovodi do anarhije i nereda, budući da se susrećemo sa situacijom da nekoliko imućnih ljudi vodi računa samo o jednom siromahu, dok drugog zanemaruju, iako je možda on siromašniji od onog drugog.
4. Zekat nije ograničen samo na siromahe, nevoljnike i putnike-namjernike, nego se daje i u nekim drugim slučajevima koji su od općeg interesa za muslimane, a koje ne određuju pojedinci, nego vlast i državni savjet (u islamskoj državi). Medu tim slučajevima su i sljedeći: oni čija srca treba pridobiti, za snabdijevanje boraca na Allahovom, putu, za opremanje onih koji propovijedaju islam širom svijeta itd.
5. Kao što smo već kazali, islam podrazumijeva i vjeru, ali i državu, i Kur’an, ali i vlast, tako da su potrebna određena materijalna sredstva na kojima će počivati sistem i organizacija te države i uz pomoć kojih će se sprovoditi njeni zakoni. Ta sredstva, naravno, moraju imati svoje izvore, a to je u ovom slučaju zekat koji predstavlja važan izvor prihoda državne blagajne.

Blagajna sredstava ubranih zekatom

Osnova islamskog ustrojstva jeste da zekat podrazumijeva posebnu blagajnu te prihode kojima se finansiraju već određene kategorije ljudi i poduhvati koji su od općeg interesa za islam i muslimane. Dakle, ova sredstva se ne miješaju sa drugim prihodima državne blagajne koja finansira različite projekte, planove i poduhvate.

Na ovo ukazuje gore spomenuti ajet iz sure et-Tevbe, gdje stoji da i oni koji rade na sakupljanju zekata uzimaju svoju naknadu iz sredstava ubranih zekatom, iz čega proizlazi da ta sredstva trebaju imati zasebnu blagajnu iz koje će se finansirati njena administracija (uprava).

Ovako su rezonovali muslimani još od davnina, a kao dokaz tome jeste činjenica da su dijeleći budžet islamske države na četiri dijela, zekatu predvidjeli posebnu blagajnu.

Ta četiri dijela budžeta islamske države su:

1. Blagajna sredstava ubranih zekatom. U njoj se nalaze prihodi zekata, a sistem rada na sakupljanju i podjeli zekata je usklađen sa potrebama.
2. Blagajna sredstava ubranih kroz instituciju džizje i harača. Džizja je namet koji se uzima od nemuslimana koji žive u islamskoj državi. Taj namet je srazmjeran onome što se uzima od muslimana kroz zekat ili neku drugu vrstu sadake (milostinje), kao što je sadaka el-fitr, te kroz kefaret (ono što se daje u slučaju propuštenih ibadeta ili eventualno počinjenih grijeha). Zauzvrat, oni uživaju punu slobodu i zaštitu i ne služe vojnu obavezu.

Harač je, pak, godišnji porez na zemlju kao što je, naprimjer, onaj koji je nametnuo hzr. Omer u Iraku itd.

3. Blagajna predviđena za prihode od ratnog plijena ili rudnih bogatstava koja nisu ubrana zekatom i koja se ne troše na one zekatom predviđene kategorije ljudi.
4. Blagajna predviđena za ona sredstva čiji vlasnik nije poznat kao što je, naprimjer, slučaj sa imovinom koju niko ne nasljeduje.

Ono što nas ovdje zanima jeste činjenica da zekat nije vrsta dobrovoljnog priloga, niti individualne obaveze koja je prepuštena na volju pojedincima. Zekat je obaveza nad kojom bdije i čije ubiranje i podjelu organizuje država. Zekat je ibadet koji ima svojstvo poreza i namet koji čini srž (duh) ibadeta.

Tako nad ubiranjem i podjelom zekata bdiju dva faktora:

- vanjski faktor koji podrazumijeva vlast u islamskoj državi i društvo u cjelini;
- unutrašnji faktor koji podrazumijeva savjest vjernika, vjeru u Gospodara, želju za Njegovom milošću i strah od Njegove kazne.

Tako, ako ne postoji islamska vlast koja bi igrala ulogu halife u zaštiti prava siromaha i njihovom izbavljanju (makar i silom) iz pandži okrutnih

ljudi, onda je tu savjest vjernika koji teže Allahovoj, nagradi, a strahuju od Njegove kazne i koje će njihova vjera spriječiti da zanoće siti, a da njihov komšija bude gladan.

Ko su siromasi i nevoljnici koji imaju pravo na zekat

Kur'an se više bavio kategorijama ljudi koji imaju pravo na zekat nego onima koji su dužni da ga daju, zato što je ubiranje zekata lakše nego njegova podjela. Stoga, Kur'an nije prepustio određivanje kategorija ljudi koji imaju pravo na zekat vlastima i njihovim hirovima, niti pohlepnicima koji prave konkurenciju siromasima.

Kur'an je ukazao na osobe i slučajeve na koje se troše sredstva ubrana zekatom kao odgovor munaficima kojima voda na usta ide od pomisli na ta sredstva i koji prigovaraju Allahovom Poslaniku, budući da ih je izostavio i nije udovoljio njihovoj nezasitoj pohlepi i gramzivosti.

Allah,u Kur'anu kaže: "Ima ih koji ti prigovaraju zbog raspodjele zekata. Ako im se iz njega da, zadovolje se, a ako im se ne da, odjednom se razljute. "[143]

A zatim, u drugom ajetu dodaje: "Zekat pripada samo siromasima i nevoljnicima, i onima koji ga sakupljaju, i onima čija srca treba pridobiti, i za otkup iz ropstva, i prezaduženima, i u svrhe na Allahovom putu, i putniku-namjerniku. Allah je odredio tako. A Allah sve zna i mudar je. "[144]

Ebu Davud prenosi da je Allahovom Poslaniku, došao neki čovjek tražeći dio zekatom ubranih sredstava, na što mu je Poslanik, odgovorio: "Allah nije dopustio niti meni, niti bilo kome drugome da donosi sud o zekatu, nego je to On učinio podijelivši ta sredstva na osam dijelova (kategorija ljudi), pa ako ti budeš pripadao nekoj od tih kategorija, daću ti tvoje pravo (sljedovanje)."

Ono što nas ovdje interesuje jesu prve dvije kategorije ljudi koji imaju pravo na zekat, a to su siromasi i nevoljnici. Islamski pravnici i komentatori Kur'ana razilaze se u razumijevanju ovih dviju kategorija i razlike medu njima u smislu koja od njih je u gorem položaju.

Međutim ovo razilaženje u mišljenju ne utječe na sud o ovoj kategoriji zekata, budući da se svi slažu da se ovdje radi o dvije vrste unutar jedne kategorije ljudi, a to su oni koji žive u oskudici i neimaštini.

Mišljenje koje prevladava jeste da je siromah (fekir) onaj koji živi u neimaštini, ali ne prosi, dok je nevoljnik (miskin) onaj koji isto tako živi u oskudici, ali za razliku od siromaha, prosi od ljudi.

Većina islamskih pravnika smatra da je siromah (fekir) u gorem položaju od nevoljnika (miskina), te ga neki definišu na sljedeći način: "Siromah (fekir) je onaj koji nema ništa ili ima samo ono što ne zadovoljava niti polovinu njegovih i potreba njegove porodice, dok je nevoljnik (miskin) onaj koji ima ono što zadovoljava polovinu ili većinu, ali ne i sve njegove potrebe."

Skromni i pošteni ljudi imaiu veće pravo na zekat

Mnogi ljudi, pogrešno predstavljajući i primjenjujući islamsko učenje, smatraju da su siromasi i nevoljnici koji imaju pravo na zekat besposličari i dangube koji se bave prosjače- njem, predstavljajući se siromasima i pružajući ruke svakom prolazniku na pijaci, ulazu u džamiju i drugim mjestima.

Vjerovatno je ovakva predstava siromaha prisutna u glavama ljudi još od davnina, od vremena Allahovog Poslanika, što je bilo razlogom da on upozori ljude i objasni im ko su pravi siromasi koji zaista zaslužuju pomoć zajednice, iako ih mnogi i ne primjećuju. U tom smislu kazao je: "Nije siromah onaj koji odbija jednu ili dvije hurme, jedan ili dva zalogaja, nego onaj koji je skroman i koga Kur'an opisuje ovako: 'Oni proseći ne dodijavaju ljudima. "[145]

To znači da nisu naporni u prosjačenju i da ne obavezuju ljude da im udijele (pomognu), dok su oni koji prose, a imaju dovoljno sredstava za život, uporni i nametljivi.

Ovo je slika siromašnih muhadžira koji su se posvetili Allahu, i Njegovom Poslaniku, i koji nisu imali nikakvih sredstava, niti su ostvarivali zaradu kojom bi zadovoljili svoje potrebe i koja bi ih učinila imućnim i neovisnim. Opisujući ih i hvaleći Allah, veli: "I to siromasima koji, zauzeti na Allahovom putu, nemaju vremena da zarađuju, pa onaj koji u to nije upućen misli da su, zbog skromnosti, imućni. Poznaćeš ih po izgledu njihovom, oni proseći ne dodijavaju ljudima. "[146] Ovi i njima slični ljudi imaju najviše prava na pomoć na što nam je ukazao i Allahov Poslanik, u gore spomenutom hadisu.

[145] El-Bekara, 273. ajet.

U jednom drugom rivajetu stoji: "Nije siromah onaj koji kruži oko ljudi, koga odbija jedan ili dva zalogaja, jedna ili dvije hurme, nego je siromah onaj koji nema ništa što bi mu pomoglo i čime bi zadovoljio svoje osnovne životne potrebe, koga drugi ne primjećuju da bi mu dali milostinju i koji ne stoji proseći od ljudi."[147]

To su siromasi koji zaslužuju pomoć, iako ih ljudi i ne primjećuju. Međutim, Allahov Poslanik, je ukazao ljudima na njih obuhvativši mnoge skromne kućevlasnike i domaćine koje je uništilo vrijeme, iscrpila neimaština, čiji se imetak smanjio, a porodica uvećala, ili čiji prihodi ne zadovoljavaju njihove osnovne potrebe.

Pitali su Hasana el-Basrija da li čovjek koji ima kuću i kućnog pomoćnika (slugu) ima pravo na zekat, pa im je on odgovorio da ima, ukoliko je siromašan i u oskudici.

Imam Ahmed bin Hanbel je upitan o čovjeku koji ima neko imanje sa koga ubire žetvu i koje vrijedi manje-više 10.000 dirhema, ali ne zadovoljava njegove osnovne životne potrebe, pa je odgovorio da i takav čovjek ima pravo na zekat.

Predstavnici šafijske pravne škole vele da se čovjek koji ima neko imanje čiji prihodi ne zadovoljavaju njegove potrebe smatra siromahom, te da kao takav prima zekat u visini svojih potreba i da nije obavezan prodavati to svoje imanje.

Predstavnici malikijskog mezheba, pak, kažu da se zekat daje i onome koji posjeduje neka sredstva u visini nisaba, pa i više od toga, ukoliko porodica broji mnogo članova, pa makar imao kućnog pomoćnika (slugu) i kuću koja odgovara njegovim potrebama.

Predstavnici hanefijske pravne škole smatraju da nije pogrešno dati zekat i onome koji ima neko prebivalište, namještaj, slugu, konja, oružje, odjeću te neka naučna djela ukoliko pripada toj kategoriji (učenjaka), a kao dokaz navode

ono što je kazao Hasan el-Basri: “Davali su zekat i onome koji ima konja, oružje, slugu i kuću, sve to u vrijednosti 10.000 dirhema.”

Glagol u množini odnosi se na ashabe Allahovog Poslanika, a činili su tako, zato što su sve spomenute stvari nešto što bi svaki čovjek trebao imati, tako da njihovo prisustvo, odnosno odsustvo, ne igra nikakvu ulogu u ovom slučaju.

Dakle, zekat se ne daje samo siromasima koji nemaju nigdje ništa nego i onima koji nešto imaju, ali to nešto ne zadovoljava njihove osnovne životne potrebe.

Sposobni i snažni nemaiu pravo na zekat

Ako je uvjet za stjecanje prava na zekat nemogućnost čovjeka da izdržava sebe i svoju porodicu, da li, onda, na zekat ima pravo siromah koji je besposličar i danguba i koji živi na račun društva i zajednice, od milostinje i drugih vrsta pomoći, a snažan je i sposoban da zarađuje, te da se na taj način izdržava?

Neki ljudi su to pogrešno shvatili i smatrali zekat podsticajem za nerad i lijenost te ohrabrenjem dangubama i besposličarima.

Međutim islam određuje drugačije i kaže: “Svaki onaj koji je u snazi i koji je sposoban da radi, treba da radi i da se zalaže, te da se na taj način izdržava.

U jednom sahih-hadisu stoji: “Niko nije pojeo ništa bolje od onoga što je stekao svojim radom.”[148]

S tim u vezi Allahov Poslanik je otvoreno i jasno kazao i ovo: “Sadaka (zekat) nije dozvoljena imućnoj, te osobi koja je u snazi i koja je zdrava i sposobna (da zarađuje).”[149]

Pod tjelesnom snagom i sposobnošću u ovom slučaju ne uzima se u obzir ona koja ne ostvaruje dobit (a zalaže se) kojom bi čovjek zadovoljio svoje osnovne životne potrebe, jer sama snaga bez dobiti ne odijeva gologa, niti hrani gladnoga.

[148] Prenosi el-Buhari i drugi.

U tom smislu en-Nevevi veli: “Onome koji ne ostvaruje ništa, a zalaže

se, dozvoljeno je dati zekat, zato što je nemoćan i nesposoban da zaradi."

Dok se u spomenutom hadisu navodi samo snaga i zdravlje kao dokazi da neko nema pravo na zekat, u jednom drugom hadisu se precizira i tome pridodaje i ostvarivanje dobiti i zarade.

Od Ubejdullaha bin Adija el-Hijara se prenosi da su mu dvojica ljudi kazala kako su išli kod Allahovog Poslanika, da traže zekat, pa ih je on pogledao i vidjevši da su snažni rekao: "Ako želite, daću vam. Međutim, na zekat nema pravo onaj koji je imućan, koji je snažan i koji zarađuje."[150]

Allahov Poslanik, je tako postupio, zato što nije znao u kakvoj se situaciji oni nalaze. Oni su pojavom bili snažni i sposobni, ali u stvarnosti nisu zarađivali ništa ili nisu zarađivali dovoljno. Učenjaci uzimaju ovaj hadis kao dokaz da vlast, odnosno onaj koji daje zekat, treba da opomene i pouči onoga koji prima zekat, a čije mu stvarno stanje nije poznato, da na njega nema pravo onaj koji je imućan i koji je sposoban da zarađuje, a po uzoru na Allahovog Poslanika, Pod zaradom kao dokazom da neko nema pravo na zekat podrazumijeva se da čovjek zarađuje dovoljno za izdržavanje sebe i svoje porodice, dok u suprotnom ostvaruje pravo na zekat. Nije ispravno reći da je zekat rezervisan samo za paralizovane, hronično bolesne i nesposobne ljude.

En-Nevevi veli: "Ovdje se podrazumijeva zarada koja odgovara čovjekovim potrebama, a ukoliko to nije slučaj, onda se radi o siromahu."

Hadis koji govori o zabrani zekata onima koji su snažni i zdravi odnosi se na one koji su sposobni da zarađuju, ali koji uživaju u neradu i besposlici, iako imaju priliku da ostvare prikladnu zaradu.

150 prenose Ahmed, ebu Davud i en-Nesa'i.

Rezime: Od svakog onoga koji je sposoban da zarađuje zahtijeva se da radi kako bi mogao sam sebe izdržavati. Oni koji su nesposobni da rade i privređuju zbog slabosti i nemoći kao što je slučaj sa maloljetnom djecom, ženama, slaboumnim osobama, starcima, sakatim i hronično bolesnim ljudima, te onima koji su sposobni, ali ne mogu da nađu, za ostvarivanje odgovarajuće zarade, vjerom dozvoljen način zarađivanja, ili nađu, ali prihodi nisu dovoljni za izdržavanje porodice, imaju pravo na zekat.

Ovo je, dakle, islamsko učenje koje objedinjava pravednost i dobročinstvo, odnosno pravednost i saosjećanje.

Što se, pak, tiče načela materijalista koji kažu da onaj koji ne radi ne treba ni da jede, možemo reći da je takvo razmišljanje abnormalno, nemoralno i nehumano. Čak i među životinjama ima onih vrsta koje se međusobno potpomažu (jače one koje su slabije ili sposobne one koje su nesposobne itd.). Pa zar će se čovjek spustiti na nivo niži od životinja!?

Onaj koji se posveti samo ibadetu nema pravo na zekat

Islamski pravnici kažu: kada se čovjek, sposoban za rad i privređivanje, posveti samo ibadetu kroz namaz, post itd., nema pravo na zekat, zato što mu je naređeno da radi i da se kreće i zato što u islamu nema monaštva. U ovom slučaju rad čiji je cilj zarađivanje za život je jedan od najboljih ibadeta, naravno, pod uvjetom daje nijjet ispravan i da se drži Allahovih, granica.

Onaj koji se posveti nauci ima pravo na zekat

Onaj koji se posveti korisnoj nauci (a teško je povezati bavljenje naukom i privređivanje) ima pravo na dio zekata koji će mu pomoći da obavi svoj zadatak i da zadovolji svoje potrebe, među kojima su i one za naučnim djelima koja su od interesa za njega i u duhovnom (vjerskom) i u materijalnom (ovozemaljskom) pogledu.

Onaj koji se posveti nauci ima pravo na zekat, s obzirom da obavlja kolektivnu dužnost (farz el-kifaje) od koje neće imati koristi samo on, nego cijela zajednica. Otuda treba da se pomogne sredstvima zekata koja inače pripadaju dvojici: onome koji je potrebit od muslimana (koji traži od muslimana) i onome koga trebaju muslimani. U ovom slučaju objedinjene su obje ove osobe.

Neki postavljaju uvjet da to bude talentovana i nadarena osoba od koje se očekuju veliki rezultati koji će biti od koristi muslimanima.

U suprotnom, ta osoba ne zaslužuje zekat sve dok je sposobna da zarađuje.

Ovaj stav je opravdan i prihvatljiv, a drže ga se i neke savremene države na taj način što ulažu u talentovane i nadarene osobe kako bi im se osiguralo prvorazredno školovanje ili ih šalju na školovanje u inozemstvo.

Koliko se daje nevoljniku i siromahu zekata

Da bi imali pravu i potpunu predstavu o zekatu u islamu i njegovom utjecaju na planu suzbijanja siromaštva i bijede, treba da odgovorimo na jedno vrlo važno pitanje, a to je: “Koji iznos zekata se daje siromahu i nevoljniku?”

Ono je važno stoga što kod većine ljudi, kako muslimana tako i nemuslimana, prevladava mišljenje da se kao zekat siromahu daje nešto novca, pregršt žitarica ili nekoliko lepinja hljeba, čime može održavati samo goli život ili što mu je dovoljno samo za nekoliko dana, mjesec ili dva. Nakon toga, opet je siromah bez igdje išta, onaj koji pruža ruku proseći i koji uvijek treba pomoć drugih. U tom slučaju zekat liči sredstvima koja umiruju bol samo na određeno vrijeme, a ne otklanjaju bol iz korijena.

Nakon što proučimo islamsko učenje o ovom pitanju i mišljenja islamskih pravnika, vidjećemo da ovo mišljenje koje prevladava među

ljudima nema uporišta u Šerijatu.

Prvo mišljenje: siromahu treba dati onoliko koliko je dovoljno za cijeli život

Islamskom učenju o ovom pitanju najbliže je mišljenje koje kaže da siromahu treba dati ono što će dugoročno riješiti njegov problem, što će otkloniti uzroke njegove neimaštine i oskudice i što će ga dugoročno osigurati kako više ne bi imao potrebe za zekatom.

En-Nevevi u djelu "El-Medžmu " veli sljedeće: "Drugo otvoreno pitanje jeste iznos zekata koji se daje siromahu. Iračani, kao i mnoge Horasanlije, vele da se siromahu daje ono što će ga učiniti imućnim i neovisnim, odnosno ono što će ga trajno osigurati. Ovo je, dakle, stav šafijske pravne škole pri čemu se pozivaju na hadis koji prenosi Kubejsa bin el-Muharik el-Hilali, r.a., a u kome stoji daje Allahov Poslanik, rekao: "Prosjačenje je dozvoljeno samo trojici: onome koji preuzme neku odgovornost (dug, porez, krvarina i si.), dozvoljeno je da traži od ljudi (prosi) sve dok ne skine sa sebe tu odgovornost, a onda je dužan da se toga (prosjačenja) prođe. Onome koga zadesi neka nesreća i uništi mu imetak, dozvoljeno je prosjačenje sve dok ne stekne osnovna sredstva za život. Onome koga zadesi siromaštvo i oskudica (s tim da to potvrde trojica njegovih uglednih poznanika), dozvoljeno je da prosi sve dok ne osigura osnovna sredstva neophodna za život ljudi. Svako prosjačenje mimo ova tri slučaja je, o Kubejsa, nezakonito stečena imovina kojom se čovjek koristi na nedozvoljen način."[151]

Dakle, Allahov Poslanik, je dozvolio da se traži od ljudi (da se prosi) sve dok se ne osiguraju osnovna sredstva potrebna za život ljudi.

Ako čovjek ima neku profesiju, daje mu se ono čime će moći kupiti alat koji mu je potreban za taj posao, bio jeftin ili skup. Količina i vrijednost tog alata treba biti otprilike tolika da osigura čovjeku zaradu koja, uglavnom, može zadovoljiti sve njegove potrebe.

Naravno, tu se javljaju određene razlike koje su uvjetovane razlikama u profesiji, ljudima, vremenu i prostoru. O tome se skupina predstavnika šafijskog mezheba izjasnila na sljedeći način:

- onaj čija je profesija prodaja zeleni (povrća) prima 5 ili 10 dirhema,
- onaj čija je profesija prodaja dragog kamenja (nakita) prima 10.000 dirhema, ukoliko manje od toga nije dovoljno,
- onaj koji je profesionalni trgovac, pekar, drogerist ili bankar prima iznos koji odgovara njegovoj profesiji,
- onaj koji je po profesiji krojač, mesar, stolar ili neki drugi zanatlija prima onaj iznos kojim može kupiti odgovarajući alat,
- ako se radi o zemljoradniku daje mu se iznos za koji može kupiti imanje ili dio imanja čiji prinosi mogu dugoročno zadovoljiti njegove potrebe.

Dalje vele da onaj koji se ne bavi ničim spomenutim niti se razumije u

bilo kakav zanat, trgovinu ili neki drugi način zarađivanja, prima iznos koji je dovoljan za život u njegovom kraju (iznos za cijeli život, a ne samo za godinu dana). Kao primjer navode da se takvom čovjeku može dati neka imovina koju će izdavati pod kiriju i tako se izdržavati.

Ovo je, dakle, mišljenje imama Šafije i njegovih sljedbenika, a prenosi se da je i imam Ahmed bin Hanbel smatrao dozvoljenim da se siromahu dadne ono što će dugoročno riješiti njegov problem, bilo da se radi o trgovini (dućanu), alatu i tome slično.

Ovakvo mišljenje islamski pravnici su bazirali na islamskim propisima i odredbama, a njegova jasnoća i blistavost (u pojašnjavanju ciljeva islama na planu suzbijanja siromaštva i pomaganja siromaha sredstvima zekata) može se mjeriti sa onom sunčevom.

“Udijelite ono što će ih učiniti imućnim i neovisnim"

Ovo je stav koji je iznio hzr. Omer, a na kome se temeljila njegova mudra socijalna politika. Hzr. Omer je pomagao siromahe iz sredstava zekata, ne samo u smislu da im utoli glad sa nekoliko zalogaja ili da im pruži nekoliko dirhema, nego je nastojao da ih dugoročno osigura i učini neovisnim.

Prenosi se daje došao neki čovjek kod hzr. Omera žaleći se na svoje stanje, pa mu je hzr. Omer dao tri deve kako bi ga zaštitio od siromaštva, budući da su deve u to doba bile najvrednije blago.

Tom prilikom hzr. Omer je kazao službenicima koji su radili na podjeli zekata sljedeće: “Stalno im iznova dodjeljujte sadaku (zekat), pa makar neki od njih (na taj način) dobio 100 deva.”

Na drugom mjestu, objašnjavajući svoju politiku prema siromasima, veli: “Stalno ću im iznova davati sadaku (zekat), pa makar neki od njih (na taj način) dobili i 100 deva.”

Poznati islamski pravnik iz generacije tabiina el-Ata’ kaže: “Onaj koji dadne zekat nekoj islamskoj porodici i na taj način ih pomogne i učini neovisnim, meni je najdraži čovjek.”

Ovo mišljenje je preferirao i jedan od najvećih autoriteta u oblasti socijalnog šerijatskog prava Ebu Ubejd el-Kasim bin Selam u svome djelu “el-Emval”.

Drugo mišljenje: siromasima se daje onoliko koliko im je dovoljno za godinu dana

Ovo mišljenje zastupaju predstavnici malikijskog mezheba, veći dio predstavnika hanbelijskog mezheba te nekolicina drugih islamskih pravnika. Oni kažu da se siromahu daje
onoliko koliko će biti dovoljno njemu i njegovoj porodici za godinu dana, dok njegovo dugoročno osiguravanje nisu smatrali obaveznim i neophodnim, pozivajući se na činjenicu daje i Allahov Poslanik, osiguravao svojoj porodici opskrbu za godinu dana.[152]

Dalje svoje mišljenje argumentuju činjenicom da je zekat godišnja

obaveza, a ne obaveza koja se daje jednom u životu. Svake godine pristižu novi prihodi od zekata kojima se pomažu oni koji tu pomoć zaslužuju.

Dalje navode da godišnje potrebe nemaju neki tačno određen iznos u dirhemima ili dinarima, nego se svakome daje ona količina pomoći za koju se smatra da će biti dovoljna za godinu dana, bez obzira koliko to "dovoljno" iznosilo. Tako, ako se utvrdi daje godišnje jednom siromahu dovoljno dati više od iznosa nisaba u novcu, poljoprivrednim proizvodima ili stoci, onda mu se od zekata toliko i daje, pa makar se time i obogatio, zato što je prije toga bio siromašan, te je kao takav imao pravo na zekat.

Brak je također potreba koju treba zadovoljiti

Interesantno je i to da islamski učenjaci pod potrebama ljudi nisu podrazumijevali samo hranu, piće i odjeću nego u čovjeku postoje i neke druge pobude i nagoni kojima treba udovoljiti. Takvi su spolni nagoni i pobude koje je Allah, učinio stazom koja vodi čovjeka ostvarenju Allahove, volje u pogledu upravljanja zemljom i održavanja ljudske vrste na njoj do Allahovog, određenja. Islam ne ignoriše ovaj nagon, nego ga reguliše i usmjerava u skladu sa Allahovim, naredbama.
Ako islam zabranjuje celibat, kastriranje i bilo koju vrstu gušenja nagona te naređuje brak svakom onom koji je
u mogućnosti, nije onda nikakvo čudo što naređuje da se pomogne onima koji žele da sklope brak, a nemaju mogućnosti da snesu mehr i druge materijalne troškove.

Isto tako ne treba da čudi kada učenjaci kažu: "Pod potpunim osiguravanjem potreba siromaha podrazumijeva se i ono što će mu omogućiti da se oženi ukoliko nema žene, a potrebna mu je."[153]

Ebu Ubejd prenosi daje hzr. Omer oženio svoga sina Asima te da gaje izdržavao mjesec dana.[154]

Halifa Omer bin Abdulaziz je naredio da se svaki dan oglašava među ljudima sljedeće: gdje su siromasi, gdje su prezaduženi, gdje su oni koji brak priželjkuju, gdje su siročad, kako bi pomogao svakom od njih.[155]

Osnova na kojoj se temelji ovo mišljenje jeste hadis koji prenosi Ebu Hurejre, a u kome stoji daje Allahovom Poslaniku, M, došao neki čovjek i rekao: "Oženio sam jednu ženu iz reda ensarija." Allahov Poslanik, ga je upitao: "Koliki si joj mehr obećao?" Čovjek odgovori: "Četiri oke." Poslanik, iznenađeno reče: "Četiri oke!? Vi kao da kopate srebro iz ovoga brda! Mi nemamo ništa da ti damo, ali te možemo uputiti tamo gdje to možeš steći."[156]

Ovaj hadis ukazuje na to da je Poslanikova, pomoć u ovakvim slučajevima bila na dobrovoljnoj osnovi (dakle, nije bio obavezan da im pomaže), pa je zato i rekao da mu nemaju šta dati (daje bio obavezan da mu pomogne ne bi mu se ovako obratio), ali je pokušao da riješi njegov problem na drugi način.

[153]Ha ija er-revd el-muri’, tom 1, str. 400.
[154]El-emval, str. 232.
[155]El-bidaje ve en-nihaje, Ibn Kesir, tom 9, str. 200.
[156]Okaje tada iznosila 40 dirhema, a jedna ovca je ko tala 5 ili 10 dirhema, tako da je taj iznos bio veliki za čovjeka koji je do ao da traži pomoć kako bi isplatio obećani mehr.

Naučna djela također treba osigurati siromahu, zato što je islam religija koja cijeni razum i poziva znanosti, podiže ugled naučnika, nauku smatra ključem imana i dokazom rada, a sa druge strane ne uzima u obzir iman imitatora i falsifikatora niti ibadet neznalica. Kur’an o tome otvoreno kaže: “Zar su isti oni koji znaju i oni koji ne znaju?”[151]
Na drugom mjestu, praveći razliku između onoga koji zna i onoga koji ne zna, odnosno između znanja i neznanja, Allah, SS-, veli: ‘‘Nisu nikako isti slijepac i onaj koji vidi, ni tmine i svjetlo. ”[158] Allahov Poslanik, veli: “Traženje nauke (izučavanje) je dužnost svakog muslimana.”[159]

Pod ovom naukom ne podrazumijeva se samo izučavanje vjerskih znanosti nego bilo koje korisne nauke koja je potrebna muslimanima na ovom svijetu. Učenje i izučavanje je, kako vele el-Gazali, eš-Šatibi i neki drugi učenjaci, farz el-kifaje.

Ne treba, onda, da čudi to što islamski pravnici dozvoljavaju da se zekat da onima koji su se posvetili nauci, dok, u isto vrijeme, zabranjuje onima koji se posvete samo ibadetu. Razlog tome jeste to što se u islamu nije potrebno niti obavezno posvetiti samo ibadetu, kao što je to slučaj sa naukom i speci- jaliziranjem u nauci.

Zatim treba reći i to da od ibadeta korist ima samo onaj koji ga upražnjava, dok od nauke imaju koristi svi ljudi.[160]

Islam se ne zadovoljava samo ovim, nego ide još i dalje, te kaže: “Siromahu je dozvoljeno dati zekat kako bi mogao kupiti knjige koje su mu potrebne te koje će koristiti njegovom vjerovanju, ali i njegovim interesima na ovom svijetu.”[161]
[157] Ez-Zumer, 9. ajet.
[158] El-Fatir, 19 i 20. ajet.
[159] Prenosi ibn Abdulberr.
[160] El-Medžmu’, tom 6, str. 190.

Koie od ova dva mišljenja treba slijediti?

Nakon što smo izložili ova dva mišljenja iz oblasti islamskog prava: mišljenje onih koji smatraju da siromahu treba jednom dati ono što će mu biti dovoljno za cijeli život i mišljenje onih koji kažu da siromahu treba povremeno davati samo onoliko koliko mu je dovoljno za godinu dana, postavlja se pitanje: koje od ova dva mišljenja treba slijediti kad svako od njih ima respektabilne dokaze i argumente?

Ono što ja smatram ispravnim jeste da se svako od ovih mišljenja može primijeniti u određenim slučajevima. Kao dokaz tome navodim

činjenicu da postoje i dvije vrste siromaha i nevoljnika:

- oni koji mogu da rade, zarađuju i da na taj način sami sebe izdržavaju, kao što su, naprimjer, neke zanatlije, trgovci, poljoprivrednici, ali nemaju imanje, alat ili osnovni kapital sa kojim bi počeli raditi. Takvima treba dati ono čime će moći zarađivati i na taj način osigurati cijeli život kako više ne bi imali potrebe za zekatom. U ovo naše doba to je moguće postići izgradnjom fabrika i postrojenja iz sredstava zekata, a u kojima će raditi za rad sposobni siromasi;
- oni koji su nesposobni da zarađuju, kao što su paralizo- vane i slijepe osobe, oronuli starci, hudovice, djeca itd. Ovakvim osobama se može dati ono što će biti dovoljno za godinu dana u vidu periodične pomoći, a još bolje bi bilo taj iznos podijeliti na 12 mjeseci u godini, posebno ako postoji bojazan da će te osobe trošiti ta sredstva pretjerano i bez opravdane potrebe. Ovako bi trebalo postupiti danas, baš kao što je slučaj sa plaćama zaposlenih radnika.

Nakon što sam se opredijelio za ovu podjelu, naišao sam na istu takvu u nekim djelima hanbelijske pravne škole u kojima se spominje da imam Ahmed dozvoljava vlasniku nekog posjeda ili imanja koje vrijedi 10.000 dirhema i više, ali koje ne zadovoljava njegove potrebe, da uzme iz zekata ono što će osigurati njegove potrebe, a nakon toga precizira i pojašnjava: onome koji ima neko zanimanje treba dati novac kojim će kupiti alat koji mu je potreban, pa makar i skup bio. Trgovcu treba dati osnovni kapital koji će biti dovoljan da njime počne raditi, ostalim siromasima i nevoljnicima treba dati ono što će biti dovoljno njima i njihovim porodicama za godinu dana, a što će se ponavljati svake godine itd.

Nivo života dostojan čovjeka

Cilj zekata nije dati siromahu nekoliko dirhema, nego je cilj osiguravanje života dostojnog čovjeka, koga je Allah, ii, uzvi- sio i postavio halifom na zemlji i koji kao musliman pripada vjeri pravde i dobročinstva i najboljoj zajednici medu ljudima.

Najmanje što takav život podrazumijeva jeste da se čovjeku i njegovoj porodici osigura hrana, piće, odjeća te odgovarajuće prebivalište.

Oovome govori ibn Hazm u djelu “el-Muhalla”, en-Nevevi u djelu “el-Medžmu” te mnogi drugi učenjaci.

En-Nevevi, određujući minimum bez koga se čovjek smatra siromahom (pored nevoljnika miskina - za koga on kaže daje u boljem položaju od siromaha - fekira) kaže: “U obzir dolazi... hrana, odjeća, prebivalište i sve drugo što je potrebno čovjeku i njegovoj porodici, a što odgovara stanju u kome se nalaze, bez ikakvog pretjerivanja ili škrtarenja (uskraćivanja).”[162]

Ono što čovjek u ovo naše doba mora uraditi jeste da pouči svoju

djecu islamskim propisima i kulturi što će otkloniti od njih tminu neznanja, što će im otvoriti put ka plemenitom
i čestitom životu i što će ih navesti na izvršavanje njihovih vjerskih i ovosvjetskih obaveza.
Islamski pravnici među osnovne potrebe muslimana ubrajaju
i sljedeće: otklanjanje neznanja koje predstavlja moralnu smrt i duhovnu propast, te omogućavanje liječenja kada oboli on ili neko iz njegove porodice. Čovjek ne smije dozvoliti da ga bolest lomi
i uništava, jer bi to bilo samoubistvo i bacanje u smit i propast.
U tom smislu Allahov Poslanik, veli: "O Allahovi robovi, liječite se, jer je onaj koji je stvorio bolest, osigurao i lijek za nju."[163]
A Allah, kaže: "I sami sebe u propast ne dovodite. "[164]

"I jedni druge ne ubijajte! Allah je, doista, prema vama milostiv. "[165]

U sahih hadisu stoji: "Musliman je muslimanu brat, niti mu čini nepravdu niti ga ostavlja na cjedilu."

Ako musliman ili, pak, islamska zajednica u cjelini, prepusti svoga brata bolesti da se sam bori i ne pomogne mu u liječenju, bez sumnje su ga, kao što u ovom hadisu stoji, ostavili na cjedilu.

Ono što još treba imati u vidu jeste da je nemoguće fiksno odrediti nivo života dostojan čovjeka, zato što se taj nivo razlikuje shodno razlikama u prostoru i vremenu te razlikama u bogatstvu pojedinih država i visini nacionalnog dohotka. Pored toga postoje stvari koje su u određenom periodu ili na određenom prostoru zastupljene u dovoljnim količinama, dok u nekom drugom periodu ili na nekom drugom prostoru nisu itd.

Stalna (regularna) pomoć

Ako znamo da je cilj zekata, kada su u pitanju siromasi
i nevoljnici koji se ne razumiju ni u jednu profesiju niti su sposobni za rad, osiguravanje života dostojnog čovjeka i njegove porodice te opskrbe za godinu dana, dodaćemo još i to da je zekat stalna (regulama) pomoć ovoj kategoriji ljudi sve dok bogatstvo ne zamijeni siromaštvo, sposobnost nesposobnost, rad i privređivanje nerad i besposlicu itd.

163 prenosi el-Buhari.
164 El-Bekara, 195. ajet.

Pogledajmo sada ovu anegdotu koju pripovijeda Ebu Ubejd: "Dok je (halifa) Omer stajao u sjeni jednog drveta i govorio ljudima, dođe jedna beduinka, razgleda po ljudima, te priđe hzr. Omeru i reče: "Ja sam jedna siromašna žena i imam djecu. Emir el-mu'minun Omer bin el-Hattab je poslao Muhammeda bin Meslemu da ubire i dijeli zekat pa nam nije dao. Možda ti možeš posredovati kod njega i zamoliti ga da to učini."

Hzr. Omer zovnu slugu i posla ga po Muhameda bin Meslemu, a žena

reče: “Možda bi bilo bolje da ti pođeš sa mnom kod njega.” Hzr. Omer odgovori: “On će to učiniti (ne brini se), ako Allah da.”

Dođe ibn Meslema, nazva selam, a žena se postidje i osjeti strah. Hzr. Omer reče: “Tako mi Allaha, nisam oklijevao da tebe izaberem. Što ćeš reći kada te Allah bude pitao za ovu ženu?” Oči ibn Mesleme zasuziše, a hzr. Omer nastavi: “Allah nam je poslao Poslanika, pa smo mu povjerovali i slijedili ga zato što je postupio onako kako mu je Allah naredio te zekat dijelio siromasima sve dok mu Allah nije oduzeo život. Onda je Allah učinio Ebu Bekra halifom pa je i on radio prema Sunnetu Allahovog Poslanika, sve dok i njemu Allah nije oduzeo život. Zatim je učinio halifom mene pa ja nisam oklijevao da tebe izaberem. Ako te pošaljem, daj joj zekat za ovu i još jednu godinu , a ne znam, možda neću ni poslati tebe.”

Onda naredi da dovedu ženi jednu devu te joj dade brašna i ulja i reče: “Uzmi ovo dok ne dođemo u Hajber, jer smo se tamo uputili.” Kada su stigli u Hajber naredio je da joj se daju još dvije deve te rekao: “Uzmi ovo, biće ti dovoljno dok vam ne dođe Muhamed bin Meslema, kome sam naredio da ti da tvoj dio za ovu i za prošlu godinu.”

Ova priča ukazuje na mnoga, uistinu, sjajna načela i ideje:

- ukazuje na to koliko se vladar u islamskoj državi osjeća odgovornim za svakog stanovnika te države,

- ukazuje na to koliko su ljudi svjesni svojih prava na život dostojan čovjeka, a koji im osigurava islamsko društvo,

- ukazuje na to daje zekat prvi temelj u izgradnji društvene solidarnosti,

- ukazuje na to da je zekat stalna (regulama) pomoć, što daje pravo svakom onom kome bude uskraćena da se žali i protestuje,

- ukazuje na to da se Omerova socijalna politika sastojala u tome da daje ono što će biti dovoljno i što će osigurati ljude (na određeni vremenski period).

Tako je ovoj ženi prvi put dao jednu devu natovarenu brašnom i uljem, a zatim je tome dodao još dvije deve te sve to zajedno učinio samo privremenom pomoći dok joj Muhamed bin Meslema ne dadne dio koji joj pripada za tu i prošlu godinu.

I nakon svega ukazuje i na to da hzr. Omer nije prvi zaveo ovu praksu, nego da u tome slijedi Sunnet Allahovog Poslanika, i prvog halifu hzr. Ebu Bekra.

Politika koje se pri podjeli zekata pridržava islam

Islam pri podjeli zekata vodi jednu pravednu i mudru politiku koja je u skladu sa najsavremenijim dostignućima razvoja finan- sijskog i političkog sistema u ovo naše doba za koje mnogi ljudi misle daje sve ono što ono donese novo i originalno.

Ljudi znaju kako se u periodu mračnjaštva i neznaboštva u Evropi i drugdje ubirao porez od seljaka, zanatlija, trgovaca i ostalih koji su vlastitim radom ostvarivali zaradu i izdržavali sebe i svoju porodicu, da bi na kraju ta sredstva završila u vladarevoj blistavoj prijestolnici kojima je on učvršćivao svoju vlast i prijestolje, ispoljavao sjaj i raskoš, izdržavao i darivao svoju rodbinu, prijatelje, pratnju i poslugu. Ukoliko bi nakon svega toga nešto i preostalo, trošilo se na širenje i uljepšavanje prijestolnice te ugađanje njenim stanovnicima, a nakon toga na prijestolnici najbliža mjesta i građane, ignorišući i zanemarujući pri tome udaljena sela i radnike od kojih su ta sredstva i oduzeta.

Kada je došao islam naredio je muslimanima da daju zekat, a i vlastima da ga ubiru, čisteći na taj način imetak onoga od koga je uzet i spašavajući mnoge siromahe sramote i poniženja koje sa sobom donosi siromaštvo i neimaština, da bi na kraju svim članovima islamskog društva ovladala pravda i solidarnost.

Shodno tome Allahov Poslanik, je slao svoje namjesnike i službenike u sve dijelove i pokrajine velike države da ubiru zekat od imućnih ljudi te da ga udjeljuju onima koji su siromašni.

Već smo čuli za hadis koji prenosi el-Buhari i Muslim, a u kome stoji da je Allahov Poslanik, poslao Mu'aza bin Džebela u Jemen te mu naredio da ubire zekat od imućnih ljudi, a da ga udjeljuje siromasima toga kraja. Mu'az bin Džebel je, naravno, izvršio Poslanikovu, zapovijed i postupio onako kako mu je naredio, ne samo u Jemenu nego u svakoj pokrajini, a onda im je propisao zakon koji kaže: "Ko se iseli iz pokrajine u kojoj živi njegova rodbina (u kojoj je i njegov imetak), neka zna daje dužan davati sadaku (zekat) i desetinu u mjestu iz koga je iselio."

Od Ebu Džuhajfe se prenosi da je rekao: "Došao nam je povjerenik Allahovog Poslanika, Pa je ubirao zekat od imućnih i dijelio ga siromašnim ljudima. Ja sam bio siroče, pa mi je dao jednu devu."

U jednom sahih hadisu se prenosi daje neki beduin postavio Allahovom Poslaniku, nekoliko pitanja među kojima i ovo: "Tako ti Allaha, Koji te poslao, da li ti je Allah naredio da uzimaš zekat od bogatih i da ga dijeliš siromašnim ljudima?" Allahov Poslanik, je odgovorio: "Da."

Ebu Ubejd prenosi da je hzr. Omer u svojoj oporuci napisao: "Savjetujem halifi koji će doći poslije mene to i to, preporučujem mu to i to, oporučujem mu da lijepo postupa sa beduinima, jer oni čine osnovu Arapa i temelj islama, te da uzima zekat od imućnih ljudi i dijeli ga siromašnima."[166] Tako je bilo i u vrijeme hzr. Omera. Zekat se dijelio tamo gdje je i ubiran, a povjerenici zaduženi za to vraćali su se u Medinu noseći samo ogrtač kojim su se ogrtali i štap kojim su se poštapali.

Se'id bin el-Musejjeb prenosi da je hzr. Omer poslao Mu'aza kao povjerenika za ubiranje zekata u plemenu Benu Kilab ili plemenu Benu

Sa'd bin Zubjan, pa je sve što je ubrao i podijelio, tako da se vratio samo sa ogrtačem na ramenu koji je imao kada je i krenuo.[167]

Jedan od ashaba koje je hzr. Omer također zadužio za ubiranje i podjelu zekata veli: “Išli smo da ubiremo zekat, pa smo se vraćali samo sa onim dijelom koji nama pripada kao onima koji sakupljaju zekat.”[168]

Ove metode koju je označio Allahov Poslanik, i prva četverica halifa držale su se sve sudije i pravnici (islamski) iz reda ashaba i tabiina.

Od Imrana bin Husejna se prenosi da ga je Zijad bin Ebih (kao i neki drugi namjesnici u vrijeme Omajada) poslao da ubire zekat, pa kada se vratio upitao ga je: “Gdje su sredstva koja si skupio?” Ovaj reče: “Zar si me zato poslao?! Ubirali smo zekat tamo gdje smo ga ubirali i za vrijeme Allahovog Poslanika, a dijelili ga tamo gdje smo ga i tada dijelili.”[169]

[166] El-emval, str. 595.
[167] El-emval, str. 597.
[168] El-emval, str. 517.

Ebu Ubejd veli: “Svi ovi hadisi ukazuju na to da svaki narod ima najviše prava na zekat koji se od njega ubire sve dok su im ta sredstva potrebna. To potvrđuju i hadisi Allahovog Poslanika, koji govore o svetosti komšiluka i obavezi uvažavanja blizine između njihovih i kuća imućnih ljudi.”[170]

Ukoliko povjerenik iz neznanja odnese zekat na neko drugo mjesto, vladar im vraća ta sredstva nazad kao što je učinio Omer bin Abdulaziz ili kao što se o tome izjasnio Se'id bin Džubejr.[171]

Međutim Ibrahim en-Neha'i i el-Hasan el-Basri smatraju dozvoljenim da čovjek dadne zekat svojoj rodbini, na što Ebu Ubejd veli: “To je dozvoljeno učiniti sa svojim vlastitim imetkom (imetkom koji nema veze sa zekatom), ali ne i sa imovinom koja se odnosi na zekat, a koju preuzima i kojom rukovodi vlast.”

Isti je slučaj i sa Ebu Alijem, koji je svoj zekat nosio u Medinu, a za koga Ebu Ubejd veli: “Zekat je davao samo rodbini i prijateljima.”[172]

Ako postoji saglasnost da se zekat dijeli u mjestu u kome je i ubran, treba reći da postoji saglasnost daje dozvoljeno, ukoliko je stanovništvo toga kraja imućno i nema potrebe za zekatom ili jednim njegovim dijelom zbog nepostojanja onih kategorija ljudi kojima taj zekat pripada, ili ih ima malo u odnosu na veliku količinu zekatom ubranih sredstava, prenijeti ta sredstva u drugo mjesto ili ih predati vlastima koje će ih rasporediti po potrebi.

U vezi sa ovim imam Malik je kazao: “Dozvoljeno je prenijeti ta sredstva samo u ono mjesto čije je stanovništvo siromašno, a to čini vlast po slobodnom rasuđivanju.”[173]

[170] El-emval, str. 597.
[171] El-emval, str. 598.
[172] El-emval, str. 598.

[173] El-emval, str. 595.

Od Sahnuna se prenosi da je rekao: “Kada vladar sazna da u nekom mjestu vlada žestoka neimaština, dozvoljeno mu je da dio zekata koji je namijenjen drugima, ali nisu siromašni, pošalje u to mjesto, jer je obavezan dati prednost siromahu (kada se pojavi) u odnosu na one koji nisu siromašni, a musliman je muslimanu brat, niti mu čini nepravdu niti ga ostavlja na cjedilu.”[174]

Zekat ie prvi oblik socijalnog osiguranja u svijetu

Zekat je prvi organizirani zakon na planu socijalnog osiguranja koji se ne zasniva na individualnoj, dobrovoljnoj milostinji, nego na organiziranoj periodičnoj državnoj pomoći čiji je cilj osiguravanje siromaha i njihovih porodica u hrani, odjeći, prebivalištu i drugim životnim potrebama bez ikakvog pretjerivanja ili uskraćivanja (škrtarenja).

Naravno, to se ne odnosi samo na muslimane nego i jevreje i kršćane koji žive u islamskoj državi. To je, dakle, socijalno osiguranje o kome zapadne države razmišljaju tek odnedavno, ali još uvijek nisu dostigle nivo socijalnog osiguranja u islamu u pogledu sveobuhvatnosti (socijalno osiguranje u islamu obuhvata svakog siromaha), potpunog osiguravanja siromaha i njihovih porodica itd.

Pored toga treba reći i to da te države ne razmišljaju o socijalnom osiguranju zbog vjere u Allaha, ili iz milosti prema siromasima. Ne, na to su ih ponukale revolucije i talasanja socijalističkih i komunističkih pokreta, kao i posljednji svjetski rat, te želja da ugode svome narodu i podstaknu ga na nastavak borbe (u odbrani domovine).

Prvo službeno očitovanje ovog osiguranja bilo je 1941. god. kada su se Engleska i SAD saglasile u okviru atlantskog sporazuma o neophodnosti osiguravanja socijalnog osiguranja.[175]

[174] El-mudevvene el-kubra, tom 1, str. 246.

Ono što je bitno ovdje naglasiti jeste da je islam nekoliko stoljeća prije ovih država uspostavio socijalno osiguranje koje je propisala vjera, organizovala država, zbog kojeg su vođeni ratovi kako bi se od bogataša iznudilo ono što pripada siromasima, a nailazimo na tvrdnje da zasluga za to pripada Evropi, dok našu historiju i tradiciju prekriva prašina svakim danom sve više i više.

Tako je Liga arapskih zemalja 1952. god. organizovala u Damasku niz rasprava o temi društvene solidarnosti gdje je jedno predavanje održao i direktor ovog projekta prof. Danijel Džordž. Govorio je o razvoju društvene solidarnosti, spomenuvši kako su siromasi u minulim stoljećima bili prepušteni jedino prosjačenju i milostinji kako ne bi umrli od gladi te kako historija organizirane pomoći siromasima počinje u 17. stoljeću, kako su prve korake na tom planu preduzele lokalne organizacije itd.[176]

Ovo je, naravno, rezultat nepoznavanja historije islama i suštine

zekata, koji, u što nema nikakve sumnje, predstavlja propis i odredbu koju u islamskoj državi sprovodi vlast. Zekat nije vrsta individualnog dobročinstva ili dobrovoljne milostinje. Zekat je postojana, od Allaha, propisana, dužnost i obaveza prema siromasima. Zekat je vrsta obaveznog nameta koji se svojom postojanošću i ustrajnošću odlikuje nad ostalim porezima. Ukoliko država zanemari zekat i ne insistira na njegovom ubiranju, treba znati da muslimanu neće biti ispravno vjerovanje sve dok ne dadne zekat onako kako mu je to naređeno (drage volje i bez uvreda i prigovora) čime udovoljava Allahu, te čisti dušu i imetak.

Siromah koji prima zekat zna daje to njegovo pravo na dio imetka nad kojim je Allah, ovlastio neke svoje robove te da je zajednica dužna da se bori protiv onih koji odbijaju da daju zekat.

Prof. Danijel Džordž je, objašnjavajući suštinu savremene društvene solidarnosti, rekao i ovo: “Osnovne odlike projekta savremene društvene solidarnosti, ukoliko ga ne poredimo sa organizacijom (mjerama) pomaganja siromaha u prošlosti jesu sljedeće:

- ovaj projekat se ne primjenjuje samo na siromahe, nego na svaku osobu (iz bilo kojeg društvenog staleža), čiji su prihodi niži od određenog nivoa;
- prema tom projektu ova pomoć se smatra pravom, tj. obavezom, ukoliko nisu ispunjeni neki od zacrtanih uvjeta;
- ovaj projekat podrazumijeva tačno utvrđeni iznos koji se daje i način na koji se ta pomoć dodjeljuje.

Na taj način sramota i poniženje koje prati prosjačenje i primanje milostinje nestaju, a sprečava se i gubljenje građanskih prava koje u većini slučajeva prati primanje pomoći namijenjene siromasima.”

Tvrdnja da su ove karakteristike svojstvene savremenoj društvenoj solidarnosti te da nisu bile poznate u minulim stoljećima je ispravna s obzirom na Evropu i njenu historiju, ali je pogrešna u odnosu na našu, historiju muslimana. Ova i još mnoge druge karakteristike krase instituciju zekata u islamu još od davnina. Zekat je kao što je propisao islam jasno utvrđena dužnost i obaveza, ne prati ga prigovaranje i vrijeđanje, njegovo ubiranje i dijeljenje sprovodi država, dodjeljuje se svakom onome koji nema nikakvih primanja, ili onome čija su primanja mala i nedovoljna za njegove i potrebe njegove porodice, i što je još bitnije, zekat radi na dugoročnom osiguravanju siromaha, njihovom osamostaljivanju i zbližavanju sa imućnim ljudima.

Ovo je nešto što zagovarači savremene društvene solidarnosti i socijalnog osiguranja nisu dostigli i čemu nisu dorasli.

Uloga državne blagajne

Rekli smo da je zekat kao državni izvor prihoda na prvom mjestu u

rješavanju problema siromaštva i osiguravanju siromaha, a sada dodajemo da svi stalni izvori prihoda državne blagajne imaju udjela i utjecaja na rješavanje ovog problema. Državna, odnosno kolektivna imovina kojom upravlja i rukovodi vlada, bilo da je eksploatiše, iznajmljuje ili je suvlasnik u njoj, kao što je slučaj sa vakufskom imovinom i rudnicima za koje islam ne dozvoljava da budu vlasništvo nekolicine ljudi, nego države, kako bi svi ljudi imali koristi od njih kroz prihode koje ostvaruju i kojima se opskrbljuje državna blagajna, jeste alternativni izvor prihoda kojima se podmiruju potrebe siromaha u slučaju da prihodi od zekata ne budu dovoljni.

Petina koja se ubire na ratni plijen, prihodi prikupljeni haračem te bilo koja vrsta poreza su također sredstva na koja siromasi imaju pravo.

O tome u Kur'anu stoji: "I znajte da od svega što u borbi zaplijenite jedna petina pripada Allahu i Poslaniku, i rodbini njegovoj, i siročadi i siromasima, i putnicima namjernicima. "[177]

Allah, veli sljedeće: "Plijen od stanovnika sela i gradova koji Allah Poslaniku Svome daruje, pripada Allahu i Poslaniku Njegovom, i bližnjim njegovim, i siročadi, i siromasima, i putnicima namjernicima - da ne bi prelazio samo iz ruku u ruke bogataša vaših. "[178]

Mnogi islamski pravnici su pretjerali u opreznostima kada su u pitanju prava siromaha na prihode zekata, budući da nisu dozvolili da ta sredstva, ili samo jedan dio tih sredstava ode na troškove od općeg interesa kao što su vojne plaće i slično, pa makar državna blagajna oskudijevala, a blagajna zekata obilovala prihodima, osim u slučaju ako se radi o dugu prema državnoj blagajni koji se opet, po njihovom mišljenju, isplaćuje tek nakon što se podmire svi troškovi zekata.

[177] El-Enfal, 41. ajet.

O ovome Muhammed bin el-Hasan, učenik Ebu Hanife, imajući u vidu da vladar mora voditi računa prilikom podjele zekata, budući da ne smije ostaviti nijednog siromaha, a da mu ne da njegov dio i da na taj način osigura njega i njegovu porodicu, kaže: "Ako neki muslimani budu siromašni, a u dijelu državne blagajne predviđenoj za prihode od zekata ne bude ništa, vladar im daje ono što im je potrebno iz dijela državne blagajne predviđenog za prihode od harača. To se neće smatrati dugom blagajne zekata, budući da se harač i njemu slični prihodi troše za potrebe muslimana (pa tako i siromaha). U suprotnom slučaju, dakle, kada vladar treba opremiti vojsku, a u blagajni harača ne bude nikakvih sredstava, troškovi se podmiruju iz blagajne zekata, ali se to u ovom slučaju smatra dugom blagajne harača, zato što je zekat isključivo pravo siromaha. Znači, ukoliko vladar potroši dio prihoda zekata za neke druge potrebe, to će se smatrati dugom onog dijela državne blagajne čiji su korisnici potrošili navedena sredstva, a to je u ovom slučaju blagajna

harača."[179]

Državna blagajna je posljednje utočište siromaha, zato što ona predstavlja imovinu svih članova tog društva, a ne samo vlasti ili neke posebne grupe ljudi. El-Buhari i Muslim prenose da je Allahov Poslanik, rekao: "Ja sam preči svakom muslimanu od njega samoga. Onaj koji bude ostavio imetak nakon smrti, neka ga ostavi svojim nasljednicima, a onaj koji bude ostavio dug ili čeljade (siromašnu djecu bez igdje išta), neka ih ostavi meni i na moj teret."

Imam Ahmed u svojoj zbirci "Musned" prenosi daje Malik bin Evs kazao: "Hzr. Omer se zaklinjao u vezi sa tri stvari:

- tako mi Allaha, niko nema veće pravo na prihode od plijena i općeg interesa u odnosu na ostale ljude;
- tako mi Allaha, ne postoji nijedan musliman a da nema udio u ovoj imovini;
- tako mi Allaha, ako ostanem na ovome mjestu (halifa), odnijeću pastiru na brdu San'a njegov dio ove imovine.

Ovo je dokaz, kako kaže eš-Ševkani, da vladar, poput ostalih ljudi, nema nikakve prednosti u odnosu na ostale ljude niti mu pripada veći dio spomenutih prihoda. Isto tako ovo je dokaz da svaki čovjek u islamskoj državi, bez obzira kako daleko živio ili kojim se poslom bavio, treba da bude svjestan svoga dijela u državnoj (kolektivnoj) imovini, a koji je srazmjeran njegovim pravima i potrebama.

Treba reći i to da ova odgovornost nije ograničena samo na siromašne muslimane nego obuhvata i nemuslimane koji žive u islamskoj državi i koji kao i muslimani imaju pravo na pomoć iz državne blagajne.

Ebu Jusuf u djelu "el-Haradž" prenosi tekst ugovora kojim je Halid bin el-Velid sklopio mir sa stanovnicima Hire u Iraku koji su bili kršćani. Ovaj politički akt sadrži jasan tekst koji predvida izdržavanje i zaštitu siromašnih, bolesnih i starih članova tog naroda, te navodi kako je državna blagajna zadužena za finansiranje tog izdržavanja koje predstavlja prvo socijalno osiguranje te vrste u historiji koje je vladar-pobjednik pružao narodu koji je želio mir, a zadržavao svoju vjeru.

U tom tekstu stoji: "Odredio sam da se starim osobama koje su nesposobne za rad ili koje je zadesila neka bolest te onima koji su bili bogati pa osiromašili, te im milostinju udjeljuju njihovi sunarodnjaci, ukine glavarina, te da se oni i njihove porodice izdržavaju iz državne blagajne sve dok su na području
Medine i islamske države. A ukoliko napuste Medinu ili islamsku državu, muslimani nisu dužni da izdržavaju njihove porodice."[180]

Dakle, ovo je ono što je napisao Halid bin el-Velid za vrijeme halife Ebu Bekra, a što su odobrili i ashabi koji su bili sa njime u Iraku, kao i oni koji su ostali u Medini, te sam Ebu Bekr. Nije poznato daje iko od ashaba

osporio ili se usprotivio onome što je Halid bin el-Velid uradio.

Slučaj poput ovog, dakle kada neki ashab nešto učini pa se to pročuje i raširi među ostalim ashabima od kojih niko to ne ospori i ne usprotivi se, mnogi islamski pravnici smatraju idžmom.

Iz perioda drugog halife hzr. Omera historija bilježi jedan događaj koji je vrlo značajan u pogledu životnog osiguravanja nemuslimana, a koji je postao praksom (sunnetom) koju su slijedile sve naredne halife, budući da se politika koju su vodili četverica pravovjernih halifa smatra sastavnim dijelom vjere koji muslimani moraju uvažavati i slijediti kao što to čine i sa Sunnetom Allahovog Poslanika, koji je oporučio sljedeće: “Onaj koji bude poživio od vas, vidjeće mnoga razilaženja. Na vama je da se pridržavate mog i Sunneta (prakse) pravovjernih halifa nakon mene. Grčevito ga se držite!”[181]

Halifa Omer bin Abdulaziz je napisao pismo Adi bin Ertatu, koji je bio namjesnik u Basri, a u kome mu stavlja u dužnost neke obaveze koje mora sprovesti u svojoj provinciji. Pismo je, zbog značaja, pročitano pred svim ljudima u Basri, a sadrži sljedeće: “Obrati pažnju na nemuslimane koji su u godinama, koji su oslabjeli i onemoćali i koji ne mogu da zarađuju, te im dodijeli iz državne blagajne dio koji će odgovarati njihovim potrebama. Ja sam saznao da je hzr. Omer prošao pored jednog starca (nemuslimana) dok je ovaj prosio od kuće do kuće te rekao: “Nismo pravedni prema tebi. Kada si bio mlad, uzimali smo od tebe glavarinu, a kada si ostario zanemarili smo te! Nakon toga mu je iz državne blagajne dodijelio odgovarajući dio.”[182] Međutim, ukoliko izvori prihoda državne blagajne ne budu dovoljni za potrebe siromaha, a ni ostali članovi društva ne budu dobrovoljno ništa učinili na planu izdržavanja tih ljudi (a međusobno potpomaganje i samilost je obaveza među muslimanima, o čemu ćemo nešto više reći poslije), dužnost vlasti je da nametne bogatašima (vanredne) obaveze kojima će se osigurati dovoljna količina pomoći siromasima i zadovoljiti njihove osnovne ljudske potrebe.

[180] El-Haradž, str. 144.

Iz ovoga proizlazi da vlast u islamskoj državi ima sveobuhvatnu, ogromnu i aktivnu funkciju. Njena funkcija nije samo zaštita pojedinaca i njihovog privatnog vlasništva, te osiguravanje sigurnosti, odnosno sprečavanje nasilja i tiranije, dok sa druge strane sve ljude, pa i one siromašne, nemoćne i nesposobne prepušta tzv. “zakonima prirode”, sve dok ne obole ili ne umru.

Takav je slučaj sa Adamom Smitom i drugim protagonistima ideje individualizma i liberalne ekonomije, koji kažu: “Prva funkcija države jeste da štiti one koji imaju od onih koji nemaju.” Isto tako, ljudi nisu samo privredni (ekonomski) elementi koje povezuje jedino veza

privredne proizvodnje i ekonomskih interesa kao što to tvrde individualisti.

Ne, prema islamskom učenju društvo predstavlja jednu jedinstvenu, uzajamno povezanu porodicu čije članove i skupine veže daleko jača veza od privredne proizvodnje i ekonomskih interesa. To je veza čija je osnova iman i islam koji okuplja sve ljude sa jednim ciljem i jednom metodom.

Tako su svi ljudi u islamskoj državi, zahvaljujući islamu, jedinstveni u mišljenju, vjerovanju, osjećanjima, principima i načelima te jednaki pred zakonom. Otuda islam društvo smatra jednim tijelom čiji su svi sistemi, organi i ćelije međusobno povezani.

Oni se međusobno potpomažu i podupiru te koriste i utječu jedni na druge, a država na čijem čelu u islamu stoji “imam” je glava toga tijela koja nadgleda uzajamnost i solidarnost među ljudima sve dok se rezultati i plodovi te uzajamnosti ne pojave u društvu.

Zadatak države nije ograničen samo na zaštitu privatne imovine i individualne slobode od nasilja unutar države i napada izvana. Njena uloga je daleko veća i sveobuhvatnija. Imam (vladar u islamskoj državi) treba da bude poput oca u porodici,
o čemu u jednom hadisu Allahovog Poslanika, koji prenose el-Buhari i Muslim stoji sljedeće: “Svi ste vi pastiri i svi ste odgovorni za svoja stada. Vladar je pastir i on je odgovoran za svoje stado, a i čovjek je pastir u svojoj porodici i on je odgovoran za svoje stado.”

Očev zadatak nije samo da štiti svoju porodicu i ukućane, nego je obavezan da ih izdržava, prehranjuje, odgaja i bude nepristrasan i pravedan prema njima.

Isti je slučaj i sa imamom (vladarom). On je odgovoran za one nad kojima gaje Allah, zadužio, kao što je otac odgovoran za svoju djecu. U tom smislu hzr. Omer je rekao: “Kada bi uginula i jedna napuštena deva na obali Eufrata, pobojao bih se da će me Allah pitati za nju.”[183]

Ako je odgovornost imama (vladara) prema životinjama bila ovolika, kakva onda treba biti prema ljudima?

Historičari prenose od Omera bin Abdulaziza daje njegova žena Fatima rekla: “Jednog dana ušla sam kod Omera i zatekla
ga kako sjedi na mjestu na kome je inače obavljao namaz poduprijevši glavu rukama dok su mu suze tekle niz obraze, pa upitah ’Šta ti je?’ On odgovori: ’Teško tebi, Fatima! Upravljao sam i vodio ovu zajednicu onako kako sam vodio. Vodio sam računa o gladnim bolesnicima, jadnim bolesnicima, bosonogim trudbenicima, potištenoj siročadi, usamljenoj hudovici, onima kojima je učinjena nepravda, zarobljenim strancima, oronulim starcima, onima koji imaju mnogo čeljadi, a malo sredstava za život i njima sličnim širom carstva, znajući da će me Allah, pitati o njima na Sudnjem danu te da će tada naspram mene osim njih stajati i Allahov

Poslanik, pa se bojim da ne nađe neki dokaz protiv mene, te sam se sažalio na sebe i zaplakao.'"[184]

Kada su ljudi sklopili ugovor sa njime i kada se hilifet ustabilio sa njime na čelu, vratio se kući zabrinut i tužan, pa ga sluga upita: "Zašto si tako zabrinut i tužan, a nije vrijeme da budeš takav?" On odgovori: "Teško tebi! Kako da ne budem tužan i zabrinut kada sam dužan da svakom članu ove zajednice osiguram njegova prava, tražili oni to od mene ili ne."[185]

Halifa je znao da je odgovoran za svakog pojedinca u državi te da mu mora osigurati njegova prava (makar to ovaj i ne tražio), a posebno kada su u pitanju siromasi, hronični bolesnici, starci, hudovice, siročad i njima slični nemoćni članovi društva.

Prema islamu, prva obaveza države bila bi da zavede pravdu, naređuje i poziva ljude dobru te da odvraća od zla. A nije pravedno niti dobro da oni koji su nemoćni i nesposobni budu gladni te da siromasima budu uskraćene osnovne ljudske potrebe u hrani, odjeći i prebivalištu, a u društvu postoje imućni ljudi koji imaju više tih sredstava nego što im je potrebno.

Država je isto tako dužna da preduzme neophodne mjere za suzbijanje siromaštva, osiguravanje pristojnog života siromasima

[184] El-Bidaje ve en-nihaje, ibn Kesir, tom 9, str. 201.

i uspostavljanje solidarnosti u društvu. Te mjere razlikuju se shodno razlikama u vremenu, prostoru i okolnostima i predstavljaju široko polje za slobodno rasuđivanje (idžtihad) autoriteta i vlasti u islamskoj državi.

Navest ćemo samo jednu od mjera koje je u vezi s tim primjenjivao Omer el-Faruk. Hzr. Omer je komad zemlje u blizini Medine, poznat kao "er-Rebeza", rezervisao za napasanje stoke muslimana, tj. učinio ju je zajedničkim vlasništvom svih članova zajednice. Međutim nije se zadovoljio time pa je tu zemlju učinio, prije svega, interesom siromaha i onih čiji su prihodi mali, kako bi ovo besplatno ispasište pomoglo da se poveća njihovo stočno blago i prihodi od njega, te kako bi na taj način postali neovisni od države i njene pomoći.

Ovaj cilj hzr. Omera može se nazrijeti iz njegovih uputa datih čovjeku po imenu "Hena", kome je povjerio upravu nad ovim ispasištem, kojom prilikom je rekao: "O Hena, budi blag sa ljudima, čuvaj se kletve onoga kome je učinjena nepravda, jer se ona ne odbija. Pusti da uđe vlasnik malog broja stoke, a vrati stoku ibn Affana i ibn Avfa, jer ako propadne stoka njih dvojice, oni imaju palme i usjeve (druge izvore prihoda), a ako propadne stoka onog siromaha (koji ima malo stoke), doći će mi sa djecom povikujući
O vladaru pravovjernih', zar da ih ja napustim, oca ne imao?! jer meni je lakše osigurati im tu ispašu negoli im davati zlato i srebro."

Ova Omerova uputa potvrđuje mnoge važne odredbe

1 propise od kojih ćemo ovdje spomenuti sljedeće:

- Dužnost islamske države jeste da se brine o onima čiji su imetak i prihodi mali te da im pruži priliku da zarađuju i da se sami izdržavaju, pa makar to zahtijevalo i pritisak na imućne te uskraćivanje prilika i načina zarađivanja i povećavanja prihoda koje se pružaju slabijima, a što proizlazi iz riječi hzr. Omera upućenih službeniku: “Pusti da uđe vlasnik malog broja stoke, a vrati stoku ibn Affana i ibn Avfa.”
- Svaki čovjek koji živi pod okriljem islamske države ima pravo da se, ukoliko propadne izvor njegovih prihoda i opskrbe, žali pa i povisi ton pred vlašću, tražeći svoje pravo i pravo svoje djece na dio državne imovine. Vladar mora odgovoriti na njegov zahtjev i podmiriti njegove i potrebe njegove porodice, o čemu hzr. Omer u gore navedenom slučaju veli: “Ako propadne stoka onog siromaha, doći će mi sa svojom djecom povikujući ’O vladaru pravovjernih’, zar da ih ja napustim, oca ne imao?!”
- Pravedna politika je ona koja radi na osiguravanju posla siromasima koji su sposobni za rad i povećavanju izvora prihoda onima čija je imovina mala, kako bi postali neovisni od pomoći države koja ih izdržava sredstvima državne blagajne. To proizlazi iz riječi hzr. Omera: “Meni je lakše osigurati im tu ispašu negoli im davati zlato i srebro.”

Nametanje obaveza mimo zekata

Postoje i druge obaveze muslimana koje predstavljaju izvore sredstava kojima se pomažu siromasi i suzbija siromaštvo u islamskoj državi. Neke od tih obaveza su i sljedeće:

1. Obaveze prema susjedu

Allah, ii, u Kur’anu je naredio da se vodi računa o komšiji, a i Allahov Poslanik, je ukazivao na to kroz hadise, učinivši poštivanje komšije dijelom imana, a njihovo zanemarivanje odricanjem od islama.

Allah veli: “I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte!

A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, i siročadi, i siromasima, i komšijama bližnjim, i komšijama daljnjim ”[186]

Allahov Poslanik, o ovome veli: “Ko bude vjerovao u Allaha i Sudnji dan, neka poštuje svoga komšiju.”[187]

Dalje veli: “Čini dobro svome komšiji, bićeš musliman.”[188] Zatim: “Džibril me je toliko opominjao za komšiju da sam pomislio da će ga učiniti nasljednikom.”[189]

“Nije vjernik onaj koji zanoći sit, a zna da mu je komšija gladan.”[190]

“Kada god oni koji žive u jednom dvorištu (komšije) dozvole da neko od njih bude gladan, ostanu bez Allahove zaštite.”[191]

“Ne činite nepravdu svome komšiji tako što ćete dozvoliti da osjeti miris vašeg skuhanog jela, a da mu ne odvojite dio, a kada kupite voće, podijelite s njim, pa ako to ne učinite, unesite ga u kuću da on ne vidi i ne dozvolite svojoj djeci da iznose to voće kako ne bi razdražili njegovu djecu.”[192]

Ebu Zerr kaže - Savjetovao me moj prijatelj, Allahov Poslanik, sljedeće: “Kada kuhaš, kuhaj više nego što ti je potrebno, pa potraži nekoga od ukućana svoga komšije te im odvoji jedan dio.”[193]

Nije komšija samo onaj koji graniči sa nama, kao što neki misle, budući da u jednom hadisu koji prenosi Ebu Davud stoji da se 40 kuća smatra komšilukom. Neki kažu da se ovdje podrazumijeva po 40 kuća u sva četiri pravca (svijeta), tako da su onda stanovnici jednog stambenog bloka (gradske četvrti) svi međusobno komšije.

[187]prenose el-Buhari i Muslim.
[188]Prenosi ibn Madže.
[189]Prenose el-Buhari i Muslim.
[190]Prenose et-Taberani i el-Bejheki.
[191]Prenosi el-Hakim.
[192]Prenose el-Haraiti i ibn Adi.

Hzr. Aiša veli da je kazala Allahovom Poslaniku, sljedeće: “O, Allahov Poslanice! Imam dva susjeda, kuća jednog od njih je odmah do moje, a drugi je sa kućom dalje od mene. Ono što imam (opskrbe) možda neće biti dovoljno obojici. Koji od njih ima veće pravo?” Na to je Allahov Poslanik, odgovorio: “Onaj koji ti je bliži.”[194]

Islam želi da svaki stambeni blok (gradsku četvrt) učini cjelinom čiji će se stanari međusobno potpomagati i u dobru i u zlu, u kojoj će jači pomagati slabije, oni koji su siti hraniti gladne i odijevati neodjevene. U suprotnom ostaće bez zaštite Allaha, i Njegovog Poslanika, i neće se smatrati pripadnicima zajednice vjernika.

Islam je odredio obavezu prema komšiji, pa makar on bio i nemusliman. Mudžahid veli: “Bio sam kod Abdullaha bin Omera dok je njegov sluga dijelio jednu ovcu (kurban), pa mu reče 'Dječače, kada budeš dijelio počni od našeg komšije Jevreja.’ Ponovio je to nekoliko puta, pa ga je sluga upitao: ’Koliko ćeš to puta reći?’ Odgovorio je: 'Allahov Poslanik, nas je toliko opominjao za komšiju da smo se pobojali da će ga učiniti nasljednikom.’”[195]

2. Kurban kao obaveza

Kurban je, po mišljenju Ebu Hanife, obaveza onih koji su bogati, a kao dokaz navodi hadis Allahovog Poslanika, “Ko bude u mogućnosti da zakolje kurban, pa to ne učini, neka se nipošto ne približava našem mjestu za klanjanje.”[196]

[194] Prenosi el-Buhari.
[195] Prenose Ebu Davud i et-Tirmizi.
[196] Prenose Ahmed i ibn Madže.

3. Obaveze koje prate kršenje zakletve

O tome Allah, veli: “Otkup za prekršenu zakletvu je da deset siromaha

običnom hranom kojom hranite svoju čeljad nahranite, ili da ih odjenete, ili da roba ropstva oslobodite. "[197]

4. Obaveze prilikom puštanja žene

Ko kaže svojoj ženi: "Ti si meni poput moje majke, sestre ili slično tome (na ovaj način se otpuštala žena u predislamsko doba)", zabranjeno mu je prilaziti ženi sve dok se ne iskupi, a iskupit će se ako oslobodi roba, ako ne nađe roba onda treba postiti dva mjeseca uzastopno, a ako ni to ne mogne onda treba da nahrani 60 siromaha.

5. Obaveze u slučaju snošaja sa ženom u toku ramazana

I ove obaveze su poput prethodnih u slučaju otpuštanja žene, a o čemu govori jedan sahih hadis.

6. Iskup oronulog starca i starice te bolesnika koji ne očekuju da će se izliječiti

Ovdje se radi o onima koji ne mogu da poste, pa za svaki dan ramazana kao otkupninu daju određenu količinu hrane nekom siromahu, o čemu se u Kur'anu kaže: "Onima koji ga jedva podnose, otkup je da jednog siromaha nahrane. "[198]

Isti je slučaj, po mišljenju nekih pravnika, i sa trudnicom i dojiljom koje se boje da će post škoditi njima ili njihovoj djeci.

[197] El-Ma'ida, 89. ajet.

7. Kurban kao iskup prilikom obavljanja hadža

Ovdje se podrazumijevaju deve, goveda ili bravi koje hadžije ili hodočasnici žrtvuju kao otkup za kršenje nekih od propisa ihrama (propisi kojih se moraju pridržavati hadžije dok su u ihramu i obavljaju hadž), kao otkup za obavljanje umre uz hadž i njihovo spajanje i tome slično.

Allah, u vezi s time veli: "O vjernici, ne ubijajte divljač dok obavljate obrede hadža! Onome od vas ko je hotimično ubije kazna je da jednu domaću životinju, čiju će vrijednost procijeniti dvojica vaših pravednih ljudi, pokloni Kabi, ili da se iskupi time što će, ravno tome, nahraniti siromahe..."199

Na drugom mjestu kaže: "Ko obavi umru (uz hadž) neka zakolje kurban do koga može lahko doći. "[200]

Ovi kurbani su prilika da se siromasi nahrane mesom, a koju je omogućio Šerijat (vjerozakon) zahvaljujući mudrosti Zakonodavca, Koji ne odobrava milostinju u vrijednosti kurbana, pa ni onu duplo veću.

Allah, ii-, veli: "Jedite meso njihovo, a nahranite i siromaha ubogog. "[201]

"A kad padnu na zemlju, jedite ih, a nahranite i onoga koji ne prosi, a i

onoga koji prosi, tako smo vam ih potčinili da biste zahvalni bili. "[202]

8. Obaveze u žetvenim prinosima

Allah,veli: "On je taj koji stvara vinograde poduprte i nepoduprte, i palme i usjeve različita okusa, i masline i šipke, slične i različite, jedite plodove njihove kad plod daju, i podajte na dan žetve i berbe ono na što drugi pravo imaju. "[203]

[199] El-Ma'ida, 95. ajet.
[200] El-Bekara, 196. ajet.
[201] El-Hadždž, 28. ajet.
[202] El-Hadždž, 36. ajet.

Jedna grupa ashaba i tabiina smatra da se ovdje ne radi o zekatu, nego obavezi koja je prepuštena na dušu i savjest vlasnika usjeva i koja je uvjetovana potrebama siromaha koji žive u njegovoj blizini.

Tako se, vezano za ovu obavezu, od ibn Omera prenosi sljedeće: "Davali su nešto mimo zekata."[204]

Ata' veli: "Toga dana dao je onima koji su došli kod njega ono što je mogao, a ne radi se o zekatu."[205]

Mudžahid kaže: "Kada ti dođu siromasi daj im jedan dio (imetka)."[206]

Ibn Kesir kaže: "Allah, kori one koji ubiru plodove, a ne udjeljuju, kao što to čini sa vlasnicima vrtova i bašči u suri el-Kalem.

9. Obaveza da se siromasima osigura dovoljna količina sredstava za život

Jedna od najvećih obaveza jeste da se svakom članu islamske države i njegovoj porodici osigura dovoljna količina osnovnih životnih potreba. Ukoliko ima dovoljno sredstava ubranih zekatom, otuda će se i opskrbiti. Na taj način Allah, štiti vjernike od iskušenja da ta sredstva traže na nekom drugom mjestu.

Ukoliko ne bude dovoljno sredstava ubranih zekatom ili drugih stalnih prihoda državne blagajne, treba znati da postoje i druge obaveze u imovini osim zekata. Tako et-Tirmizi prenosi od Fatime, kćerke Kajsove, daje nakon što je upitala (ili nakon što je bio upitan o zekatu) Allahov Poslanik, rekao: "U imetku ima i drugih obaveza osim zekata." Nakon toga je proučio kur'anski ajet:

[204]Tefsir ibn Kesir, tom 2, str. 181,182.
[205]Prethodni izvor.

"Nije čestitost u tome da okrećete lica svoja prema istoku i zapadu. Čestiti su oni koji vjeruju u Allaha, i u onaj svijet, i u meleke, i u knjige, i u vjerovjesnike i koji od imetka, iako im je drag, daju rođacima, i siročadi, i siromasima, i putnicima- namjemicima, i prosjacima, i za otkup iz ropstva, i koji molitvu obavljaju i zekat daju... "[207]

Ovaj ajet učinio je davanje imetka rođacima, siročadi, siromasima itd. jednim od osnova dobročinstva. Nakon toga dodaje obavljanje namaza i davanje zekata, što znači da ovo prvo davanje nije zekat.

Dakle, prvo davanje koje se spominje je jedan od temelja dobročinstva i bogobojaznosti (takvaluka) što ga čini obaveznim. Stvar je dovoljno jasna da je nepotrebno navoditi dokaze iz Kur'ana i Hadisa. Jasna je poput jutarnjeg svjetla, budući da suština islamskog ustrojstva, onakvog kakvim ga čine kur'anski ajeti i Poslanikovi, hadisi, međusobno solidarisanje, potpomaganje i dobročinstvo u islamskom društvu čini obavezom koja se mora izvršavati.

Allahov Poslanik, je, opisujući ovo društvo rekao: “Vjernici su poput zidova jedne zgrade, jedni druge podupiru.”[208] “Vjernici su u saosjećanju i samilosti poput jednog tijela. Kada oboli jedan organ, drugi ga štite i bdiju nad njime.”[209] “Musliman je muslimanu brat, niti mu čini nepravdu niti ga ostavlja na cjedilu.”[210].

“Kada god oni koji žive u jednom dvorištu (komšije) dozvole da neko od njih bude gladan, ostanu bez Allahove zaštite.”[211]

[207] El-Bekara, 177. ajet.

[208] Prenose el-Buhari i Muslim.

[209] Prenose el-Buhari i Muslim.

[210] Prenosi el-Buhari.

Osim toga postoje kur'anski ajeti koji upozoravaju i prijete kaznom i na ovom i na onom svijetu svakome onom koji zanemari siromaha ili bude grub i nemilosrdan prema njemu. U suri el-Muddessir, koja je objavljena među prvima, Kur'an nam predstavlja jedan ahiretski prizor, prizor sretnika-vjemika u Džennetu koji se raspituju o nevjernicima i lažljivcima koje je opkolila vatra, pa ih pitaju zašto ih je stigla ta kazna. Kako su sami priznali, jedan od razloga bilo je zanemarivanje i izbjegavanje gladnih i neodjevenih siromaha. O tome Allah, veli: “Svaki čovjek je odgovoran za ono što je radio, osim sretnika. Oni će se u džennetskim baščama raspitivati o nevjernicima. žŠto vas je u “Sekar” dovelo?' 'Nismo' - reći će - 'bili od onih koji su molitvu obavljali i od onih koji su siromahe hranili.'”[212]

Osim opskrbljivanja siromaha hranom, treba voditi računa i o njegovom odijevanju, smještaju i drugim potrebama i zahtjevima. U suri el-Kalem, Allah, nam pripovijeda o vlasnicima vrtova i bašči koji su se dogovorili da poberu plodove noću kako bi ih uskratili siromasima koji su bili navikli da dobiju dio tih plodova na dan berbe, pa ih je od Allaha, 'Je-, zadesila brza kazna: “A u zoru oni su jedni druge dozivali. Poranite u bašču svoju ako je mislite obrati. I oni krenuše tiho razgovarajući. Neka vam danas u nju nikako nijedan siromah ne ulazi. I oni poraniše uvjereni da će moći to provesti, a kad je ugledaše, povikaše - 'Mi smo zalutali, ali ne, ne - svega smo lišeni.'”[213]

A onda Allah, veli: “Eto takva je bila kazna, a na onom svijetu je, nek znaju, još veća. ”[214]
[212]El-Muddessir, 38-44. ajet.
[213]El-Kalem, 19-27 ajet.

Kur’an se ne zadovoljava samo time da upućuje ljude da hrane i vode računa o siromasima te da upozorava one koji zanemaruju i izbjegavaju te obaveze. Kur’an ide dalje i svakom vjerniku nameće obavezu da podstiče i nagovara druge ljude da to čine. Zanemarivanje ove obaveze poredi sa nevjerstvom, uzrokom Allahove, srdžbe i džehennemske kazne na ahiretu. Tako Allah, u Kur’anu veli: “A onaj kome se da knjiga u lijevu ruku njegovu reći će: 'Kamo sreće da mi knjiga moja nije ni data, i da ni saznao nisam za obračun svoj! Kamo sreće da me je smrt dokrajčila, bogatstvo moje mi nije od koristi, snage moje nema više. ’ ”215

Zatim Allah, donosi pravednu presudu o kazni koju zaslužuju: “Držite ga i u okove okujte, zatim ga samo u vatri pržite, a onda ga u sindžire sedamdeset lakata duge vežite. ”[216] Zatim navodi razloge ove strašne kazne i kaže: “Jer on u Allaha velikog nije vjerovao, i da se nahrani nevoljnika nije nagovarao. ”[217] Znači nije druge podsticao da pomažu i hrane siromaha.

Ovi ajeti zbog kojih srca drhte, a tijela se tresu, podstakli su Ebu ed-Derda’a da kaže svojoj ženi: “O umm ed-Derda’, Allah ima lanac koji ključa u vatrenim kotlovima Džehennema kako ga je Allah stvorio, sve dok ne bude stavljen ljudima
o vratove. Nas je Allah već oslobodio polovine te kazne zbog naše vjere u Allaha, pa ti podstiči ljude da hrane siromahe (kako bi nas oslobodio i druge polovine te kazne, o.p.).”[218]

Kur’an je jedina knjiga koja nepodsticanje ljudi da hrane siromahe čini razlogom bolne kazne u džehennemskom ognju.
[215] El-Hakka, 25-29 ajet.
[216] El-Hakka, 30-32 ajet.
[217] El-Hakka, 33-34 ajet.
[218] El-Emval, str. 322.

U suri el-Ma’un Allah, ii, grubost prema siročetu i nepod- sticanje drugih da hrane i pomažu siromahe čini znakovima poricanja vjere i onoga svijeta: “Znaš li ti onoga koji onaj svijet poriče ? Pa to je onaj koji grubo siroče odbija i koji da se nahrani siromah ne podstiče. ”[219]

U suri el-Fedžr Allah, ii, obraća se neznalicama koji jedni drugima nepravdu čine i kaže: “A nije tako, vi pažnju siročetu ne ukazujete i da se puki siromah nahrani - jedan drugog ne nagovarate. ”[220]

Svi ovi ajeti pozivaju na saradnju i uzajamnost na planu brige o siromahu. Budući da neznalice i oni koji poriču vjeru i onaj svijet ne podstiču da se pomogne siromasima, niti se brinu o njima, dužnost

vjernika je da pomažu siromahe, pa makar tu pomoć sakupljali od drugih ljudi, kako ne bi bili od onih kojima se prijeti kaznom. Takva su dobrotvorna društva i organizacije koje su osnovane u interesu siromaha, a što je, kako kaže šejh Muhammed Abduhu, čvrsto utemeljeno u Kur'anu.

Mišljenje ibn Hazma

Najbolje je ovu obavezu (dodatnu) objasnio i potkrijepio dokazima iz Kur'ana, Sunneta i onoga što su kazali ashabi i tabi- ini zahirijski pravnik, imam ebu Muhammed bin Hazm, koji se u svome učenju i shvatanju temeljio samo na vanjskom (doslovnom) tumačenju ovih izvora, ne priznavajući slobodno rasuđivanje (idžtihad) i kijas (analogiju). Našao je veliki broj pouzdanih i jasnih dokaza na osnovu kojih je zaključio da je vjerska dužnost imućnim ljudima pored zekata nametnuti i neke dodatne obaveze kako bi se siromasima osiguralo sljedeće:

[219] El-Ma'un, 1-3. ajet.

1. dovoljna količina hrane koja je potrebna da bi tijelo bilo zdravo i sposobno,
2. odgovarajuća odjeća koja prekriva tijelo i štiti ga od žege i hladnoće,
3. odgovarajuće prebivalište koje štiti od vremenskih nepogoda i pogleda prolaznika.

Ibn Hazm je oštro kritikovao mišljenja onih islamskih pravnika koji smatraju da nije dozvoljeno nametati ljudima obaveze mimo zekata, ne ostavivši nakon toga prostora za odstupanja i kalkulisanja. Tako u djelu "el-Muhalla" veli: "Dužnost imućnih ljudi u svakom mjestu jeste da pomažu siromahe toga mjesta. Ukoliko sredstva ubrana zekatom te drugi prihodi državne blagajne ne budu dovoljni, država ih primorava da osiguraju neophodnu količinu hrane, zimsku ljetnu odjeću te prebivalište koje će ih štititi od kiše, sunca i pogleda prolaznika."

Dokazi iz Kur'ana

Allah, veli: "Daj bližnjem svome pravo njegovo, i siromahu i putniku namjerniku. "[221]

Na drugom mjestu kaže: "A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, i siročadi, i siromasima, i komšijama bližnjim i komšijama daljnjim, i drugovima i putnicima namjernicima, i onima koji su u vašem posjedu."[222]

U prvom ajetu Allah, pravo siromaha i putnika namjernika čini obavezom zajedno sa pravom rodbine, dok u drugom ajetu naređuje dobročinstvo roditeljima, rođacima, siromasima, komšijama i onima koji su u našem vlasništvu. Dobročinstvo podrazumijeva sve ono što smo gore spomenuli, a njegovo sprečavanje i odvraćanje od njega je, bez ikakve sumnje, grijeh i zlodjelo.

[221]El-Isra', 26. ajet.
Allah, veli: "'Šta vas je u "Sekar" dovelo?' 'Nismo' reći će - 'bili od onih koji su molitvu obavljali i od onih koji su siromahe hranili. ' "[223]
Ovdje, dakle, Allah, ii, poredi prehranjivanje siromaha sa obavljanjem namaza.

Dokazi iz Hadisa

U jednom sahih hadisu Allahov Poslanik, veli: "Allah se neće smilovati onome ko ne bude milostiv prema drugim ljudima."[224]
I zaista se Allah, neće smilovati onome koji bude imao više imovine nego što mu je potrebno, a ne bude pomagao brata muslimana koji je siromašan, gladan, go i bos.
Abdurahman bin Ebu Bekr es-Siddik veli: "Stanovnici sofe (siromasi koji su boravili na sofi ispred džamije) su bili siromašni ljudi, pa je Allahov Poslanik, rekao: "Ko ima hrane za dvojicu, neka povede i trećeg, a ko bude imao hrane za četvericu, neka povede sa sobom i petog ili šestog."[225]
Abdullah bin Omer prenosi da je Allahov Poslanik, rekao: "Musliman je muslimanu brat, niti mu nanosi nepravdu niti ga ostavlja na cjedilu."[226]
Ebu Muhammed je, komentarišući ovaj hadis, kazao: "Ko ostavi brata muslimana gladnog i bez odjeće, a u mogućnosti je da ga nahrani i odjene, ostavio gaje na cjedilu.
[223]El-Muddessir, 42-44. ajet. 994.
Prenose el-Buhari i Muslim.
[225]Prenosi el-Buhari.
Ebu Seid el-Hudri prenosi da je Allahov Poslanik, rekao: "Ko bude imao višak deva, neka ih da onome ko ih uopće nema, ko bude imao višak opskrbe, neka je da onome koji je nikako nema", a zatim je spomenuo još neke vrste imovine za koje smo vidjeli da niko od nas nema pravo na njih.[227]
Ebu Muhammed veli: "Ovdje se radi o idžmau (saglasnost u nekom pitanju) ashaba, a o čemu nas izvještava ebu Se'id." Ebu Musa prenosi da je Allahov Poslanik, rekao: "Hranite gladne i oslobađajte zarobljene."[228]
O ovoj tematici ima daleko više kur'anskih ajeta i hadisa Allahovog Poslanika, ali ćemo se mi ovdje zadovoljiti sa ovih nekoliko.
Dokazi iz islamske predaje
Ebu Va'il, brat ibn Mesleme, veli da je hzr. Omer kazao: "Kada bih se mogao vratiti unazad, uzeo bih višak imovine od imućnih i podijelio ga siromašnim muhadžirima."
Ali ibn Ebi Talib veli: "Allah je obavezao bogataše da od svoje imovine daju siromasima onoliko koliko je njima dovoljno. Tako, ako oni budu gladni, goli, bosi i iscrpljeni, a imućni im uskrate ono što su im

dužni dati, Allah, pozvat će ih na odgovornost i kazniti za to na Sudnjem danu."

Ibn Omer veli: "Ti u svojoj imovini imaš i druge obaveze mimo zekata."

Za hzr. Aišu, Hasan bin Alija i ibn Omera se prenosi da su imali običaj reći onome koji prosi: "Ako prosiš zbog velike krvarine, prevelikih dugova, ili krajnje bijede, obavezni smo ti pomoći."

[227] Prenosi Muslim.

Ebu Ubejde i 300 drugih ashaba prenose da im je jednom prilikom ponestalo (putne) opskrbe te je Ebu Ubejde naredio da se sabere opskrba onih koji su je imali i njom je onda on opskrbio sve njih podjednako. Ovo je odluka sa kojom su se saglasili svi ashabi i kojoj se niko nije suprotstavljao.

Prenosi se da su eš-Ša'bi, Mudžahid, Tavus i mnogi drugi imali običaj reći: "U imovini ima i drugih obaveza mimo zekata." Ebu Muhammed veli: "Nije poznato da se ovome suprotstavljao iko drugi osim el-Diahhak bin Muzahima, koji je kazao: "Zekat dokida sve druge obaveze u imetku."

Ebu Muhammed veli: "Predaje koje su išle preko ed-Diahhaka nisu se uzimale kao dokazi (argumenti), pa kako da to onda bude njegovo mišljenje."

Dalje veli: "Ono što je čudno jeste da se onaj koji ovo tvrdi prvi tome suprotstavio, budući da je u imovini osim zekata vidio i druge obaveze kao što su: izdržavanje roditelja, supruge, robova, prehranjivanje životinja, vraćanje duga itd."

Dobrovoljna milostinja i individualno dobrožinstvo

Pored ovih propisa i odredaba, islam radi i na formiranju plemenite, velikodušne i darežljive ličnosti, ličnosti koja daje više nego što joj je to dužnost, pa i onda kada se to od nje ne traži, ličnosti koja daje i noću i danju, i javno i tajno, ličnosti koja želi drugima ono što želi i sama sebi, pa i više nego sebi, mada je i sama u oskudici, ličnosti koja imetak smatra sredstvom, a ne ciljem, sredstvom koje se troši i kojim se drugima dobro čini te ličnosti čije je srce preplavljeno dobrotom i čija ruka obilno daje s ciljem da se stekne Allahovo, zadovoljstvo i nagrada, a ne ugled i popularnost, ili iz straha od kazne vladara.

Oni koji smatraju da su ovi zakoni, propisi i odredbe sve što je potrebno ljudskom životu površni su ljudi koji ne poznaju suštinu čovjeka. Čovjek nije instrument kojim se upravlja niti kotač koji se pokreće i zaustavlja. Čovjek je složen aparat, sastavljen od materijalnog i duhovnog, tijela i duše, razuma i saos- jećanja, čula i osjetila, misli i osjećanja. Čovjek je biće koje razmišlja i sudi, osjeća i raspoznaje, odabire i favorizira, radi i odmara, utječe i oponaša, pa je potrebno uvažavati sve ove njegove karakteristike i djelovati na sve njegove

strune kako bi od njegovog morala i duše napravili ono što ne mogu zakoni i uredbe.

Islam kao vjera i sistem življenja mora uvažavati ovaj urođeni aspekt čovjekove ličnosti. Ne smije se zadovoljiti samo zakonima koje propisuje zakonodavna, a sprovodi izvršna vlast.

Ova urođena strana čovjekove ličnosti nije samo sredstvo za ostvarivanje solidarnosti među ljudima nego je to jedan od ciljeva na planu odgajanja i formiranja čestitog i poštenog čovjeka, čovjeka koji zaslužuje Allahovo, li-, zadovoljstvo i nagradu te koji zaslužuje da bude u društvu Poslanika u Džennetu.

U tom smislu stigli su brojni kur'anski ajeti i hadisi Allahovog Poslanika, kao radosna vijest, ali i kao opomena, obećavajući, ali i prijeteći, pozivajući na davanje i žrtvovanje, ali i upozoravajući na škrtost i tvrdičluk, primjenjujući, dakle, najbolje odgojne metode koje mekšaju okamenjena srca
i pokreću stisnute ruke na davanje i darežljivost. Navest ćemo samo nekoliko ajeta i hadisa:

Tako Allah, veli:

“Ko je taj koji će Allahu drage volje zajam dati, pa da mu ga On mnogostruko vrati? Allah uskraćuje i obilno daje,
i Njemu ćete se povratiti. ”[229]

“Oni koji imanja svoja troše na Allahovom putu liče na onoga koji posije zrno iz kojeg nikne sedam klasova i u svakom klasu po stotinu zrna. A Allah će onome kome hoće dati i više. Allah je neizmjerno dobar i sve zna.

One koji troše imetke svoje na Allahovom putu, a onda ono što potroše ne proprate prigovaranjem i uvredama, čeka nagrada u Gospodara njihova, ničega se oni neće bojati i ni za čim neće tugovati. „[230]

“Oni koji udjeljuju imanja svoja i noću i danju, tajno
i javno, dobiće nagradu od Gospodara svoga i ničega se oni neće bojati i ni za čim neće tugovati. ”[231]

“I nastojte da zasluzite oprost Gospodara svoga i Džennet prostran kao nebesa i zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje, one koji i kad su u obilju udjeljuju i kad su u oskudici udjeljuju. ”[232]

“Reci: 'Gospodar moj daje obilnu opskrbu onome kome hoće od robova svojih, a kome hoće uskraćuje. Što god vi udijelite, On će to nadoknaditi, On najbolje opskrbljuje. ' ”[233] “ Vjerujte u Allaha i Poslanika Njegova i udjeljujte iz onoga što vam On stavlja na raspolaganje, jer one od vas koji budu vjerovali i udjeljivali čeka nagrada velika. ”[234]

“I više vole njima nego sebi, mada im je i samima potrebno. A oni koji se uščuvaju lakomosti, oni će, sigurno, uspjeti. ”[235]

[230] El-Bekara, 261-262. ajet.

[23] * El-Bekara, 274. ajet.
[232]Alu Imran, 133-134. ajet.
[233]Sebe’, 39. ajet.
[234]El-Hadid, 7. ajet.

“I od onoga čime vas Mi opskrbljujemo udjeljujte prije nego nekom od vas smrt dođe, pa da onda rekne: “Gospodaru moj, da me još samo kratko vrijeme zadržiš, pa da milostinju udjeljujem i da dobar budem. ’ ”[236]

“A dobro koje za sebe unaprijed osigurate naći ćete kod Allaha još većim i dobićete još veću nagradu. ”[237]

“I hranu su davali, mada su je i sami željeli, siromahu i siročetu i sužnju. Mi vas samo zaAllahovu ljubav hranimo, od vas ni priznanja ni zahvalnosti ne tražimo. Mi se Gospodara našeg bojimo, onoga Dana kada će lica smrknuta i namrgođena biti. ”[238] “Pa zašto on na blagodatima zahvalan bio nije? A šta ti misliš, kako se može na blagodatima zahvalan biti? Roba ropstva osloboditi, ili kad glad hara, nahraniti siroče bliska roda, ili ubogoga nevoljnika, a uz to da je od onih koji vjeruju, koji jedni drugima izdržljivost preporučuju i koji jedni drugima milosrđe preporučuju, oni će biti sretnici! ”[239] Allahov Poslanik, -pak, veli:

“Čovjek veli: Ono što imam to je samo moje’, ali njemu od imetka njegova pripadaju samo tri stvari: ono što pojede, ono što oblači i podere i ono što udijeli. Sve ostalo ostaje drugima nakon njegove smrti.”[240]

“Kome je od vas imetak nasljednika draži od njegova imetka?” Odgovoriše: “Svima nama je draži naš imetak.” Allahov Poslanik, reče: “Vaš imetak je samo ono što udijelite, a imetak vašeg nasljednika je ono što (ne udijelite, pa) ostavite.”[241]

[236] El-Munafikun, 10. ajet.
[237] El-Muzzemmil, 20. ajet.
[238] El-Insan, 8-10. ajet.
[239] El-Beled, 11-18. ajet.
[240] Prenosi Muslim.
[241] Prenose el-Buhari i en-Nesa’i.

“Svaki od vas će govoriti sa Allahom bez prevodioca (posrednika), pa će pogledati desno i vidjeti samo ono što je udijelio, pa će pogledati lijevo i vidjeti opet samo ono što je udijelio. Onda će pogledati u ruke pa će vidjeti samo vatru pred sobom, pa se čuvajte vatre makar i sa pola hurme.”[242]

(Dakle, udijelite ono što možete, makar malo i neznatno bilo, o.p.)

“Ko udijeli milostinju u vrijednosti jedne hurme od poštene zarade, a Allah prima samo ono što je pošteno stečeno, Allah je prima desnom rukom (znači lijepo), a onda čini da ona raste (poput ždrjebeta koje vi uzgajate čim se oždrijebi) dok ne postane poput brda.”[243]

“Sadaka (milostinja) poništava grijehe, kao što voda uništava

vatru."[244]

"Svaki čovjek će biti u sjeni svoje sadake (milostinje koju je dao) sve do Sudnjeg dana."[245]

"Jedan dirhem je vredniji od 100.000 dirhema." Neko priupita: "Kako to, Allahov Poslaniče?" Odgovorio je: "Ako neki čovjek ima veliki imetak, pa izdvoji 100.000 dirhema
i udijeli kao sadaku, a drugi ima samo dva dirhema, pa uzme jedan i udijeli kao sadaku."[246]

Nemojte misliti da ovi kur'anski ajeti i hadisi Allahovog Poslanika, nisu imali utjecaja na planu podsticanja muslimana na rad i aktivnost. Naprotiv, ovi kur'anski ajeti i hadisi Allahovog Poslanika, su svjetlost koja vodi i snaga koja podstiče razvoj najboljih osjećanja i volje da se čini samo ono što je dobro.

[242] Prenose el-Buhari i Muslim.
[243] Prenose el-Buhari i Muslim.
[244] Prenosi Ebu Ja'la.
[245] Prenose Ahmed, ibn Huzejme, ibn Hibban i el-Hakim.
[246] Prenose en-Nesa'i, ibn Huzejme, ibn Hibban i el-Hakim.

Navest ćemo nekoliko primjera iz naše bogate historije kako bi ukazali na utjecaj koji su ovi kur'anski ajeti i hadisi Allahovog Poslanika, imali na čovjeka i njegov život.

Mufessiri prenose da je Abdullah bin Mesud rekao: "Nakon što je objavljen ajet: Ko je taj koji će Allahu drage volje zajam dati, pa da mu ga On mnogostruko vrati?', Ebu ed-Dahdah el-Ensari je rekao: O Allahov Poslaniče, je li to Allah stvarno od nas želi zajam?' Allahov Poslanik, odgovori: Da, Ebu ed-Dahdah.' Ebu el-Dahdah reče: Daj mi ruku, Allahov Poslaniče.' Allahov Poslanik, je pružio ruku, a Ebu ed-Dahdah reče: Dajem Gospodaru svoju baštu u zajam.'" Ibn Mes'ud veli: "U tom vrtu bilo je oko 600 palmi te supruga Ebu el-Dahdaha
i njena porodica. Ebu el-Dahdah je pozva, te joj, nakon što se odazvala, reče: Izlazi iz bašte, dao sam je na zajam Allahu.'"[247]

Imam Malik prenosi daje Enes bin Malik rekao: "Ebu Talha je bio najbogatiji medu ensarijama u Medini. Najdraža od sveg imetka bila mu je jedna bašta pod imenom "Birdža"' koja je bila nasuprot džamije. Allahov Poslanik, je ulazio u tu baštu i pio vodu, a nakon što je objavljen ajet: Nećete zaslužiti nagradu sve dok ne udijelite dio od onoga što vam je najdraže'[248], Ebu Talha reče: O Allahov Poslaniče, Allah, ii-, veli - nećete zaslužiti nagradu sve dok ne udijelite dio od onoga što vam je najdraže.' Meni najdraži dio imetka je ta bašta i jaje poklanjam Allahu, li. Ja želim da njome steknem nagradu kod Allaha, pa ti uradi s njome ono što ti Allah naredi, o Allahov Poslaniče.' Allahov Poslanik, »H, reče: "Divno, Ebu Talha. To je unosan i koristan imetak.' A onda reče: Odlučio sam da ga podijeliš svojim rođacima.' Ebu Talha odgovori: Uradiću tako,

Allahov Poslaniče. A onda ga podijeli svojim rođacima i amidžićima.'"[249]

[247] Tefsir ibn Kesir, tom 1, str. 299.

[248] Ali Imran, 92. ajet.

[249] Tefsir ibn Kesir, tom 1, str. 381.

Ova velikodušnost i darežljivost bila je prisutna u svakom periodu, sa različitim intenzitetom, tako da su ljudi mogli vidjeti mnoge uzvišene primjere i uzore kojima su Allah, ii, Njegov Poslanik, M, i stjecanje Allahovog, #, zadovoljstva bili draži od ogromnog bogatstva, zlata, srebra i svih užitaka ovoga svijeta.

Pripovijeda se daje imam el-Lejs bin Sa'd imao imetak koji mu je svakog dana donosio oko 1.000 dinara prihoda, ali i pored toga nije bio dužan da daje zekat, budući da nije dozvolio da taj prihod ostane kod njega godinu dana, nego je sve ono što bi zaradio udjeljivao i trošio na Allahovom, putu. Dalje kažu da nijednog dana nije govorio dok ne udijeli sadaku za 360 siromaha. Dalje se pripovijeda da mu je jedna žena tražila meda, pa je on naredio da joj daju jednu mješinu (mjeru) meda. Nakon toga mu rekoše da toj ženi nije bio neophodan taj med, a on odgovori: "Ona traži (prosi) ono što je njoj potrebno, a mi dajemo ono što Allah nama podari"

Isto tako ni Abdullah bin Dža'fer nije odbijao nijednog siromaha koji je zatražio nešto od njega, tako da su ga njegovi tim prilikama prisutni sagovornici kritikovali, na što bi on odgovorio: "Allah, navikao me je na jedan običaj, pa sam
i ja navikao Njegove robove na jedan običaj. Allah, navikao me da mi daje, pa sam i ja navikao Njegove robove da im dajem. Zato se bojim, ako ja prekinem svoj običaj prema Njegovim robovima, da će i On prekinuti svoj običaj prema meni."

Javni (dobrotvorni) vakuf

Ono na čemu islam najviše insistira jeste tzv. trajna sadaka (milostinja), za koju, zbog kontinuirane koristi i dobrobiti koju donosi, predviđa nagradu koja se razlikuje od nagrada za druge vrste sadake zbog toga što vrijedi i nakon smrti njenog nosioca.

S tim u vezi Ebu Hurejre prenosi daje Allahov Poslanik, rekao: "Kada čovjek umre, prestaju da vrijede sva njegova djela, osim u tri slučaja: ako da trajnu sadaku, ako je ostavio naučno djelo kojim se koriste ljudi ili ako je ostavio hairli dijete koje čini dovu za njega."[250]

Ibn Omer prenosi daje hzr. Omer dobio jedan komad zemlje u Hajberu te da je rekao: "O Allahov Poslaniče, dobio sam komad zemlje u Hajberu koji je vredniji od sveg imetka koji sam imao, pa šta da učinim sa njime?" Allahov Poslanik, odgovori: "Ako hoćeš, možeš ga oporučno ostaviti kao sadaku."

Hzr. Omer je tako i učinio oporučivši ga siromasima, rođacima, robovima, nemoćnim osobama i putnicima namjernicima, s tim da se ne

može prodati, pokloniti ili naslijediti. Nije grijeh ni ako se od njegovih prihoda pravedno i umjereno hrani onaj koji njime upravlja te oni koji nisu imućni (u drugom rivajetu, oni koji nisu stekli imetak)."[251]

S tim u vezi Allahov Poslanik, je postavio zakonske temelje dobrotvornom vakufu koji ima vidljive tragove u islamskom društvu kroz čitavu historiju i koji se smatra jednim od najistaknutijih dokaza o porijeklu osjećanja dobročinstva
i prisustvu ideje dobra u srcima muslimana koji nisu dozvolili da se u islamskom društvu javi neka potreba, a da oni među njima koji su mogli nisu uvakufili dio imetka u tu svrhu.

Ovi vakufi su bili obimni, rasprostranjeni i raznovrsni te su postali nešto čime se islamsko društvo moglo ponositi.

Siromasi su u vakufskim tekijama (prenoćištima) mogli naći ono što bi ih zaštitilo od gladi i hladnoće, u vakufskim (besplatnim) bolnicama lijek za svoju bolest te u vakufskim musafirhana- ma pomoć i opskrbu prilikom putovanja kroz stepe i pustinje.

[250] Prenose svi muhaddisi, osim el-Buharija i ibn Madže.

[251] Prenose svi muhaddisi.

Muslimani su vodili računa o potrebama islamskog društva, bez obzira kako malene i nevažne bile, te su, kao što smo rekli, u te svrhe uvakufljavali dio svoje imovine. Tako nalazimo vakufe predviđene za liječenje bolesnih životinja, zbrinjavanje pasa lutalica itd.[252]

Ako su ovako vodili računa o životinjama, kakav je tek bio njihov odnos prema ljudima?

Ne treba, onda, da nas čudi kada nađemo razne vakufske ustanove predviđene za siročad, slijepe, paralizovane i drugim bolestima pogođene siromahe.

Spomenut ćemo ovdje jedan tekst, odnosno jedan historijski dokument iz perioda Mameluka u Egiptu koji predstavlja dokaz o uvakufljavanju Kavalunove bolnice (Kavalun- mamelučki sultan). Radi se o službenom aktu u kome vakif registruje svoj vakuf, određuje ciljeve i postavlja uvjete, te se navodi svjedočenje nekolicine poštenih i čestitih muslimana. To je akt koga se mora pridržavati onaj koji bude brinuo o tom vakufu, dakle upravitelj vakufa, a u kome stoji:

"Gradim ovu bolnicu za liječenje bolesnih muslimana, muškaraca i žena, bogatih i siromašnih, iz Kaira i njegove okolice, onih koji žive u Kairu i onih koji dođu sa strane, bez obzira na nacionalnost i rasu te bolest od koje boluju, u grupama ili pojedinačno, bili mladi ili stari.

U njoj će siromašni bolesnici boraviti sve dok ne ozdrave, a trošit će se sredstva predviđena za to liječenje bez ikakve naknade. Upravitelj vakufa će koristiti onoliko vakufskih prihoda koliko je dovoljno da se svakom bolesniku osigura krevet (od palminog granja ili drveta, već prema potrebi), prekrivač i jastuk napunjen pamukom. Dakle, svakom

bolesniku će osigurati ono što mu je potrebno i što

252 Pogledati poglavlje “Milost” u djelu “Vjera i život”, u kome se navode brojni primjeri vakufa koje su muslimani ostavili u raznorazne svrhe.

zahtijeva njegova bolest, postupajući prema njima lijepo krajnje srdačno i prijateljski (s bogobojaznošću i pobožnošću), budući da su oni njegovo stado, a svaki pastir je odgovoran za svoje stado. Neposredno uz bolnicu nalazi se i kuhinja u kojoj se pripremaju jela za bolesnike. Svakom bolesniku određena je posebna posuda koju ne dijeli ni sa kim i u kojoj im se donose objedi i lijekovi koji su im propisani ujutro i uvečer. Iz prihoda vakufa upravitelj će isplaćivati i ljekare koje imenuje i uposli, a koji obilaze bolesnike skupa ili naizmjenično, interesuju se za njihovo stanje, dijagnosticiraju pogoršanje ili poboljšanje njihove bolesti, svakom bolesniku propisuju ono što će da jede ili pije u za to određenom registru i pažljivo postupaju pri njihovom liječenju. Tim ljekarima potrebno je osigurati prenoćište u bolnici, svima skupa ili naizmjenično. Onome koji bude bolovao u svojoj kući, a siromašan je, upravitelj vakufa dužan je osigurati lijekove, sirupe i ostalo što mu je potrebno bez ikakvog škrtarenja...”[253]

Ovo je jedan sjajan i blistav dokument iz vremena koje se, ukoliko ga uporedimo sa zlatnim dobom islamske države, može okarakterizirati kao period dekadence i zaostalosti.

Rezime

Ovdje smo, dakle, pojasnili sredstva i metode (njih šest) kojima se islam bori protiv siromaštva, a koje možemo razvrstati u tri skupine:

- prva skupina

Sredstva i metode koje podrazumijeva ova skupina odnose se na samog siromaha, od koga se očekuje da radi ono za što je sposoban, a na državi i društvu je da ga pomognu tako što će mu osigurati sredstva ili ga obučiti za njemu odgovarajući posao.

[253] Ovaj tekst iz službene dokumentacije prenosi Muhamed el-Gazali u djelu “Lejse min el-islam”, str. 24-25.

- druga skupina

Sredstva i metode ove skupine odnose se na društvo (islamsko) koje se brine o siromasima iz obaveze ili želje za nagradom kod Allaha. Ova briga (o siromasima) podrazumijeva sljedeće:

a) izdržavanje rodbine,

b) obaveze prema komšijama,

c) davanje zekata (propisanog), ukoliko ga ne ubire država (islamska),

d) izvršavanje vanrednih (dodatnih) obaveza u imetku kao što su razne vrste otkupa, zavjetnih darova, pomaganja siromaha i slično,

e) periodična ili stalna dobrovoljna sadaka (milostinja) kao što je, naprimjer, dobrotvorni vakuf.

- treća skupina

Odnosi se na državu koja je dužna da osigura sve siromahe koji nemaju izvora prihoda niti nekoga ko bi se brinuo o njima, bilo da se radi o muslimanima ili nemuslimanima sve dok žive na području islamske države. Izvori kojima se u te svrhe koristi država su:

a) zekat koji predstavlja stalni osnovni izvor prihoda državne blagajne namijenjenih za suzbijanje siromaštva,

b) drugi stalni izvori kao što je petina koja se uzima na ratni plijen, zatim harač, džizja, ostavština u slučaju kada nema nasljednika te prihodi koje država ubire sa zemlje, od nekretnina itd.,

c) dodatni izvori prihoda kao što su dodatni nameti bogatašima u slučaju kada se ne mogu zadovoljiti potrebe siromaha zekatom i drugim stalnim izvorima prihoda državne blagajne.

Neophodni uvjeti

Neophodno je uspostaviti islamsko društvo i sustav

Metode i sredstva koja smo gore naveli i pojasnili, a kojima se islam bori protiv siromaštva, osigurava siromahe i njihove osnovne životne potrebe te štiti njihovu čast i ugled, ostvarit će svoj cilj i dati zadovoljavajuće rezultate samo u islamskom društvu, društvu kojim vladaju islamski zakoni, odredbe i propisi i čiji je kulturni, politički, društveni i ekonomski život bitno određen Šerijatom.

Tražiti od islama da riješi i suzbije problem siromaštva u društvu kojim vlada neislamska misao i filozofija ili sistem preuzet sa istoka ili zapada (ili i jednog i drugog) nije pošteno niti pravedno, a niti je u skladu sa zdravim razumom.

Islamsko zakonodavstvo je zaokružen i sa životom i društvom čvrsto povezan sistem čije komadanje i djelimično primjenjivanje nije ispravno, budući da ono što bi eventualno odbacili nadopunjava ono što bi prihvatili, tako da ne ide jedno bez drugog. Zato je Allah, naredio da prihvatimo i primijenimo islam u cijelosti: “O vjernici, prihvatite mir (islam) u cijelosti. ”[254], tj. prihvatite islamsko zakonodavstvo u cijelosti, a ne kao jevreji koji bi prihvatili islam, ali pod uvjetom da zadrže neke svoje stare običaje i tradiciju.

Allah, upozorava Poslanika, na ehli-kitabije kako ga ne bi odvratili i udaljili od nekih islamskih propisa i odredbi i u tom smislu veli: “I sudi im prema onome što Allah objavljuje i ne povodi se za prohtjevima njihovim, i čuvaj ih se da te ne odvrate od nečega što ti Allah objavljuje.”[255]

254 El-Bekara, 208. ajet. Riječ mir u arapskom jeziku ima isti korijen kao i riječ islam.

255 El-Ma’ida, 49. ajet.

Dakle, prihvatanje samo nekih islamskih odredbi i propisa je pobuna protiv samog islamskog učenja koje ne prihvata komadanje i raščlanjivanje, a takvo djelimično prihvatanje ne koristi ni rješavanju društvenih problema.

Djelimično prihvatanje (islama) nije od koristi

Kazali smo da je rad prvo i osnovno sredstvo na planu suzbijanja siromaštva te daje čovjek dužan da radi kako bi sam sebe izdržavao.

Međutim ima li koristi od posla ako čovjek radi ono za što nije sposoban, ili radi ono za što je sposoban, ali ne biva adekvatno plaćen i nagrađen za svoj rad, ili biva plaćen, ali mu se ne pruža prilika da napreduje ispoljavajući svoje sposobnosti i talenat? Čovjek se ponekad trudi, radi i ostvaruje rezultate, ali ne biva nagrađen većom plaćom ili unapređenjem, nego ga iz zavisti zanemaruju ili otpuštaju iz službe, a unapređuju onoga koji to ne zaslužuje kao rezultat protekcije, naklonosti i udovoljavanja nekim malodušnim velikanima (glavešinama). Nekada čovjek prima odgovarajuću nadoknadu za svoj rad, međutim način života koji mu nameće okolina u kojoj živi navodi ga da veliki dio svojih primanja potroši na ono od čega nema koristi niti on, niti društvo.

Ovdje mislim na luksuz, pokvarene požude i bezvrijedna uživanja u odjeći, modi, cigaretama, filmovima, zabavama, igrankama i drugim ružnim i zabranjenim stvarima zbog kojih za stvarne potrebe njega i njegove porodice preostaje vrlo malo.

Čovjek nekada ne pripada ovoj kategoriji ljudi, ali živi u društvu kojim vlada monopol, lihvarstvo i eksploatisanje ljudi, ili društvu kojim vlada autokratija i despotizam te nered i korupcija, tako da može kupovati samo na crnom tržištu po dvostruko većim cijenama, ne može uraditi ništa ukoliko nekoga ne podmiti i ne može dobiti zajam ili kredit bez ogromne kamate.

Ukoliko se čovjeku desi neka nesreća, pa postane nesposoban za rad, ili propadne njegov imetak i kapital koji je zaradio on ili njegov predak na dozvoljen način, pa bude prisiljen da posuđuje i postane jedan od “prezaduženih”, kakav će stav zauzeti takvo društvo prema njemu? Hoće li mu pomoći ili će ga pustiti da sam tone i propada kao što se često dešava?

Sve ovo govori nam da rad i zalaganje u neislamskom društvu i državi nisu dovoljni da se osigura lijep i ugodan život.

Međutim kada imamo islamsko društvo koje organizuje i nadgleda islamska država, onda je položaj radnika i njegovog rada drugačiji:

a) islamska država vrši profesionalno pripremanje i neophodno obučavanje svakog pojedinca kako bi bio sposoban da svojim radom ostvaruje najbolje moguće rezultate;

b) islamska država nastoji da svakog radnika postavi na mjesto za koje je kvalifikovan, na kome će ostvarivati dobre ili, pak, natprosječne rezultate, s ciljem da se ostvari najbolja moguća proizvodnja;

c) islamska država snabdijeva radnika alatom i instrumentima koji će mu pomoći da poveća proizvodnju, a da uštedi trud i vrijeme;

d) islamska država osigurava radniku primanja u skladu sa njegovim trudom i učinkom (bez obzira kako veliki bio), a dozvoljava i posjedovanje privatnog vlasništva te njegovo oporučivanje nasljednicima;

e) ako primanja ne pokrivaju potrebe radnika i njegove porodice, ima pravo na dio sredstava državne blagajne koja će zadovoljiti njihove potrebe;

f) ako se čovjeku desi neka nesreća ili mu propadne imetak te ga to prisili na pozajmljivanje, ima pravo na dio sredstava ubranih zekatom koja su između ostalog predviđena i za kategoriju "prezaduženih", kao i na neke druge prihode državne blagajne;

g) način života u islamu ne podrazumijeva alkohol, nemoralne žene i sumnjive zabave niti odobrava slobodno odijevanje, nered i korupciju koji uništavaju sve do čega dođu i koji čovjeka obavezuju dvostruko više nego što to život zahtijeva, pa i više od toga.

Pretpostavimo da neko društvo koje nije bitno obilježeno islamom želi da uspostavi i primijeni sistem koji liči samoj instituciji zekata. Kakvi bi bili rezultati?

Po mome mišljenju rezultati bi bili sljedeći:

a) takvo društvo ostvarilo bi neznatne rezultate koji nisu dovoljni da bi se efikasno suprotstavilo siromaštvu i brojnim društvenim problemima koji iz njega proizlaze. Ti rezultati su slabi i neznatni iz nekoliko razloga od kojih su najhitniji sljedeći:

- slab vjerski stimulans i svijest o islamu kod većine ljudi što je rezultat navale stranih "kultura". Tome treba dodati i činjenicu da ljudi izbjegavaju davati zekat državi zbog velikog broja drugih nameta i poreza kojima su opterećeni, zbog nepovjerenja prema vlasti koja ubire zekat, ali koja ne vlada u skladu sa onim što je objavio Allah, zbog uvjerenja da će takva vlast potrošiti ta sredstva na nezakonit način kao što je slučaj i sa drugim nametima koje politika i političari zloupotrebljavaju;
- mnogi ljudi ne posjeduju bogatstvo ili primanja na koja su dužni da daju zekat, što je rezultat načina života kojim žive muslimani u ovo doba. To je život kojim žive stranci, nevjernici, a koje, nažalost, malo po malo, u tome slijede i muslimani tako da kada bi ovi ušli u medvjeđu jazbinu i oni bi krenuli za njima. To je način života koji obilježava pretjerivanje u luksuzu, raskoši i pokvarenim zabavama i veseljima koja su uvezena iz drugih zemalja, crpeći naše izvore i kapacitete, a ne donoseći zauzvrat

nikakvu korist ili dobrobit;

b) dio tih neznatnih sredstava trošio bi se na poslovnice i kancelarije, opremu i instrumente te službenike koji se specijaliziraju za taj posao, a sve to kao rezultat zbrke i komplicira- nosti upravnog i administrativnog aparata, te kao rezultat pok- lanjanja pažnje spoljnim efektima (sjaj i raskoš) koji gutaju ta sredstva prije nego što stignu do siromaha;

c) prilikom podjele ovih sredstava dolazi do nereda i anarhije. Mnogi oni koji imaju prava na ova sredstva bivaju uskraćeni, dok ih, s druge strane, primaju oni koji ih ne zaslužuju. Razlog tome jeste slab odgoj, slab iman i bolesna srca, bilo onih koji su zaduženi za podjelu zekata, bilo onih koji ga primaju;

d) i konačno, rezultat bi bio nemogućnost da se sredstvima zekata podmire potrebe siromaha, osim jednog manjeg broja onih koji dobiju neku pomoć, a što za sobom povlači gnjev, žalbe, prigovore i opće nezadovoljstvo zekatom i njegovom beskorisnošću, što opet rezultira sumnjom u cjelokupni islamski sistem.

Iz svega ovoga da se zaključiti da kombinovanje savremenih državnih sistema sa samo nekim islamskim propisima i učenjima ne vodi efikasnom rješavanju problema i nedaća.

Islamski sustav utječe na povećanje proizvodnje
i smanjenje broja siromaha

Islamski sistem insistira na povećanju proizvodnje i zaštiti bogatstva zajednice od rasipanja i trošenja na ono od čega nema nikakve koristi. Islam štiti imovinu, kapital i trud članova zajednice kako ne bi bio utrošen na konzumiranje alkohola, zabave, lakrdijanje, bezvrijedna sijela, te blud i razvrat. Kapital zajednice i njenu imovinu koja se rasipa na te besposlice i poroke islam štiti svojim obavezujućim zakonima, uputama i temeljitim odgojem te usmjeravanjem na rad, razvoj i proizvodnju. Ljudi koji počnu dan rano ujutro abdesteći i klanjajući, vedri,
čili i čestiti sigurno će nadmašiti u poslu one koji pola noći, pa i više, provode u razvratu, porocima, besposlici i sijelima, pa kada dode jutro nerado ustaju i idu na posao neraspoloženi, lijeni i iznemogli.

Islamski sistem, kada se u potpunosti primijeni, utječe na povećanje društvenog bogatstva te smanjenje broja nezaposlenih i siromaha. Kada god se u nekoj zajednici smanji broj siromaha, a poveća bogatstvo, te se bogataši budu pridržavali poštenog i ispravnog načina trošenja imetka, biće lahko riješiti problem siromaštva. Štaviše, kada god se to desi, teško da će se taj problem ikad više pojaviti i predstavljati opasnost po neko društvo kao što je to slučaj sa feudalnim i kapitalističkim društvima u kojima je dolazilo do pobuna i revolucija koje su s pravom ili bez njega sve pred sobom rušile i uništavale da bi nakon toga bili rođeni novi sistemi koji su bili nepravedniji i pok- vareniji od onih prethodnih.

Takvi su komunistički sistemi koji već postojeće siromaštvo rješavaju i

zamjenjuju novim siromaštvom koje je sada svima podjednako nametnuto (osim nekolicini sretnika).

Islamski sustav je nedjeljiv

Činjenica je da je islamski sistem nedjeljiva cjelina. Na ekonomskom planu, naprimjer, taj sistem podstiče i usmjerava ljude na rad i stvaralaštvo, budući da im dozvoljava privatno vlasništvo, pa ga čak i štiti, pod uvjetom da se tim imetkom ne čini nepravda i nasilje te određuje pravo nasljedstva na osnovu kojeg ljudi ostavljaju imetak svojim potomcima. Tako, na ovaj ili onaj način, pruža ljudima mogućnost da se dokazuju i ispoljavaju svoj talenat i vještinu da se organizuju, da rade, usavršavaju se i ističu, da se okoriste i drugima budu od koristi itd. Na taj način imetak biva dobrim u rukama dobrog čovjeka, što sve skupa predstavlja unapređenje društvenog bogatstva, interes svih članova toga društva te fond i zalihe za one koji su zahvaćeni siromaštvom.

Kada je islam omogućio čovjeku ono što je omogućio (misli se na slobodu privatnog vlasništva, rada i stvaralaštva) nije zaboravio ni interes društva, kao što je to slučaj sa kapitalizmom, nego je uspostavio pravednu ravnotežu između interesa pojedinca i interesa zajednice, tako da i jedna i druga strana imaju svoja prava i obaveze bez ikakvog pretjerivanja i neumjerenosti.

Islam imetak smatra Allahovim, vlasništvom, a njegovog uživaoca povjerenikom i opunomoćenikom koji nema pravo da slobodno raspolaže njime, nego je ograničen naredbama i uputstvima pravog vlasnika, Allaha, Koji je Gospodar svih ljudi, i bogatih i siromašnih i koji je milostiviji prema njima negoli majka prema svome djetetu.

Otuda su odredbe koje je propisao Allah, u vezi sa čuvanjem imetka, njegovim ulaganjem, obrtanjem, raspodjelom i potrošnjom u interesu svih ljudi, i bogatih i siromašnih.

Prema tim odredbama strogo je zabranjeno rasipanje imetka, a oni koji to čine su šejtanova braća. Islam se ne zadovoljava samo ovim, nego ide dalje, te donosi propis kojim se svakom rasipniku i raspikući zabranjuje davanje imetka (pomoći): “I rasipnicima imetke koje vam je Allah povjerio na upravljanje ne uručujte. ”[256]

Islam zabranjuje luksuz i raskoš koji dijeli ljude na bogatu, razmaženu, ugojenu i besposlenu manjinu i siromašnu, zavidnu i ogorčenu većinu, te koji one koji u njemu uživaju čini kamenom spoticanja na putu reformi i Allahove, upute. U Kur’anu su opisani na sljedeći način: “Mi ni u jedan grad nismo poslanika poslali, a da nisu rekli oni koji su na raskošan Život bili navikli: 'Mi ne vjerujemo u ono što je po vama poslano! ’ ”[257]

256 En-Nisa’, 5. ajet.
257 Sebe’, 34. ajet.

Širenje luksuza i raskoši vodi isto tako slabljenju, a na kraju i raspadanju i propasti zajednice: “Kad hoćemo da jedan grad uništimo, onima koji su u njemu na raskoš navikli prepustimo da se razvratu odaju i da tako zasluže kaznu, pa ga onda do temelja razrušimo. ”[258]

U tom smislu, islam zabranjuje da se služimo zlatnim i srebrenim posuđem, kao i njemu sličnim rijetkim umjetničkim djelima i skulpturama, budući da su to sve odlike luksuza i raskoši koje nalazimo u kućama oholih ljudi. Isto tako zabranio je muškarcima da se služe zlatnim nakitom i odjećom od svile. Kada je, pak, u pitanju ulaganje imetka i njegovo obrtanje, treba reći da je islam zabranio špekulisanje robom (gomilanje robe da bi se u oskudici prodavala po većoj cijeni) i kamatu, a to su stupovi na kojima stoji kapitalizam.

U tom smislu Allahov Poslanik, je rekao: “Ko bude špekulisao prehrambenom robom 40 noći, odrekao se Allaha, a i Allah se njega odrekao.”[259]

U Kur’anu Allah, propisuje borbu (rat) protiv lihvara i zelenaša, ako se ne pokaju, a ako se pokaju onda im pripada samo osnovni kapital koji nisu nepravedno stekli.

Nema sumnje da su špekulisanje robom i kamata (lihvarstvo) samo ispijanje krvi siromasima, tako da je rezultat toga poboljšavanje položaja bogataša, a pogoršavanje položaja siromaha. Islam strogo zabranjuje gomilanje novca i zamrzavanje sredstava, te onima koji budu tako radili obećava žestoku kaznu. Islam propisuje zekat na svako bogatstvo u novcu koje dostiže visinu ni- saba i zato podstiče ljude da ulažu imetak na svakom dozvoljenom polju, kako ga, vremenom, ne bi progutao zekat. Tako islam stavlja u dužnost starateljima siročetovog imetka da ga uvećavaju i unapređuju na najbolji mogući način, kako ga ne bi iscrpili troškovi i sadaka (zekat).

[258] El-Isra’, 16. ajet.

[259] Prenose Ahmed, el-Hakim, ibn Ebi Šejbe i el-Bezzar.

Islam zahtijeva od ljudi da budu pravedni u svim međusobnim poslovanjima te postavlja najpreciznije i najpravednije propise i odredbe kada je u pitanju odnos između (kojih se moraju pridržavati) vlasnika neke imovine i zakupnika, između radnika i poslodavca, između trgovca i kupca, između proizvođača i potrošača kako bi svako ostvario svoja prava te kako niko nikome ne bi nanosio nepravdu.

Siromasi nisu stalež (klasa) po islamu

Islam se bori protiv siromaštva svojim zakonima, propisima, odredbama i uputama te primjenjuje različite metode i sredstva kako bi siromahe učinio neovisnim i imućnim. Ukoliko u islamskoj državi i preostane nekolicina siromaha, oni ni u kom slučaju ne predstavljaju, kako neki imaju običaj reći, “klasu siromašnih”, budući da je uvjet da bi

se neka skupina smatrala klasom njen kontinuitet i njeno nasljeđivanje iz generacije u generaciju. Islamski zakoni i običaji nikada nisu siromaštvo proglasili društvenom klasom koju bi sinovi nasljeđivali od očeva, unuci od djedova itd.

Ne, siromaštvo u islamskom društvu nije konstantno i trajno, nego je to jedan svjetski putnik koji putuje, seli, povremeno se gubi i na kraju potpuno nestaje. Siromasi su osobe koje su danas siromašne, sutra bogate, budući da su vrata pravednih i legitimnih težnji i ambicija svima otvorena:

“Ako su siromašni, Allah će im iz obilja Svoga dati. ”[260]

“Allah će, sigurno, poslije tegobe, last dati. ”[261]

[260] En-Nur, 32. ajet.

Ugled siromaha niie narušen njegovim stanjem

Siromaštvo ni u kom slučaju ne umanjuje ugled siromaha u islamskom društvu niti siromah zbog svoga stanja gubi neka svoja prava, budući da islam uči ljude da ugled ne ovisi o bogatstvu, pokretnoj ili nepokretnoj imovini, zlatu ili srebru, nego o znanju i vjerovanju, bogobojaznosti i dobrim djelima.

U tom smislu Allah, veli: “Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji. ”[262]

"Reci: 'Zar su isti oni koji znaju i oni koji ne znaju. ”'[263] Allah će na visoke stepene uzdignuti one medu vama koji vjeruju i kojima je dato znanje. ”[264]

"Nisu isto slijepac i onaj koji vidi, nisu isto vjernici koji dobra djela čine i zlotvori. ”[265]

U predislamsko doba ljudi su se cijenili prema visini imovine koju posjeduju te u vezi s tim prema utjecaju i autoritetu koji su uživali. “Ako ima dirhema hiljadu, i vrijedi hiljadu; ako ima samo jedan, i vrijedi dirhem jedan.”

Zbog toga su se u početku i suprotstavljali Poslaniku, budući daje bio siromašan, a priželjkivali su da Objava bude spuštena jednom od dvojice “uglednih” i bogatih ljudi u Mekki i Taifu: el-Velidu bin el-Mugiri el-Kurejšiju te Urvi bin Mes’udu es-Sekafiju.

Allah, veli: “I još kažu: ’Trebalo je da ovaj Kur’an bude objavljen nekom uglednom čovjeku iz jednog od ova dva grada. ’ ”[266]

262 El-Hudžurat, 13. ajet.

263 Ez-Zumer, 9. ajet.

264 El-Mudžadele, 11. ajet.

[265] El-Mu’min, 58. ajet.

[266] Ez-Zuhruf, 31. ajet.

Kada je došao islam, ukinuo je ova nepravedna mjerila i pojasnio kako je vrijednost čovjeka u njegovom vjerovanju i djelovanju, a ne u

njegovoj gojaznosti, zlatu, srebru, odjeći ili nakitu.

U tom smislu Allahov Poslanik, veli: “Mnogo je prašnjavih, neurednih i u očima ljudi beznačajnih siromaha, kojima bi, kada bi zakleli Allaha, On udovoljio!”[267]

Sa druge strane veli sljedeće: “Na Sudnjem danu doći će čovjek velik, debeo, pa mu ta gojaznost neće vrijediti ni koliko jedno komarčevo krilo.”[268]

A u Kur’anu stoji: “Na Sudnjem danu im nikakva značaja nećemo dati. ”[269]

Pogovor:
Pobjeda (trijumf) islama nad siromaštvom

Budući da ljudi više vjeruju u stvarne događaje nego u teoretska načela i principe, navest ćemo ovdje nekoliko živih primjera koje je zabilježila historija, a u vezi sa pobjedom islama nad siromaštvom i strahom te u vezi sa osiguravanjem blagostanja, sreće i sigurnosti svim pripadnicima islamskog društva, a pod zastavom pravde i slobode. Ono što se čini čudnim jeste da je Allahov Poslanik, govorio ljudima o tom blagostanju i sigurnosti prije nego što se ono zaista i ostvarilo. Zahvaljujući objavi od Allaha, Allahov Poslanik, je poznavao sistem i izvanredne rezultate koje taj sistem može donijeti ukoliko ga ljudi pravilno primijene te je u tom smislu obavještavao ljude o obilnom bogatstvu, sigurnosti, sreći i blagostanju (tako da više ne bi bilo ljudi koji bi primali i imali pravo na zekat (sadaku) kojima će rezultirati prihvatanje islama (u cijelosti) i učvršćivanje njegovih temelja).

[267] Prenose Ahmed i Muslim.
[268] Prenosi el-Buhari.

El-Buhari prenosi u svojoj zbirci “Sahih” daje Adi bin Hatim et-Ta’i bio kod Allahovog Poslanika, kada mu je došao jedan čovjek žaleći se na siromaštvo, a nakon njega i drugi koji se žalio na drumsko razbojništvo. (Adi je bio došao da primi islam, pa se Allahov Poslanik, pobojao da ga ne obeshrabri i ne odbije slabost i siromaštvo muslimana koje je tom prilikom vidio te postojanje drumskog razbojništva na području kojim su vladali muslimani u to doba, te mu je izložio gore spomenute radosne vijesti kako bi ga učvrstio u namjeri da primi islam)

Allahov Poslanik, reče: “O Adi, jesi li bio u Hiri?”[270] Adi odgovori: “Ne, nisam bio, ali sam čuo o njoj.” Allahov Poslanik, nastavi: “Ako poživiš, sigurno ćeš vidjeti kako žena putuje iz Hire da obavi tavaf oko Kabe (hadž), ne bojeći se nikoga izuzev Allaha.”

U drugom rivajetu stoji: “Neće mnogo proći, a karavana će ići u Mekku bez čuvara i straže.”

Adi veli: “Pomislio sam: a šta je sa razbojnicima Tajj’a, koji šire nered po zemlji?” (Dakle, on je smatrao nevjerovatnim da će se u toj mjeri

zavesti sigurnost u njegovo doba, budući da je poznavao razbojnike svoga plemena koji su plašili ljude i širili nered po zemlji)
Allahov Poslanik, je nastavio: “Ako poživiš, bit ćeš jedan od onih koji će osvojiti Kisraove (perzijski vladar) riznice.” Adi upita: “Riznice Kisra bin Hurmuza?” Allahov Poslanik, odgovori: “Da, riznice Kisra bin Hurmuza. A ako poživiš, vidjet ćeš čovjeka koji pruža ruku punu zlata i srebra tražeći nekoga ko će to primiti, ali neće moći nikoga naći.” Adi je primio islam i lično doživio ono o čemu ga je Allahov Poslanik, obavijestio. O tome Adi veli: “Vidio sam kako žena putuje iz Hire da obavi tavaf oko Kabe, bojeći se samo Allaha. Bio sam jedan od onih koji su osvojili Kisraove riznice, a ako vi poživite, vidjet ćete ono o čemu je govorio Allahov Poslanik, u vezi sa čovjekom koji će pružati ruku punu zlata i srebra, odnosno doživjet ćete da se bogatstvo širi u izobilju, a da siromaštvo nestaje.”

[270] Stari grad u Iraku.

Poslanikove, riječi upućene Adiju: “Ako poživiš, vidjet ćeš čovjeka kako pruža ruku punu zlata i srebra...”, ukazuju na to da će se ta radosna vijest ostvariti uskoro, tako da će tome biti svjedoci i ashabi koji požive. To se desilo u periodu vladavine halife Omera bin Abdulaziza, o čemu ćemo poslije nešto više reći.

Mnogobrojni su Poslanikovi, hadisi koji govore o bogatstvu kojim će islamsko društvo obilovati u toj mjeri da će nestati onih koji imaju pravo na zekat (sadaku). Nema sumnje da su ove riječi Allahovog Poslanik, koji ne govori po hiru svome, predstavljale uputu i inspiraciju, te da su imale snažan utjecaj na planu podsticanja muslimana da se bore protiv siromaštva u nadi da će ga suzbiti i iskorijeniti, za razliku od Tevrata, u kome stoji da je siromaštvo vječno te da ne zemlji nikada neće nestati siromaha.

Navest ćemo neke Poslanikove, hadise koji podstiču na suzbijanje siromaštva u islamskom društvu:

El-Buhari i neki drugi muhaddisi prenose od Harisa bin Vehba el-Huzaija da je Allahov Poslanik, rekao: “Dijelite sadaku, jer će zaista doći vrijeme kada će čovjek nositi milostinju, ali neće naći nikoga ko bi je primio i bit će mu rečeno: ’Da si je donio jučer, primio bih je, ali danas mi ona više ne treba.’”

Dalje prenose od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, rekao i sljedeće: “Neće doći Sudnji dan dok ne budete imali imetka u izobilju, tako da će čovjek brinuti o tome ko će primiti sadaku od njega, a ljudi će je odbijati tvrdeći da nemaju potrebe za njom.”

Od Ebu Musaa el-Eš arija prenose daje Allahov Poslanik, rekao:

“I sigurno će doći vrijeme kada će čovjek kružiti oko drugih ljudi, noseći zekat (sadaku) u zlatu, ali neće naći nikoga ko će ga uzeti.”

Ubrzo su muslimani dočekali taj period. U njihovoj zajednici nije bilo nikoga ko je tražio zekat (sadaku). To je bilo vrijeme kada su se muslimani učvrstili i kada su na svome čelu imali pravednu vlast te mudrog i razboritog halifu Omera bin Abdulaziza.

El-Bejheki prenosi od Omera bin Esida da je rekao: “Omer bin Abdulaziz je vladao 30 mjeseci i, tako mi Allaha, nije umro dok nam nije poslao čovjeka sa ogromnim sredstvima naredivši mu da ta sredstva daje siromasima koje nađe. Nije prošlo mnogo, a on se vrati sa istim sredstvima, pokušavajući da se sjeti nekoga kome je nešto dao, pa se ne sjeti nikoga. Omer bin Abdulaziz je učinio ljude imućnim i neovisnim.” El-Bejheki nakon ove predaje veli: “Ovo je potvrda onoga što smo preni-jeli od Adija bin Hatima.”

Jahja bin Se’id veli: “Poslao me Omer bin Abdulaziz da ubirem i dijelim zekat u Africi. Otišao sam, ubrao zekat i tražio siromahe da im podijelim zekat, ali nisam našao nijednog siromaha niti bilo koga drugog ko bi ga uzeo od mene, jer je Omer bin Abdulaziz učinio ljude bogatim i neovisnim. Onda sam za ta sredstva otkupio nekoliko robova i oslobodio ih.”

To nije bio slučaj samo sa Afrikom nego su sve islamske pokrajine uživale u izobilju i blagostanju.

Ebu Ubejd prenosi da je Omer bin Abdulaziz pisao Abdulhamidu bin Abdurahmanu, koji je bio u Iraku da da ljudima
ono što ih povremeno sljeduje, pa mu je Abdulhamid odgovorio pismom: “Podijelio sam ljudima ono što si naredio, ali je u državnoj blagajni opet ostalo sredstava (višak državne blagajne).” Omer bin Abdulaziz mu je ponovo naredio: “Vrati dug svih onih koji su se umjereno i bez pretjerivanja zadužili.” Abdulhamid je odgovorio: “Platio sam njihove dugove, ali je opet preostalo sredstava u državnoj blagajni.” Omer bin Abdulaziz sada naredi sljedeće: “Svakog neženju koji nema sredstva, a želi da se oženi, ti oženi i plati mehr umjesto njega.” Abdulhamid odgovori: “Oženio sam sve one koje sam pronašao i opet je ostalo sredstava u državnoj blagajni.” Omer bin Abdulaziz sada naredi: “Potraži one koji su dužni da plaćaju džizju (ili harač), a nisu u stanju da obraduju zemlju, te im daj u zajam ono što će im omogućiti da obavljaju taj posao i ne traži im da ti izmire svoje obaveze godinu dana ili dvije.”

Tako su bogatstvo i blagostanje u islamskoj državi dostigli nivo koji je omogućavao svakome da ostvari svoja prava u državnoj blagajni bez ikakvih žalbi, prigovora ili zahtjeva. Svaki dužnik mogao je iz državne blagajne dobiti sredstva koja su podmirivala njegove dugove, čime je umirivao svoju savjest. Svaki neženja mogao je dobiti sredstva koja su mu omogućavala da se oženi te da zasnuje svoju porodicu.

Nakon svega toga Omer bin Abdulaziz upućuje svoga namjesnika da sredstva državne blagajne ulaže u proizvodnju kroz pomoć sitnim

poljoprivrednicima na planu obrađivanja i melioracije zemljišta u vidu zajmova koji bi ih podstakli na taj posao. Sve to odvijalo se stotinama godina prije nego je svijet imao pojma o bankama za kreditiranje poljoprivrede. Vladar pravovjernih objasnio je da pravilno iskorištavanje i eksploati- sanje zemljišta nije korisno samo za njih (poljoprivrednike) nego i za državu, te je kazao da je država koja insistira na izmirivanju poreza i nameta dužna da izvršava svoje obaveze
u vidu pružanja pomoći i sredstava koja će omogućiti ljudima da svoje finansijske obaveze izvršavaju uredno i bez ikakvih poteškoća.

Koliki je obim bogatstva i blagodati kojima su raspolagali muslimani u tom periodu najbolje ilustruje pismo koje je namjesnik Basre uputio Omeru bin Abdulazizu, a u kome stoji: “Ljudi su stekli toliki imetak da se bojim da će se uobraziti i razuzdati.” Omer bin Abdulaziz mu je odgovorio: “Allah, kada uvodi džennetlije u Džennet, a džehennemlije u Džehennem, biva zadovoljan kada čuje da džennetlije kažu: Hvala Allahu, Koji je ispunio svoje obećanje prema nama. ’[271], a i prije tebe su se ljudi zahvaljivali Allahu,

Neke pokrajine koje su imale sreće i uspostavile islamsku vlast u vrijeme hzr. Omera, doživjele su ovo blagostanje i prije Omera bin Abdulaziza.

Tako Mu’az bin Džebel, Poslanikov, izaslanik u Jemen, a koga su nakon Poslanika, na isto mjesto imenovali i hzr. Ebu Bekr i hzr. Omer, samo nekoliko godina nakon uspostavljanja islamske vlasti u Jemenu, nije mogao naći nikoga ko bi primio zekat od njega, tako da je ta sredstva uputio hzr. Omeru u glavni grad islamske države Medinu.

Ovu vijest prenosi nam Ebu Ubejd i veli: “Mu’az bin Džebel je bio u Jemenu, gdje gaje poslao Allahov Poslanik, sve dok nije umro Poslanik, a nakon njega i hzr. Ebu Bekr. Onda je Mu’az došao kod hzr. Omera, koji gaje imenovao na isto mjesto (i poslao u Jemen).

Prve godine Mu’az je poslao hzr. Omeru u Medinu trećinu zeka- ta, što se nije svidjelo hzr. Omeru, koji je tom prilikom rekao: “Nisam te poslao da prikupljaš džizju, nego da uzimaš zekat od imućnih ljudi te da ga dijeliš siromasima.” Mu’az je odgovorio: “Ne bih ti poslao ništa da sam našao nekoga ko bi to primio od mene.”

[27]1 Ez-Zumer, 74. ajet.

Kada je došla druga godina, Mu’az je poslao hzr. Omeru polovinu zekata, pa se ponovio onaj isti razgovor.”

Treće godine Mu’az mu je poslao sva sredstva ubrana zekatom te mu je hzr. Omer prigovorio isto ono što je prigovorio i prethodnih godina, na što je Mu’az odgovorio: “Nisam našao nikoga ko bi bilo šta primio od mene.”

Kako je divan i veličanstven ovaj slučaj preko koga mi olahko prelazimo i kome mi ne pridajemo nikakav značaj.

Da li je svijet zapamtio sistem koji je poput islama u tako kratkom roku ostvario tako izvanredne rezultate?

Da li svijet poznaje vladara koji poput hzr. Omera prigovara svome namjesniku zato što mu ovaj šalje ogromna sredstva iz pokrajine i koji podsjeća svoga namjesnika da nije poslan da ubire poreze i namete poput kraljeva i imperatora, nego da je njegova zadaća da ubire zekat od imućnih ljudi te pokrajine, te da ga odmah dodjeljuje siromasima?

Mu'az bin Džebel uvjerava hzr. Omera daje stanovništvo njegove pokrajine osigurano te da mu ne bi ništa poslao da je našao makar jednog čovjeka koji bi uzeo zekat od njega. A kako i bi kada mu je to isto naredio i Allahov Poslanik, kada gaje poslao u Jemen.

Muslimani svih pokrajina predstavljaju jednu zajednicu. Tako kada stanovništvo jednog mjesta postane imućno i ne bude imalo potrebe za sredstvima zekata, dužni su da tim sredstvima pomognu stanovnike drugog područja, ili da ih centralna vlast utroši na ono od čega će imati koristi i zajednica i vjera.

Ovo su neki od rezultata i plodova koje je donio islam kada se u određenom periodu i na određenom prostoru u potpunosti primjenjivao.

Danas je islamska zajednica u velikoj mjeri lišena tih blagodati samo zato što je njome ovladala tmina i zabluda, što su se imovine i bogatstva muslimana dograbili bestidnici i razvratnici te što je vjera narušena neznanjem i novotarijama.

Iz ovih primjera da se zaključiti da nisu u pravu oni koji siromaštvo smatraju bolešću kojoj nema lijeka i predodređenom sudbinom od koje nema spasa te da nisu u pravu oni koji instituciju zekata smatraju zvaničnim priznanjem neizbježnosti postojanja siromaštva u islamskom društvu.

Ne, siromaštvo nije neizbježno u islamskom društvu. Ono je privremeno i prolazno. Javlja se, kako u islamskim, tako i u neislamskim društvima i zato je potrebno suprotstavljati se loj već postojećoj ili nadolazećoj nedaći svim raspoloživim sredstvima, uputama, propisima, odredbama i savjetima.

I za očekivanje je da će doći vrijeme kada će nestati siromaštva i kada će se pojaviti izvori bogatstva i izobilja, kada će ljudi uživati u mirnom i sigurnom životu i kada će im opskrlu obilno pritjecati sa svih strana, kada će nestati razloga za žalbe i prigovore zbog siromaštva, gladi i straha, zahvaljujući poveći nju proizvodnje i pravednoj raspodjeli dobara u slobodno| i pravdom obilježenoj islamskoj državi, tako da neće biti nijednog siromaha koji će tražiti i polagati pravo na zekat.

U tom slučaju sredstva ubrana zekatom usmjeravaju se na druge predviđene kategorije ljudi kao što su oni čija srca treba pridobiti, robovi, prezaduženi, borci na Allahovom, putu i putnici-namjemici.